

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 3 lipca 2020 r.

Poz. 4102

UCHWAŁA NR XVIII/194/20 RADY GMINY DŁUGOŁĘKA

z dnia 27 lutego 2020 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Długołęka na lata 2020-2023"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2019 r. poz. 506 ze zm.), w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2018 r. poz. 2067 ze zm.), po uzyskaniu opinii Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Gminy Długołęka uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji "Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Długołęka na lata 2020-2023" stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Długołęka.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy:
Maria Szymerowska

Załącznik do uchwały nr XVIII/194/2020 Rady Gminy Długołęka z dnia 27 lutego 2020 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DŁUGOŁĘKA NA LATA 2020-2023

OPRACOWANIE:
mART Marta Danielska
gez.wroclaw@gmail.com

WRZESIEŃ 2019

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	12
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	15
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	23
5.2.1. Charakterystyka gminy	23
5.2.2. Rys historyczny gminy	24
5.3.1. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	25
5.3.2. Dziedzictwo niematerialne	45
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	46
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	46
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	48
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	50
5.6. Zabytki archeologiczne.....	58
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	67
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	68
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	72
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	73
9.1. Dotacje.....	74
9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	77
9.3. Środki europejskie	78
10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków.....	81
11. Bibliografia.....	87
12. Spis tabel i zdjęć	87

1. Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Długołęka na lata 2020-2023 (GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właściciele i posiadacze obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Długołęka na lata 2015 – 2019 przyjętego uchwałą nr XI/145/15 Rady Gminy Długołęka z dnia 4 grudnia 2015 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa

dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3,** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minioniej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów

lub zespołu zabytków nieruchomości. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomości; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19,** który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.
3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
 - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
 - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2019 r. poz. 506), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 z późn. zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa stanowi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1614 z późn. zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2018 r. poz. 2204 z późn. zm.). W rozumieniu ustawy celem publicznym jest między innymi opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 z późn. zm.). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo. Polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, instytucji filmowych, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki – ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej – prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (Dz. U. z 2019 r. poz. 688). W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. tablic i urządzeń reklamowych.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510).**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).**

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2019 r. poz. 917).** Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów” (art. 1).
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479)** która mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r. poz. 553).**

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowego gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:
Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.

2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r. poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

– wzrost efektywności zarządzania kulturą,

– wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,

– wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,

– poprawa warunków działalności artystycznej,

– efektywna promocja twórczości,

– zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,

– zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

– rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,

– rozwój kolekcji muzealnych – zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji do 2020 r. oraz w perspektywie

do 2030 r., określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

– Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.

– Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych – stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 została przyjęta Uchwałą Nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu Strategii Rozwoju Kraju 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski, w ramach którego określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

• Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa,

w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- **wojewódzkim:** Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2016-2020, Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030, Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego;
- **powiatowym:** Strategia rozwoju powiatu wrocławskiego do 2020 roku.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy Długołęka.

• Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2016-2020

Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2016-2020 został przyjęty uchwałą nr XXIII/687/16 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego w dniu 28 czerwca 2016 r.

Głównym celem Programu jest zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska. Przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalenie wspólnej tożsamości oraz rozwijanie potencjału społecznego.

Zadania i działania wskazane do realizacji dotyczą m.in.:

- poprawy skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego,
- systematycznego wzmocnienia i utrwalania tożsamości Dolnoślązaków,
- budowania wiedzy o zabytkach i efektywnego zarządzania tymi zasobami.

• Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030 została przyjęta uchwałą nr XXXII/932/13 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 28 lutego 2013 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Jako cele strategiczne wyznaczono między innymi:

Cel strategiczny: Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

Konkretyzacją tychże celów są cele operacyjne (priorytety) oraz przyporządkowane im przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych.

Cel operacyjny: Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego.

Przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych:

- Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie.
- Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji.
- Wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

W Strategii opisano środowisko kulturowe województwa. Na terenie województwa dolnośląskiego obserwuje się dużą różnorodność form krajobrazu oraz bogactwo dziedzictwa kultury materialnej. Większość miast Dolnego Śląska posiada historycznie wykształcony układ przestrzenny z obiektami zabytkowej zabudowy.

• Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego została przyjęta uchwałą nr 2696/III/09 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 28 kwietnia 2009 r. W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych, o charakterze kulturowym, zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa. Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej.

Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe, dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych, wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej. Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez. Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą między innymi: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

• Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego

Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został opracowany w 2018 r. Zastąpi on dotychczas obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego. Perspektywa 2020 przyjęta uchwałą nr XLVIII/1622/2014 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 marca 2014 r.

Plan uwzględnia wymogi, określone w art. 39 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i określa między innymi system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Wyznaczona wizja zagospodarowania przestrzennego: Jeden region, różne obszary, spójny rozwój, różne Potencjały – Dolny Śląsk 2030.

Wizja zagospodarowania przestrzennego województwa, określająca Dolny Śląsk 2030 jako jeden region rozwijający się w sposób spójny, ale złożony z różnych obszarów o odmiennych potencjałach, została opisana za pomocą czterech celów polityki zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa.

Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Rozwój przestrzenny terenów zurbanizowanych dokonuje się w oparciu o racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz przy uwzględnieniu zróżnicowanych zasobów krajobrazowych, prowadzony jest w sposób minimalizujący szkody środowiskowe i konflikty funkcjonalno-przestrzenne:

- przeciwdziałanie skutkom degradacji krajobrazu jest skuteczne, zasoby krajobrazowe są uwzględniane w zagospodarowaniu przestrzennym a obszary wyróżniające się pod względem krajobrazu zachowują swoją wizualną odrębność;
- obszary cenne przyrodniczo stanowią system odporny na zagrożenia;
- najcenniejsze założenia przestrzenne o historycznym rodowodzie zachowały czytelny układ i stanowią istotne elementy krajobrazu kulturowego;
- cenne zespoły i obiekty zabytkowe znajdują się w dobrej kondycji, są udostępniane, a ich wartości podlegają trwałej ochronie;
- zasoby rolniczej przestrzeni produkcyjnej są wykorzystywane z uwzględnieniem naturalnych uwarunkowań;
- zasoby kopaliny użytecznych są chronione i racjonalnie użytkowane;
- zintegrowany system magistralnych szlaków turystycznych wzmacnia gospodarczo udostępniane ośrodki i obszary.

W Planie wyznaczono cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania województwa dolnośląskiego. Poniżej przedstawione te, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Kierunek 2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska wynika z wielonarodowej i wielowyznaniowej specyfiki regionu. Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru

zabytków województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce. Zasoby te stanowią bardzo istotny czynnik umożliwiający budowanie i utrwalanie tożsamości regionalnej oraz rozwijanie potencjału społecznego i gospodarczego. Zapewnienie ochrony i opieki nad zabytkami należy do kompetencji organów administracji publicznej. Samorząd województwa wykonuje zadania w tym zakresie jako jednostka samorządu terytorialnego odpowiedzialna za ochronę zabytków na terenie województwa oraz jako właściciel zabytków stanowiących mienie województwa.

Najważniejszym zadaniem jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy.

Ustalenia w zakresie polityki Samorządu Województwa Dolnośląskiego

Działania służące zapewnieniu ochrony i poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymaniu wielokulturowej tożsamości regionu, w tym:

- 1) poprawa stanu założeń przestrzennych o zachowanej strukturze urbanistycznej oraz zespołów zabytkowych przez wsparcie finansowe samorządu województwa,
- 2) zachowanie miejsc pamięci utrwalających wielokulturową tożsamość regionu przez wsparcie finansowe samorządu województwa.
2. Wskazanie w Planie obszarów i zespołów zabytkowych wnioskowanych do objęcia ochroną w formie parku kulturowego i pomnika historii dla zachowania wartości krajobrazu kulturowego o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego.
3. Wspieranie rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych poprzez:
 - 1) opracowanie koncepcji rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych z uwzględnieniem obszarów o niewykorzystanym potencjale turystycznym,
 - 2) włączenie regionalnych szlaków turystycznych w udostępnianie zasobów przyrodniczych i kulturowych będących w gestii samorządu województwa,
 - 3) poprawę dostępności turystycznej województwa przez integrację regionalnych szlaków z systemem węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej.
4. Opracowanie zintegrowanej strategii rozwoju regionalnych klastrów turystycznych.

Postulaty kierowane do gmin:

1. Uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków.
2. Wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków).
3. Realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych.
4. Realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych.
5. Dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu poprzez:
 - 1) realizację transportu zbiorowego w obszarach i ośrodkach o atrakcyjnych turystycznie zasobach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, jako standardu ich komunikacyjnej obsługi,
 - 2) wykluczenie z realizacji infrastruktury sportów zimowych obszarów o niewystarczających zasobach wód, których eksploatacja dla wytwarzania sztucznego śniegu zagraża lokalnemu środowisku naturalnemu.
6. Integracja szlaków wodnych ze szlakami pieszymi, rowerowymi i konnymi w ich otoczeniu (wzdłuż rzek o sezonowej zmienności poziomu wód).

• **Strategia rozwoju powiatu wrocławskiego do 2020 roku**

Strategia rozwoju powiatu wrocławskiego do 2020 roku została przyjęta uchwałą na XII/87/16 Rady Powiatu Wrocławskiego z dnia 12 września 2016 r.

Strategia stanowi podstawowy i wiodący dokument programowy przedmiotowego obszaru administracyjnego. W swojej zaktualizowanej postaci czerpie z dotychczasowych doświadczeń i osiągnięć jednostek samorządowych, przedsiębiorstw i obywateli, ale także określa nowe cele, odpowiada na zmieniające się wyzwania otoczenia oraz wyznacza kierunki rozwoju do 2020 roku.

Strategia stanowi także bazę wyjściową do przygotowywania innych sektorowych planistycznych dokumentów powiatu, w tym wieloletniej prognozy finansowej, programu ochrony środowiska, czy też miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Niniejszy strategiczny dokument jest długookresowym instrumentem podnoszenia lokalnej konkurencyjności, jakości i atrakcyjności.

Wyznaczona Misja: Tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju Powiatu Wrocławskiego w celu poprawy poziomu życia jego mieszkańców poprzez wykorzystanie potencjału społecznego, gospodarczego, przyrodniczego i kulturowego.

W Strategii wyznaczono cele strategiczne oraz operacyjne wraz z działaniami. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego można wskazać następujące działania:

- Wspieranie budowy ścieżek rowerowych, w tym budowy bezpiecznych połączeń pomiędzy gminami;
- Budowa i rozwijanie marki promocyjnej Powiatu Wrocławskiego;
- Realizacja i wspieranie programów edukacji regionalnej;
- Wspieranie i realizacja inicjatyw mających na celu upowszechnianie kultury i sztuki.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

GPOnZ zgodny jest z dokumentami:

• Strategia rozwoju gminy Długołęka na lata 2011-2020

Strategia rozwoju gminy Długołęka na lata 2011-2020 została przyjęta uchwałą nr XII/198/11 Rady Gminy Długołęka z dnia 14 grudnia 2011 r. Niniejszy dokument jest już drugą Strategią przyjętą przez samorząd gminy Długołęka.

Strategia jest to dokument, który zawiera cele i zadania, których realizacja zapewni jej rozwój gospodarczy, społeczny i środowiskowy.

Przedmiotem Strategii są zbiory:

- elementów gospodarki lokalnej gminy Długołęka, takich jak: obiekty materialne (np. infrastruktura techniczna, nieruchomości, składniki ekosystemów), wartości niematerialne (np. krajobraz, kultura, wiedza mieszkańców), ludzie (mieszkańcy gminy i ich organizacje), podmioty gospodarcze oraz instytucje publiczne itp.
- czynników zewnętrznych (znajdujących się poza obszarem gminy), które oddziałują lub mogą oddziaływać na gospodarkę lokalną gminy Długołęka.

W strategii określono następującą misję: Głównym beneficjentem Strategii rozwoju gminy Długołęka na lata 2011-2020 są zatem mieszkańcy tej gminy. Ideą budowy i wdrażania Strategii jest bowiem udoskonalenie procesu wypełniania przez samorząd służebnej w stosunku do nich misji. Efektem realizacji Strategii będzie zwiększenie korzyści mieszkańców, jakie odnosić będą zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym. Rozwój Gminy Długołęka, kreowany poprzez wdrażanie Strategii będzie tożsamy z zaspokajaniem potrzeb mieszkańców na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej i środowiskowej.

W Strategii wyznaczono cele strategiczne, cele operacyjne, priorytety rozwoju oraz zadania. W obszarze ochrony i opieki nad zabytkami, w ramach celu strategicznego – Lepsze życie społeczności lokalnej, jednym z celów operacyjnych jest: Rozwój systemu kultury (O11), który polega na (w tym):

- rozbudowie bazy materialnej systemu kultury; wzroście zakresu działalności kulturalnej realizowanej w gminie;
- wzroście liczby osób biorących udział w poszczególnych dziedzinach działalności kulturalnej;
- wzroście dostępności kultury, osiągnięciu przez mieszkańców gminy sukcesów w działalności kulturalnej;
- utrzymaniu/poprawie stanu materialnej spuścizny o znaczeniu historycznym; zabezpieczeniu niematerialnej spuścizny o znaczeniu historycznym przed zapomnieniem;
- poprawie kondycji ekonomicznej placówek kultury.

Priorytety rozwoju gminy Długołęka w ramach ww. celu:

- Rozbudowa bazy materialnej systemu kultury;
- Upowszechnianie szeroko rozumianej kultury.

Wykaz zadań strategicznych Gminy Długołęka, w ramach ww. celu:

- Rozwój działalności kulturalnej;
- Partycypacja w wydarzeniach kulturalnych organizowanych we Wrocławiu, Trzebnicy, Oleśnicy i innych ościennych gminach;
- Organizowanie i wspieranie organizacji przedsięwzięć kulturalnych;
- Udział w krajowych programach promocji kultury;
- Udział w europejskich programach współpracy kulturalnej;

- Monitorowanie oczekiwań mieszkańców i dostosowywanie do nich oferty kulturalnej.
- Kontynuacja wdrażania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminy Długołęka, w tym: aktualizacja i uzupełnienie Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ); podejmowanie działań w zakresie odnowy zabytków; edukacja (nt. zabytków) i promocja zabytków gminy.

W Strategii zwrócono uwagę na licznie występujące walory o charakterze turystycznym, między innymi: park krajobrazowy Szczodre, park i pałac w Borowej, pozostałości pałacu w Szczodrem, Domek Myśliwski w Domaszczynie, stadniny koni, ścieżki przyrodnicze, trasy turystyczne, zabytki sakralne oraz wiele innych. Dodatkowo oprócz obszarów już zagospodarowanych turystycznie na terenie gminy znajdują się duże zasoby terenów, które mogą zostać przeznaczone (zagospodarowane) na tereny turystyczno-rekreacyjne w przyszłości.

• **Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych**

Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Długołęka został opracowany w 2005 r.

Plan został opracowany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Zgodnie z przepisami Plan aktualizowany jest co roku.

Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• **Plany odnowy miejscowości:**

- **Plan odnowy miejscowości Borowa** został przyjęty uchwałą nr XXXIII/383/10 Rady Gminy Długołęka z dnia 29 stycznia 2010 r.;
- **Plan odnowy miejscowości Długołęka** nie został przyjęty uchwałą;
- **Plan odnowy miejscowości Godzieszowa** został przyjęty uchwałą nr XXVII/312/09 Rady Gminy Długołęka z dnia 23 czerwca 2009 r.;
- **Plan odnowy miejscowości Siedlec** został przyjęty uchwałą nr V/88/11 Rady Gminy Długołęka z dnia 28 kwietnia 2011 r.;
- **Plan odnowy miejscowości Stępin** został przyjęty uchwałą nr XXXVII/431/10 Rady Gminy Długołęka z dnia 27 lipca 2010 r.;
- **Plan odnowy miejscowości Szczodre** został przyjęty uchwałą nr XXXVIII/434/10 przez Radę Gminy Długołęka dnia 29 września 2010 r.;

Plan odnowy miejscowości jest to dokument operacyjny, określający plan, strategię działań społeczno-gospodarczych, cele, priorytety i zasady wspierania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Plan skupia się na aspektach społecznych, ekonomicznych i środowiskowych tego rozwoju, w sposób zrównoważony.

Konstrukcja dokumentu opiera się na kilku zasadniczych komponentach, są to:

- ogólna charakterystyka miejscowości,
- analiza zasobów miejscowości służąca przedstawieniu stanu rzeczywistego,
- analizę SWOT,
- planowane kierunki rozwoju wsi;
- plan inwestycyjny w kontekście uwzględnienia kierunków rozwoju miejscowości.

Dokument ma charakter poznawczy, który służy szerokiemu i kompleksowemu rozpoznaniu obecnego stanu miejscowości i potencjału rozwoju w szerszej perspektywie. Stwarza także możliwości decyzyjne w sprawach podejmowania przedsięwzięć inwestycyjnych, które pozwalają na wcześniejsze podjęcie prac przygotowawczych dla planowanych działań w miejscowości, które pozwalają na wykorzystanie zasobów miejscowości i jej rozwój.

Dokument ma charakter otwarty, co oznacza, że plan rozwoju miejscowości powinien być aktualizowany w odniesieniu do oczekiwań i potrzeb mieszkańców, oraz zmieniających się warunków lokalnych i regionalnych.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Długołęka

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Długołęka zostało przyjęte uchwałą nr XXXII/496/14 Rady Gminy Długołęka z dnia 22 maja 2014 r. Jest to aktualizacja Studium z 1997 r., które zostało przyjęte uchwałą nr XXXVI przez Radę Gminy Długołęka dnia 24 listopada 1997 r.

Studium jest narzędziem kształtowania polityki przestrzennej Samorządu. Nie jest ono aktem prawa miejscowego, ale jest dokumentem będącym wyrazem jego poglądów i postanowień związanych z rozwojem gminy. Jest to dokument planistyczny sporządzany dla obszaru całej gminy. Określona w Studium polityka przestrzenna jest zgodna z zasadami ustanowionymi przepisami prawa. Studium spełnia funkcje wytycznych do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stanowiących przepis gminny, które nie mogą naruszać ustaleń Studium.

Jedną z głównych przesłanek podejmowania decyzji planistycznych jest między innymi ochrona zasobów gminy kulturowych: krajobrazu kulturowego, obiektów kubaturowych zabytkowych, obiektów archeologicznych zabytkowych.

W Studium dokonano analizy wynikających z uwarunkowań ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków dóbr kultury współczesnej. Wymieniono interesujące zabytki kultury materialnej, obiekty wpisane do rejestru zabytków, obiekty nieruchome ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków. Poza obiektami rejestrowymi charakteryzującymi się najwyższą wartością historyczną w wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków ujęto obiekty nieruchome o wysokich walorach historycznych. Poniższa tabela przedstawia wykaz obiektów wpisanych do wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków. Na terenie gminy Długołęka znajdują się także stanowiska archeologiczne. Są to przede wszystkim stanowiska określone jako osady kultury wczesnośredniowiecznej, późnośredniowiecznej, wielbarskiej, łużyckiej, a także cmentarzyska.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków objęte są wszelkimi rygorami prawnymi, wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej, wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Odnośnie obiektów zabytkowych obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej. Należy dążyć do pełnej rewaloryzacji zabytków. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia budowli czy innego wpisanego do rejestru zabytków obiektów w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej. Dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków – należy uwzględnić ochronę obiektów budowlanych ujętych w ewidencji zabytków, dla których obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- zachować ich bryłę, kształt i geometrię dachu oraz zastosowane tradycyjne materiały budowlane;
- utrzymać, a w przypadku zniszczenia odtworzyć historyczny detal architektoniczny;
- zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów zgodnie z historycznym wizerunkiem budynku, należy utrzymać lub odtworzyć – oryginalną stolarkę okien i drzwi;
- w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku;
- stosować kolorystykę i materiały nawiązujące do tradycyjnych lokalnych rozwiązań, w tym ceramiczne lub tynkowe pokrycia ścian zewnętrznych; zakazuje się stosowanie okładzin ściennych typu „siding”;
- należy stosować rodzaj pokrycia dachowego zgodny z historycznym pokryciem obiektu;
- elementy elewacyjne instalacji technicznych należy montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów;
- prowadzenie wszelkich prac budowlanych przy obiektach zabytkowych należy uprzedzić uzyskaniem wytycznych konserwatorskich.

Dla stanowisk archeologicznych, w strefie ochrony zabytków archeologicznych ewentualne prace ziemne mogą być wykonywane jedynie po przeprowadzeniu ratowniczych badań archeologicznych. Obszary stref ochrony zabytków archeologicznych wyłącza się spod zalesienia. Proponuje się ograniczenie zalesiania obszarów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie stref ochrony zabytków archeologicznych.

W obrębie zabytkowych cmentarzy (w tym poniemieckich) obowiązuje ochrona układu przestrzennego, alei, układu kwater, ochrona zabytkowego drzewostanu, ochrona historycznych nagrobków i innych elementów małej architektury. Zakazuje się zmian układu przestrzennego, likwidacji historycznych elementów małej architektury oraz historycznych nagrobków. Uczyelnienie w przestrzeni obecności cmentarza oraz zadbanie o jego uporządkowanie jest głównym kierunkiem działań.

W obrębie zabytkowych parków obowiązuje ochrona układu przestrzennego, alei, ochrona zabytkowego drzewostanu i elementów małej architektury. Zakazuje się zmian układu przestrzennego,

likwidacji historycznych elementów małej architektury. Uczytelnienie w przestrzeni obecności parku oraz zadbanie o jego uporządkowanie jest głównym kierunkiem działań.

W Studium zamieszczono ogólne wytyczne dotyczące stref ochrony konserwatorskiej. Szczegółowe ustalenia związane z ograniczeniami aktywności inwestycyjnej w ramach stref ochrony konserwatorskiej powinny znaleźć się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Dopuszcza się modyfikację granic stref ochrony konserwatorskiej. Dopuszcza się modyfikację zasad podanych niżej w odniesieniu do poszczególnych stref.

W Studium wyszczególniono poszczególne strefy oznaczone jako:

Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar, na którym elementy układu przestrzennego miejscowości lub jej części, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz związane z nimi teren i krajobraz zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zmniejszonym. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny jako świadectwo historyczne. W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. W strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej wprowadza się bezwzględny wymóg konsultowania i uzyskania uzgodnienia z Państwową Służbą Ochrony Zabytków wszelkich zmian form własności i podziałów nieruchomości, zmian funkcji oraz przebudowy, rozbudowy i remontów wszystkich obiektów będących w strefie, a także konieczność uzgodnienia wszelkich zamierzeń inwestycyjnych na terenie tej strefy. W gminie Długołęka dotyczy to przede wszystkim otoczonych strefą „A” stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru dóbr kultury oraz stanowisk jeszcze nie wpisanych do tego rejestru a posiadających bardzo dużą wartość naukową.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu zachowały się w stosunkowo dobrym stanie. Działalność konserwatorska w strefie „B” zmierza do: zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektów, dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej. W strefie tej należy prowadzić działalność inwestycyjną uwzględniając istniejące już związki przestrzenne i planistyczne.

Na obszarze strefy ochrony konserwatorskiej „B” wprowadza się wymóg konsultowania i uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych w zakresie:

- budowy nowych obiektów kubaturowych;
- przebudowy, rozbudowy i remontów a także zmiany funkcji obiektów figurujących w wykazie zabytków architektury i budownictwa,
- zmian historycznie ukształtowanych wnętrz urbanistycznych,
- prowadzenia wszelkich prac ziemnych.

Strefa „K” ochrony krajobrazu – obejmuje tereny krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu. Działania konserwatorskie w strefie „K” obejmują: restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich otworzeniem, ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem, zlikwidowanie elementów dysharmonizujących. Wymagane jest uzyskanie opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków odnośnie do nowych inwestycji.

Strefa „E” ochrony ekspozycji układu zabytkowego, obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych. Działania konserwatorskie w strefie „E” polegają na ustaleniu jednego z dwóch wymogów: ustalenia nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy zharmonizowanej z zespołem zabytkowym, całkowity zakaz wnoszenia obiektów kubaturowych.

Strefa „W” ochrony archeologicznej obejmuje rozpoznanie i potencjalne obszary eksploracji archeologicznej, na których znajdują się obiekty archeologiczne wyeksponowane w terenie (grodziska, kurhany). Strefa ta wyłączona jest z wszelkiej działalności inwestycyjnej.

Strefa „OW” obserwacji archeologicznej o domniemanej zawartości ważnych relikwów archeologicznych we wsiach o wczesnej metryce historycznej. Wszelkie inwestycje czy też prace ziemne planowane na jej obszarze muszą być uzgodnione z Państwową Służbą Ochrony Zabytków. Na obszarze stanowisk archeologicznych nieobjętych ww. strefami ochrony konserwatorskiej wszelka działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie po uprzednim uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Stanowiska te muszą również być uwzględnione i nanoszone przy wykonywaniu planów i projektów szczegółowych.

• Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Długołęka

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP gminy Długołęka jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. Określają one obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.

Na terenie gminy Długołęka obowiązują 148 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Zostały one przedstawione poniżej w Tabeli nr 1.

Tabela nr 1. Lista obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Długołęka

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	DZIAŁKI	POW.	UCHWAŁA	DATA
	Gmina Długołęka	Plan Ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy Długołęka		39/VIII/90	12.10.1990
	Długołęka	Mpzp szczegółowy wsi	556,84 ha	19/II/92	1.02.1992
	Długołęka	Zmiana mpzp szczegółowego wsi	170,4 ha	VI/29/94	9.12.1994
	Gmina	MPZP gminy	21,241 ha	VI/30/94	9.12.1994
	Gmina	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego		XXXVI/69/97	24.11.1997
	Gmina	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego		XXXII/496/14	22.05.2014
1	Budziwojowice	24/2, 25	3 ha	XIV/33/95	24.10.1995
2	Byków	337/3, 337/4, 338/3, 338/4, 339/3, 339/4	2,16 ha	XXVI/63/96	13.09.1996
3	Kielczów	144/1	0,37 ha	XXVI/61/96	13.09.1996
4	Kielczów	352/2	2,94 ha	XXVI/62/96	13.09.1996
5	Wilczyce	61/1, 61/4	1,61	XXVI/60/96	13.09.1996
6	Łozina	83/9, 94/1	12,5 ha	XXXIII/46/97	7.06.1997
7	Siedlec	180/4	21 ha	XXXIII/47/97	7.06.1997
8	Ramiszów	75/3	0,45 ha	XLII/39/98	29.05.1998
9	Siedlec	2/11, 2/13, 61/2, 61/3	9 ha	XXXIX/4/98	13.02.1998
10	Długołęka	88/1	11,64 ha	XLI/28/98	27.04.1998
11	Długołęka	120/5, 120/9, 121/1, 122/1, część 120/12,	0,6 ha	XI/115/99	26.05.1999

		121/2, 122/2, 123, 124/1, 124/2, 124/3, 125/1, 125/2			
12	Brzezia Łąka	211/2	0,84	XI/118/99	26.05.1999
13	Borowa Oleśnicka	267/4, 267/5, 251/3	1,84 ha	XI/117/99	26.05.1999
14	Łozina	78	0,4 ha	XI/116/99	26.05.1999
15	Gazociąg	Gmina		XIII/128/99	30.06.1999
16	Piecowice	62/4	1,24 ha	XIV/132/99	13.08.1999
17	Prusowice	96/6	0,2 ha	XI/121/99	26.05.1999
18	Wilczyce	39/3 – 39/11	1,62 ha	XI/120/99	26.05.1999
19	Bielawa	225/2	18,00 ha	XXI/21/2000	16.02.2000
20	Długołęka	350/5	0,24 ha	XVII/179/99	1.12.1999
21	Długołęka	93/3	0,07 ha	XXI/20/2000	16.02.2000
22	Domaszczyn	1	2,89 ha	XXI/19/2000	16.02.2000
23	Mirków	156/10, 156/11, 156/12, 156/13, 156/14, 156/15	0,78 ha	XIX/197/99	30.12.1999
24	Mirków	81/14, 81/15	1,28 ha	XVII/180/99	1.12.1999
25	Wilczyce	52	1,68	XXI/23/2000	16.02.2000
26	Mirków - Kielczów	120, 163/2, 164 89/27, 89/29	35 ha	XVII/181/99	1.12.1999
27	Byków	339/4, 338/4, 337/4, 336/4		XXXIX/295/2001	25.06.2001
28	Długołęka- cmentarz	387/1 – 387/20, 388/1 – 388/10 ,391/1 – 391/8, 392, 395, 396, 397, 400/1 – 400/5, 334/3, 334/5, 335/6, 335/10 – 335/13, 342/9, 342/10, 341/2, 340, 337, 336, 483, 526		XXXIX/290/2001	25.06.2001
29	Bąków	70/2 oraz część działki nr 64/4		XXXIII/268/2001	16.05.2001
30	Długołęka	95/5		XXXVIII/261/2001	16.05.2001
31	Borowa	Nr ew. 284 AM2	0,59 ha	XXXVI/241/2001	27.02.2001
32	Długołęka	260/3, 260/5, 260/6, 260/7, 260/8, 260/9, 261/1	5,75 ha	XXX/140/2000	25.08.2000
33	Domaszczyn	212/3, 212/4	0,74 ha	XXX/139/2000	25.08.2000
34	Mirków	25/2, 24/13, 23/9, 22/8, 21/9, 21/5		XXIX/120/2000	09.08.2000
35	Mirków	Część działki nr 120		XLIV/372/2001	28.12.2001
36	Domaszczyn – Szczodre	Domaszczyn dz. nr 180/1, 180/5, 180/7 i Szczodre dz. nr 130/1		XLVI /417/2002	29.04.2002
37	Długołęka	558		XLV/387/2002	15.03.2002
38	Łosice	Łosice dz. nr 28/4		XLVIII/435/2002	21.06.2002
39	Bielawa	Obręb wsi Bielawa		LI/502/2002	11.09.2002
40	Ramiszów	Część działki nr 140/2		VII/159/2003	31.03.2003
41	Borowa	34 i 35/1		VII/160/2003	31.03.2003
42	Piecowice	68/1, 68/2, 68/3, 68/4, 68/5, 68/6, 68/7, 68/8, 68/9, 68/10, 68/11, 22		VIII/169/2003	30.04.2003
43	Długołęka	404/2, 405/28-40, 4/19-23, 409, 412/3-7, 413/3-6, 416, 417, 418/2-8, 419/2-6, 420/2-7, 421/1-9		X/186/2003	29.08.2003
44	Szczodre	153/5, 153/6, 153/12, 153/11, 154/2, 154/3, 155/5, 156/2, 157/1, 157/2		X/185/2003	29.08.2003
45	Domaszczyn	361/9, 226, 225		X/184/2003	29.08.2003
46	DROGA WOJEWÓDZKA	<u>Kielczówek</u> : 47, 49, 50, 51, 69, 70, 71, 72/9, 91, 92, 110/3, 111/2, 112, 113/3, 117/3, 130 <u>Kielczów</u> : ½, 1/3, 2/3, ¾, 3/5, 4/3, 5/3, 6/3, 7/3, 20, 21, 40/5, 167/6 <u>Kamień</u> : 204 <u>Długołęka</u> : 133/5, 133/6, 134/1, 439, 440, 443/1 <u>Śliwice</u> : 221/3, 221/4, 222/1, 222/2, 223/5, 224, 265, 266, 275, 276 <u>Piecowice</u> : 105/1, 105/2, 106/2, 107/16 <u>Mirków</u> : 1, 7, 8/1, 10, 11/2, 15, 36/1, 36/2, 37, 48, 49, 50, 51, 52, 185/8, 185/9, 187		X/187/2003	29.08.2003
47	Długołęka	120/19, 120/20, 120/21, 120/22		XII/207/2003	30.10.2003

48	Budziwojowice	Obręb wsi Budziwojowice		XIII/211/2003	19.11.2003
49	Dąbrowica	Obręb wsi Dąbrowica		XIII/212/2003	19.11.2003
50	Jaksonowice	Obręb wsi Jaksonowice		XIII/213/2003	19.11.2003
51	Krakowiany	Obręb wsi Krakowiany		XIII/214/2003	19.11.2003
52	Skąła	Obręb wsi Skąła		XIII/215/2003	19.11.2003
53	Brzezia Łąka II	536, 537, 538, 539dr, 540		XIII/210/2003	19.11.2003
54	Prusowice	(wschodnia część obszaru wsi Prusowice) 93/24,93/23,93/56,93/27,93/30,93/31,93/84,9 3/83,93/32,93/85,93/86,93/87,93/88,93/89,17 8,196,177		XVIII/407/2004	27.02.2004
55	Brzezia Łąka III	Brzezia Łąka - Zamłynie		XVIII/406/2004	27.02.2004
56	Stępin	Obręb wsi Stępin		XXI/421/2004	29.04.2004
57	Michałowice	Obręb wsi Michałowice		XXII/433/2004	29.06.2004
58	Oleśniczka	Obręb wsi Oleśniczka		XXII/434/2004	29.06.2004
59	Tokary	Obręb wsi Tokary		XXII/435/2004	29.06.2004
60	Januszkowice	Obręb wsi Januszkowice		XXII/431/2004	29.06.2004
61	Węgrów	Obręb wsi Węgrów		XXII/436/2004	29.06.2004
62	Zaprzęzyn	Obręb wsi Zaprzęzyn		XXII/437/2004	29.06.2004
63	Kępa	Obręb wsi Kępa		XXII/432/2004	29.06.2004
64	Wilczyce	Obręb wsi Wilczyce		XXIV/462/2004	27.08.2004
65	Bąków	Obręb wsi Bąków		XXIV/455/2004	27.08.2004
66	Borowa	Obręb wsi Borowa		XXIV/456/2004	27.08.2004
67	Godzieszowa	Obręb wsi Godzieszowa		XXIV/457/2004	27.08.2004
68	Pietrzykowice	Obręb wsi Pietrzykowice		XXIV/459/2004	27.08.2004
69	Siedlec	Obręb wsi Siedlec		XXIV/460/2004	27.08.2004
70	Śliwice	Obręb wsi Śliwice		XXIV/461/2004	27.08.2004
71	Byków	Obręb wsi Byków		XXIV/463/2004	27.08.2004
72	Kątna	Obręb wsi Kątna		XXIV/458/2004	27.08.2004
73	Bukowina	Obręb wsi Bukowina		XXVI/479/2004	08.11.2004
74	Kamień	Obręb wsi Kamień		XXVI/480/2004	08.11.2004
75	Piecowice	Obręb wsi Piecowice		XXVI/481/2004	08.11.2004
76	Raków	Obręb wsi Raków		XXVI/482/2004	08.11.2004
77	Domaszczyn	Obręb wsi Domaszczyn		XXX/530/2005	27.01.2005
78	Kielczówek	Obręb wsi Kielczówek		XXX/531/2005	27.01.2005
79	Szczodre	Obręb wsi Szczodre		XXXI/539/2005	24.02.2005
80	Pasikowice	Obręb wsi Pasikowice		XXXI/540/2005	24.02.2005
81	Długołęka	Obręb wsi Długołęka		XXXII/581/2005	31.03.2005
82	Prusowice	Obręb wsi Prusowice		XXXII/582/2005	31.03.2005
83	Ramiszów	Obręb wsi Ramiszów		XXXII/583/2005	31.03.2005
84	Mirków – część „A”	Obręb wsi Mirków – część A		XXXIII/589/2005	28.04.2005
85	Brzezia Łąka	Górna część wsi Brzezia Łąka		XXXVI/615/2005	17.11.2005
86	Zaprzęzyn	Działka nr 27		XXXVI/614/2005	17.11.2005
87	Kielczów – część „A”	Trasa linii elektroenergetycznej 400/110 kV		XXXVI/637/2005	17.11.2005
88	Kielczów – część „B”	Obręb wsi Kielczów – część „B”		XXXVIII/664/06	31.01.2006
89	Borowa I	Działka nr 68/10		XL/692/06	28.04.2006
90	Dobroszów	Obręb wsi Dobroszów		XLII/709/06	27.06.2006
91	Mirków	Działka nr 500		XLII/711/06	27.06.2006
92	Kielczów – część „C”			XLII/708/06	27.06.2006
93	MPZP ENERGETYKA Mirków	Trasa linii energetycznej 400 kV		III/23/06	29.12.2006
94	MPZP PRUSZOWICE	Działka nr 128/5 we wsi Prusowice		IV/42/07	30.01.2007
95	MPZP BRZEZIA ŁĄKA	Działka nr 189 we wsi Brzezia Łąka		IV/41/07	30.01.2007
96	MIRKÓW	Działka nr 284/4 we wsi Mirków		V/57/07	27.03.2007r
97	BIERZYCE	Obręb wsi Bierzyce		VII/99/07	26.06.2007
98	WILCZYCE	Działka nr 413		VII/98/07	26.06.2007
99	BYKÓW	Działka nr 340/8		X/116/07	25.09.2007
100	MPZP ŁOZINA	Obręb wsi Łozina		XI/133/07	16.10.2007
101	MPZP DŁUGOŁĘKA - URZĄD	Działki nr 252/34, 252/39, 252/24, 252/26		XII/143/07	17.11.2007

102	MPZP KAMIEŃ I	Działka nr 199/20 we wsi Kanień		XIII/159/07	28.12.2007
103	MPZP DŁUGOLEKA - DROGA	Działki w części nr: 261/1, 514, 263/34, 263/35, 263/36, 263/37, 263/38, 263/39, 263/40, 515/2, 269/10, 269/11		XV/178/08	13.03.2008
104	MPZP DŁUGOLEKA I	Działka nr 28 i część działek 27 i 492/2		XVII/194/08	29.04.2008
105	MPZP ŁOSICE - oczyszczalnia	Działka nr 31 i część działek nr 82 i 83		XIX/220/08	26.06.2008
106	MPZP DŁUGOLEKA III	Działki nr 132/5, 132/8, 133/4, 133/5, 133/6, 134/1, 135, 491/3, 491/4, 490/3, 490/4		XXIII/259/08	30.12.2008
107	MPZP Januszkowice	Działka nr 410/1, 416		XXIV/282/09	20.02.2009
108	MPZP Stępin I	Działka nr 366		XXIV/283/09	20.02.2009
109	MPZP BykówII	Działka nr 164		XXIV/284/09	20.02.2009
110	MPZP Łozina	Działka nr 369		XXVII/315/09	23.06.2009
111	MPZP na potrzeby rurociągu paliwowego	Bielawa, Brzezia Łąka, Kielczówek, Oleśniczka, Raków, Śliwice, Wilczyce		XXVII/316/09	23.06.2009
112	MPZP Długoleka IV Policja	Działka nr 49/4		XXIX/344/09	29.09.2009
113	MPZP Kielczów II-droga	Likwidacja drogi lokalnej stanowiącej przedłużenie ulicy Wiosennej i oraz drogi dojazdowej		XXX/358/09	27.10.2009
114	MPZP Kielczów II-placyk	Kielczów dla działek o nr 89/216, 89/218, 89/219 oraz części działki 89/214		XXX/359/09	27.10.2009
115	MPZP Kielczówek-Rurociąg II	MPZP na potrzeby rurociągu paliwowego-część działki 115/1 we wsi Kielczówek		XXXI/367/09	06.11.2009
116	MPZP Kielczów III	Dz. nr 219/3, 219/4, 219/6, 219/7		XXXII/371/09	30.12.2009
117	MPZP Kamień 70	Dz. Nr 70		XXXV/404/10	27.04.2010
118	MPZP Długoleka V-Urząd	Dz. Nr 119/1, 119/2, 120/18		XXXV/402/10	27.04.2010
119	MPZP Długoleka (Droga II)	Część działek o nr 253/32, 253/33, 253/18, 253/16 i 512		XXXV/403/10	27.04.2010
120	MPZP Łozina ZN	Działka 129/2 oraz część działek 129/1, 126/3, 334/3, 127/2, 71/2, 71/3, 72/1, 72/2		XXXIX/452/10	05.11.2010
121	MPZP Borowa 317	Działka nr 317	Rozstrzygnięcie	IV/6411	25.03.2011
122	MPZP Wilczyce droga	Działka nr 232/5 oraz część działek 233/3, 232/7, 232/6	Rozstrzygnięcie	V/91/11	28.04.2011
123	MPZP Długoleka 437/1 po podziale 437/3	Część działki 437/1, po podziale 437/3	Rozstrzygnięcie	V/93/11	28.04.2011
124	MPZP Długoleka 79/10	Działka 79/10	Rozstrzygnięcie	V/94/11	28.04.2011
125	MPZP Wilczyce poł. - wsch.	Działka 344 i 345	Rozstrzygnięcie	V/99/11	28.04.2011
126	MPZP Mirków droga	Działki nr 793/7, 793/6 oraz części działek nr 24/11, 26/4, 27/6, 27/7.	Rozstrzygnięcie	VI/111/11	17.05.2011
127	MPZP Kielczów szkoła	246/4, 250/5 i 250/6		VII/124/11	21.06.2011
128	MPZP Zaprężyn III	91, 92, 93, 94, 166/1 oraz część działek 165 i 168		XIV/228/12	31.01.2012
129	MPZP Kielczów	Działki nr 293/4, 293/5, 293/6, 293/20, 293/21, 293/22, 292/3, 292/18, 292/20, 292/21, 292/22, 292/23, 294/8, 294/9, 294/10, 294/11, 294/7 część działek nr 292/19, 293/22	wyrok	XXXVI/534/14	29.10.2014
130	MPZP Oleśniczka	Działka nr 235/2	wyrok	XXXVI/535/14	29.10.2014
131	MPZP RAMISZÓW UNIWERSYTET	Działka nr 894/2, 895/4, 918/3	wyrok	IV/55/15	26.02.2015
132	MPZP MIRKÓW BOSCH	Część działek nr 120, 341		IV/56/15	26.02.2015
133	MPZP GODZIESZOWA	Część działki 186/2		VIII/111/15	31.07.2015
134	MPZP MIRKÓW Leroy Merlin	Działka nr 185/10, 185/11		IX/122/15	22.09.2015
135	MPZP DŁUGOLEKA	Działka nr 220/9		IX/123/15	22.09.2015

136	MPZP JANUSZKOWICE	Działka nr 375/67		XVI/217/16	30.05.2016
137	MPZP BOROWA	Działka nr 267/2, 285, 287 oraz część działki nr 270		XVI/216/16	30.05.2016
138	MPZP MIRKÓW VIII	Działki nr 189/35, 190, 375, 376 we wsi Mirków, oraz część działki nr 191 we wsi Mirków		XX/241/16	12.09.2016
139	MPZP DŁUGOŁĘKA	(działki nr 106/1, 106/2, 107/1, 107/3, 107/4 we wsi Długoleka)		XXI/264/16	27.10.2016
140	ZMIANA MPZP WILCZYCE	Działki nr 132/3, 132/4, 132/5, 132/6, 132/7 we wsi Wilczyce		XXVI/315/17	30.03.2017
141	ZMIANA MPZP WILCZYCE	Działka nr 238/1, 238/2, 238/3, 238/4 Wilczyce	wyrok	XXVII/335/17	09.06.2017
142	ZMIANA MPZP DOMASZCZYN	Działka nr 169/2, 169/3 Domaszczyn		XXXII/396/17	21.12.2017
143	MPZP MIRKÓW IX	Działka nr 250/2		XL/484/18	19.10.2018
144	MPZP DOMASZCZYN II	Działki nr 180/52, 180/53, 180/54, 180/72, 180/73, 180/74, 180/5, 180/7, 180/55, 180/56, 180/57, 180/58		XL/485/18	19.10.2018
145	MPZP Byków IV	190/2 we wsi Byków		Nr VI/61/19	21.03.2019
146	MPZP Kielczów XVIII	191/16, 191/17 we wsi Kielczów		Nr VI/62/19	21.03.2019
147	MPZP WILCZYCE VIII	173/9, 173/10, 173/13 we wsi Wilczyce		Nr VII/71/19	25.04.2019
148	MPZP ŚLIWICE IV	222/9 we wsi Śliwice		Nr VII/72/19	25.04.2019

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

• POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gmina Długoleka jest to gmina wiejska, położona w pñ. – wsch. części województwa dolnośląskiego, w pñ. części powiatu wrocławskiego. Gmina Długoleka bezpośrednio graniczy z:

- od pñd. z gminą Czernica;
- od pñd. – zach. z Wrocławiem;
- od wsch. z gminą Oleśnica;
- od pñ. – zach. z gminą Trzebnica;
- od pñ. z gminą Zawonia;
- od pñ. – wsch. z gminą Dobroszyce.
- od zach. z gminą Wisznia Mała.

Na obszarze gminy Długoleka zlokalizowane są następujące miejscowości: Bąków, Bielawa, Bierzyce, Borowa, Brzezia Łąka, Budziwojowice, Bukowina, Byków, Dąbrowica, Długoleka, Dobroszów Oleśnicki, Domaszczyn, Godzieszowa, Jaksonowice, Januszkowice, Kamień, Kątna, Kępa, Kielczów, Kielczówek, Krakowiany, Łosice, Łozina, Michałowice, Mirków, Oleśniczka, Pasikurowice, Piecowice, Pietrzykowice, Prusowice, Raków, Ramiszów, Siedlec, Skąła, Stępin, Szczodre, Śliwice, Tokary, Węgrów, Wilczyce, Zapręzyn. Siedzibą gminy jest wieś Długoleka, położona centralnie, która jest dobrze skomunikowana z pozostałymi miejscowościami.

Gmina usytuowana jest na szlaku komunikacyjnym Praga – Wrocław – Warszawa, w bezpośrednim sąsiedztwie największego na Dolnym Śląsku węzła komunikacyjnego i ośrodka przemysłowego jakim jest stolica regionu – Wrocław. Przez teren gminy przebiega kilka ważnych szlaków komunikacyjnych: droga krajowa nr DK98, znajduje się łącznik prowadzący do Autostradowej Obwodnicy Wrocławia oraz droga ekspresowa S8.

• ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Gmina Długołęka ma charakter typowo rolniczy, w strukturze użytkowania gruntów dominują użytki rolne. Obszar gminy charakteryzuje się mało urozmaiconą morfologią terenu.

Gmina leży w zlewni rzeki Odry. Największą rzeką przepływającą przez teren gminy jest Widawa, prawobrzeżny dopływ Odry. Źródła Widawy usytuowane są w okolicach Międzyborza na obszarze Wzgórz Trzebnickich. Widawa przepływa przez gminę Długołęka ze wsch. na zach., najpierw stanowi pld. granicę gminy, następnie płynie przez pld. jej obrzeża, cały czas w pobliżu administracyjnej jej granicy, obszar gminy opuszcza przecinając pld. – wsch. jej granicę i uchodzi do Odry po zach. stronie Wrocławia. Przez teren gminy Długołęka przepływa ponadto kilka prawostronnych dopływów Widawy: rzeka Dobra, rzeka Oleśnica (Oleśniczka, Oleśniczanka), rzeka Świerzna (Leniwka). Największe z nich to rzeka Dobra i Oleśnica, które odwadniają dwie jednostki geomorfologiczne: w górnych biegach Wzgórz Trzebnickie, w środkowych i dolnych biegach Równinę Oleśnicką. Dolina Widawy, kiedyś silnie podtopiona i zabagniona, po przeprowadzeniu prac melioracyjnych charakteryzuje się silnym drenującym oddziaływaniem, co skutkuje okresową utratą przepływów niektórych cieków równinnych. W wyniku przeprowadzonych prac hydrotechnicznych powstało wiele sztucznych stawów hodowlanych, które występują głównie w Bielawie, Borowej, Rakowie, Szczodrem, Domaszczynie i Pruszwicach. Pozostałe zbiorniki wodne to w większości zbiorniki przeciwpożarowe.

Powierzchnia lasów w gminie wynosi ogółem 3675,51 ha, gruntów zadrzewionych i zakrzewionych (remizy śródpolne, pasy zieleni, parki wiejskie) 91,45 ha co łącznie stanowi 17,7% ogólnej powierzchni terenu gminy. Ich rozmieszczenie jest bardzo nierównomierne, największe kompleksy leśne pokrywają obręby miejscowości Kątna, Szczodre i Raków, zaś najmniejszy ich udział charakteryzuje obręby Skała, Stępin i Kielczów, gdzie powierzchnie zalesione i zadrzewione praktycznie nie występują.

Na terenie gminy Długołęka nie ma obszarów chronionych prawnie takich jak parki narodowe, krajobrazowe czy rezerваты, jednak występują następujące obszary cenne przyrodniczo i chronione:

- Obszary Natura 2000: Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 „Kumaki Dobrej” (PLH020078); Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 „Lasy Grzędzińskie” (PLH0020081); Specjalny Obszar Ochrony siedlisk Natura 2000 „Stawy w Borowej” (PLH020045);
- pomniki przyrody – na terenie gminy Długołęka znajduje się 14 zarejestrowanych i objętych ochroną pomników przyrody, w tym 10 pojedynczych dębów szypułkowych, 1 dąb szypułkowy rosnący w grupie 3 dębów, aleja składająca się z 11 dębów szypułkowych, jeden modrzew japoński oraz jeden tulipanowiec amerykański.

5.2.2. Rys historyczny gminy

Na podstawie znalezisk archeologicznych, można stwierdzić, że najstarsze osadnictwo na terenie gminy Długołęka sięga młodszej epoki kamienia neolitu – ponad 1700 p.n.e. Ślady takie odnaleziono w kamieniu w miejscowościach Kielczów, Mirków, Wilczyce. Z okresu epoki brązu – 1700-650 p.n.e., pochodzą ślady z miejscowości: Kątna, Oleśniczka, Śliwice. Z kolejnego okresu, z epoki żelaza – 650 p.n.e.-1250 n.e., to ponownie nowe osady na tych samych terenach oraz dalsze: z okresu lateńskiego – 400 p.n.e. – początek n.e., w Pruszwicach i Szczodrem, a we wczesnym średniowieczu – 570-1250 n.e., powtarzają się znaleziska we wszystkich dotychczas wspomnianych miejscowościach oraz dodatkowo we miejscowościach: Bielawa, Brzezia Łąka, Kielczówek.

Najwcześniejsze wzmianki w pisanych dokumentach dotyczące poszczególnych miejscowości gminy pochodzą z XII w. Były to dokumenty książąt śląskich oraz kościelne, związane z nadań poszczególnych wsi. Wszystkie miejscowości znane z wykopalisk archeologicznych mają potwierdzone dalsze istnienie w średniowieczu, przy czym czas wystawienia poszczególnych dokumentów jest bardzo różny ze względu na fragmentaryczne tylko zachowanie się takich dokumentów. W okresie podziału Śląska na księstwa dzielnicowe, teren dzisiejszej gminy należał najpierw do księstwa wrocławskiego, a po jego dalszym podziale, część wsch. do księstwa oleśnickiego, natomiast zach. do wrocławskiego. Granicę stanowiła dolina Dobrej. Kolejne informacje historyczne podawane na temat terenu gminy dotyczą całości poszczególnych księstw, albo stosunków własnościowych poszczególnych miejscowości. Jedną z informacji było to dotyczące utworzenia rezydencji książąt oleśnicko - wirtemburskich w Szczodrem. Tereny te, podobnie jak całe dawne województwo wrocławskie długo zachowały ludność polską, ostateczne wynarodowienie w związku z tym zaprzestanie używania języka polskiego nastąpiło dopiero w XIX w. przy dużych naciskach władz pruskich. Śladami polskości tych ziem aż do lat 1937-1938 były nazwy miejscowe, które zachowały swój słowiański,

a konkretnie polski źródłosłów. Dopiero tzw. hitlerowskie chrciny dokonały tuż przed II wojną światową zatarcia tych śladów poprzez urzędowe zmiany wielu nazw miejscowości.

Wyzwolenie nastąpiło w styczniu i lutym 1945 r. działaniami radzieckiej 52 Armii, która dowodzona była przez gen. K. Korotiejewa, w szczególności przez 73 Korpus pod dowództwem gen. S. Martirosjana.

Po wojnie gmina została zasiedlona przez osadników z różnych terenów. Największa liczba osadników przybyła z dawnych terenów ziem wschodnich Rzeczypospolitej oraz z Małopolski. W 1975 r. gmina została utworzona z terenów już nie tylko różnych poprzednich, podstawowych jednostek administracyjnych, nawet z dwóch różnych powiatów – oleśnickiego i trzebnickiego. W 1985 r. gmina liczyła ponad 15000 mieszkańców.

5.3.1. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalny, indywidualny wizerunek miejsca, będący syntezą elementów przyrody i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości kulturowej mieszkańców, identyfikującej jednostkę z określonym zespołem wartości, idei, zachowań i obyczajów, bazującej na świadomości historycznej i tradycji z nią związanej. Określenie tożsamości kulturowej jest teraz – w dobie upodmiotowienia się społeczności lokalnych postrzegających swój region, jako małą ojczyznę – szczególnie ważne.

Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz z jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega ona na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób, by tworząc nowe wartości, unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Chronić należy więc nie tylko obiekty architektury, kapliczki i figury przydrożne, również krajobraz ukształtowany ludzką ręką.

W tej części przedstawiono najcenniejsze obiekty znajdujące się w gminie Długołęka, czyli te, które wpisane są do rejestru zabytków. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Długołęka prezentują zróżnicowany stan zachowania.

I. OBIEKTY SAKRALNE

• Kościół parafialny MB Królowej Polski, Borowa, ul. Lipowa 24

Zdjęcie nr 1. Kościół parafialny MB Królowej Polski, Borowa, ul. Lipowa 24

Wybudowany w 2 poł. XVIII w., z zatraceniem części cech stylowych. Wzniesiony jako ewangelicki z neoromańską wieżą. Kościół orientowany, na rzucie prostokąta, z poligonalnie zamkniętym, nie wydzielonym w bryle budynku prezbiterium, nakryty dwuspadowym dachem z dwuspadowym zamknięciem od wsch. Od płd. dwukondygnacyjna kaplica nakryta trójspadowo, od płn. – zakrystia. Ściany przeprute oknami zamkniętymi łukiem okrągłym, gładko tynkowane.

Na osi fasady trójkondygnacyjna wieża na rzucie kwadratu, z trójkątnymi szczykami na osi ścian, nakryta ostrosłupowym hełmem. W przyziemiu wieży jednokondygnacyjny ryzalit zamknięty trójkątnie, z arkadową niszą konturowaną wałkiem wspartym na kolumnkach z głowicami kostkowymi dekorowanymi motywem roślinnym; drzwi wykrojone trójlistnie. Dwie górne kondygnacje wydzielone gzymsem; wypełnione prostokątną blendą zamkniętą w szczycie trójkątnie, z gzymsem kroksztynowym; w czwartej – arkadowa biforia rozdzielona kolumnkami. We wnętrzu marmurowe epitafium gen. Ch. von Schwerin (1757 r.). Na zewnątrz rokokowe epitafium J. K. Weltza (1766 r.).

Stan zachowania obiektu – bardzo dobry.

• **Kościół parafialny Św. Mikołaja, Brzezia Łąka, ul. Kościelna**

Zdjęcie nr 2. Kościół parafialny Św. Mikołaja, Brzezia Łąka, ul. Kościelna

Kościół orientowany, korpus prostokątny, z niewydzielonym w bryle budynku prezbiterium zamkniętym poligonalnie. Od płu. zakrystia z lożą kolatorką na piętrze, wzniesiona nad poziom dachu korpusu, nakryta pulpitem; w narożach ćwierćokrągłe wieżyczki nakryte namiotowo poniżej okapu dachu zakrystii.

Wieża na osi fasady – czterokondygnacyjna z podcieniem arkadowym w przyziemiu, zwieńczona dwuczłonowym hełmem cebulastym z latarnią.

Elewacje murowane, tynkowane, naroża prezbiterium ujęte szerokimi lizenami; prostokątne okna nawy pld. umieszczone we wnękach zamkniętych odcinkiem łuku. Wieża czterokondygnacyjna z podcieniem arkadowym w boniowanym przyziemiu. Kondygnacje rozdzielone gzymsami oraz rozbudowanym belkowaniem wspartym na pilastrach; nad oknami w profilowanych obramieniach z uszkami – płyciny nadokienne zwieńczone odcinkami gzymsu łamanego. W prezbiterium sklepienie kolebkowe, w zakrystii kolebkowe z lunetami, w nawie sklepienie pozorne.

Wnętrze z rytmicznymi podziałami przęseł wyznaczonych gurtami sklepiennymi, spływającymi na zdwojone pilastry, między którymi głębokie otwory okienne. W prezbiterium pod oknami duże nisze. W prezbiterium sklepienie kolebkowe, w zakrystii kolebkowe z lunetami, w nawie sklepienie pozorne. Wyposażenie: barokowe: ołtarz gł. i dwa boczne (1710-1714 r.), ambona (1674 r.), chór muzyczny (1735 r.), Pieta (pocz. XVIII w.); chrzcielnica (1550 r.); rzeźby późnogotyckie: św. Barbara i św. Katarzyna (ok. 1520 r.); rzeźba eklektyczna św. Anna Samotrzecia (4 ćw. XIX w.). Mur cmentarny z 2 bramami: barokowy w płu. części (1694 r.) i XX w., z figurami św. Jana Nepomucena (1732 r.) i MB Immaculaty.

Stan zachowania obiektu – bardzo dobry.

• Plebania, Brzezia Łąka, ul. Kościelna 12

Zdjęcie nr 3. Plebania, Brzezia Łąka, ul. Kościelna 12

Budynek na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty czterospadowym dachem mansardowym z oknami powiekowymi w obu kondygnacjach. Fasada ośmioosiowa, ściany murowane, tynkowane, kondygnacje rozdzielone szerokim gzymsem; okna prostokątne w prostych opaskach. Portal kamienny z zewnętrznym rantem i górnymi uszakami. Wnętrze dwutraktowe.

Stan zachowania obiektu – średni.

• Kościół filialny MB Różańcowej, Byków, ul. Wrocławska

Zdjęcie nr 4. Kościół filialny MB Różańcowej, Byków, ul. Wrocławska

Wzmiankowany jako parafialny, zbudowany jako ewangelicki, pierwotnie w konstrukcji szkieletowej. Kościół orientowany, na rzucie prostokąta, nakryty dwuspadowym dachem, murowany, tynkowany, z drewnianą kwadratową wieżą nad zach. częścią nawy. Elewacje zwieńczone fryzem arkadkowym. Okna wysokie, zamknięte łukiem pełnym, umieszczone w profilowanych węgarach. Wieża licowana deskami, zwieńczona cebulastym hełmem z latarnią.

W bryle kościoła nie wyodrębnione pomieszczenia: prezbiterium wewnątrz zamknięte trójbocznie, zakrystia – od półn. i salka katechetyczna – od półd. Wnętrze salowe, przykryte stropem belkowym z zastrzałami, otoczone jednokondygnacyjnymi emporami (w części prezbiterialnej empor – łoże kolatorskie). Na stropie i parapetach empor barokowa polichromia (1702 r., K. Hoffman, renowacja 1722 r.). Pozostałości barokowego wyposażenia: ołtarz (ok. 1650 r.) ambona (pocz. XVIII w.).

Stan zachowania obiektu – bardzo dobry.

• Kościół parafialny św. Michała Archanioła, Długołęka, ul. Wiejska

Zdjęcie nr 5. Kościół parafialny św. Michała Archanioła, Długołęka, ul. Wiejska

Wzniesiony w miejscu poprzedniego o konstrukcji szkieletowej; wielokrotnie remontowany. Kościół jednonawowy na planie prostokąta z węższym i niższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie, w elewacji płd. kruchta. Do płd. ściany prezbiterium i wsch. przeszła nawy przylega niski, parterowy aneks nakryty pulpitowo. Na osi fasady kwadratowa, pięciokondygnacyjna wieża o zaoblonych narożach, nakryta cebulastym hełmem z latarnią.

Elewacje ujęte podziałami ramowymi, zwieńczone profilowanym gzymsem; okna niewielkie, prostokątne. W przyziemiu wieży kamienny portal w profilowanym obramieniu z uszakami i owalnym kartuszem, zwieńczony odcinkiem gzymsu łamanego. Górne kondygnacje wieży rozdzielone mocno wyładowanymi, profilowanymi gzymсами.

W nawie strop fasetowy, prezbiterium i kruchta pod wieżą sklepienie kolebką z lunetami. Wyposażenie barokowe z 1 poł. XVIII w.: ołtarz główny, dwa boczne, ambona, chrzcielnica z szarego marmuru. Rzeźby św. Ignacego i św. Franciszka Ksawerego z pracowni Weisfeldta (ok. 1740 r.).

Stan zachowania obiektu – bardzo dobry, w trakcie prac remontowo-konserwacyjnych.

• Kościół filialny Podwyższenia Krzyża Świętego, Domaszczyn, ul. Wrocławska

Zdjęcie nr 6. Kościół filialny Podwyższenia Krzyża Świętego, Domaszczyn, ul. Wrocławska

Kościół o charakterze obronnym, orientowany, wysoki, w całości oszkarpowany, z węższym i niższym, poligonalnie zamkniętym prezbiterium, z zakrystią od strony pñ. W elewacji płd. i pñ. – kruchty o zróżnicowanych szczytach. Dachy dwuspadowe, nad zakrystią pulpitowy, kryte ceramicznie. Od zach. masywna wieża na rzucie kwadratu nakryta namiotowym dachem.

Wnętrze jednoprzestrzenne, prezbiterium wydzielone koszowym łukiem tęczy, przykryte stropami drewnianymi z podsufitką dzieloną listewkami. Zakrystia i przyziemie wieży sklepienie kolebką. Wyposażenie neogotyckie, polichromowana figura św. Anny Samotrzeciej (ok. 1620 r.).

Stan zachowania obiektu – średni.

• Kościół filialny Wniebowstąpienia Pana Jezusa, Jaksonowice

Zdjęcie nr 7. Kościół filialny Wniebowstąpienia Pana Jezusa, Jaksonowice

Wzniesiony w latach 1883-1884, na miejscu starszego, neogotycki. Kościół jednonawowy, z niewielkim pięciobocznym prezbiterium opiętym dwu-uskokowymi szkarpami. Od płn. prezbiterium płasko nakryta zakrystia na rzucie wielobocznym, od płd. – parterowy, prostokątny aneks pod dachem pulpitowym.

Na osi fasady czterokondygnacyjna wieża na rzucie prostokąta, po bokach ujęta poligonalnymi aneksami nakrytymi namiotowo. W przyziemiu wieży portal zamknięty trójkątnie, ze sterczynami i z arkadowym otworem drzwi. Kondygnacje wieży rozdzielone gzymsami. W drugiej – arkadowe biforium, w trzeciej – arkadowe okno z ceglany maswerkiem umieszczone w płytkiej blendzie, poprzedzone oculusem. Ostatnia kondygnacja wieży na rzucie ośmioboku; ścianki z ostrołuczными oknami zamknięte trójkątnie. Wieża kryta ceglany, ostrosłupowym hełmem.

Elewacje boczne nawy pięciosiowe, rozczłonkowane smukłymi, ostrołuczными blendami, w których dwie kondygnacje okien rozdzielone parami prostokątnych płycin. Okna z ceglany laskowaniem, dolne prostokątne, górne – wysokie ostrołuczne. Ściany i detale architektoniczne ceglane. Wyposażenie neogotyckie. Kościół na cmentarzu w części otoczonym murem, przy którym pozostałości kaplicy grobowej z wmontowaną wtórnie płytą z piaskowca z 1793 r.

Stan zachowania obiektu – bardzo dobry.

• Kościół parafialny NMP Królowej Polski, Januskowice, ul. Klonowa

Zdjęcie nr 8. Kościół parafialny NMP Królowej Polski, Januskowice, ul. Klonowa

Wzniesiony około 1890 r., jako ewangelicki, w konstrukcji szkieletowej. Kościół orientowany, jednonawowy, z niewydzielonym w bryle, prosto zamkniętym prezbiterium, nakryty namiotowym dachem, z czterokondygnacyjną wieżą na osi fasady, nakrytą namiotowym daszkiem przechodzącym w ostrosłupowy hełm.

Ściany tynkowane, na wysokim cokole licowanym kamieniem, wydzielonym gzymsem. Detal architektoniczny wypracowany w tynku. Dachy kryte blachą. Elewacje sześciosiowe, przeprute dwiema kondygnacjami okien: okna dolne kwadratowe, górne – wysokie, zamknięte łukiem okrągłym. W przyziemiu

dotatkowej osi wsch. – prostokątne drzwi. Elewacje wieży jednoosiowe, ujęte podziałami ramowymi. Ostatnia kondygnacja wydzielona i zwieńczona gzymsem; poniżej gzymśów – fryzy arkadkowe. W przyziemiu wieży okrągłoluczna arkada drzwi w uskokowo profilowanych węgarach. Wyżej wąskie okrągłolucznie zamknięte okno, nad nim tondo ze sztukatorską rozetą ujęte parą pionowych szczelin; w ostatniej kondygnacji arkadowa blenda z wąskim biforium. Wnętrze jednoprzestrzenne, nakryte stropem belkowym; po bokach kondygnacja prostych drewnianych empor na kwadratowych słupach, z dekoracją płycinową na balustradach.

Stan zachowania obiektu – bardzo dobry.

• **Kościół parafialny MB Różańcowej, Kielczów, ul. Wrocławska**

Zdjęcie nr 9. Kościół parafialny MB Różańcowej, Kielczów, ul. Wrocławska

Kościół orientowany, trójkondygnacyjny, na rzucie prostokąta zamkniętego trójbocznie, nakryty dwuspadowym dachem, trójbocznym nad zamknięciem prezbiterium. Od pñ. parterowa, wydłużona zakrystia nakryta dachem trójpołaciowym z półowalnymi lukarnami od pñ. Od pñd. wsch. prezbiterium – mała kruchta nakryta dwuspadowo. Na osi fasady czterokondygnacyjna wieża na wysokim cokole zawierającym kruchtę, zwieńczona hełmem z latarnią. Elewacje ujęte podziałami ramowymi, przeprute trzema kondygnacjami okien (w elewacjach bocznych pięć osi). Kondygnacje wieży rozdzielone gzymśami, ujęte w podziały ramowe, w przyziemiu arkada drzwi ujęta parą płytkich blend. Otwory zamknięte łukiem koszowym lub okrągłym.

Wnętrze salowe nakryte pozornym sklepieniem kolebkowym z lunetami, w kruchcie kolebka z lunetami, nad emporami – stropy. Dookoła ścian dwie kondygnacje murowanych empor wspartych na filarach, otwartych do nawy arkadami o łuku pełnym lub koszowym. Wyposażenie: Ołtarz gł. klasycystyczny, pierwotnie ambonowy (1792 r.). Płyta nagrobkowa z piaskowcowymi figurkami dzieci z rodu Birban (1669 r.).

Stan zachowania obiektu – średni.

• **Kościół parafialny Wniebowzięcia NMP, Łozina, ul. Wrocławska 1**

Zdjęcie nr 10. Kościół parafialny Wniebowzięcia NMP, Łozina, ul. Wrocławska 1

Kościół orientowany, jednonawowy, wzniesiony na rzucie prostokąta, z niewydzielonym w bryle trójbocznie zamkniętym prezbiterium, oszkarpowany dwuskokowo. Dach dwuspadowy z trójbocznym zamknięciem nad prezbiterium. W płd. ścianie prezbiterium - wysoka zakrystia nakryta dwuspadowo.

W płd. części nawy cztery wysokie okna zamknięte delikatnym ostrołukiem. Płn. ściana niższa, w partii nawy dwie ostrołuczne blendy przeprute małymi ostrołuczными oknami i kamienne epitafia (k. XVI w.). W partii prezbiterium okno zamknięte łukiem odcinkowym.

W zach. części budynku wyodrębniony trzon wieżowy: trójkondygnacyjna wieża na rzucie prostokąta, poprzedzona ryzalitem portalu i klatką schodową – od płn. zamkniętą poligonalną wieżyczką. Wieża czterokondygnacyjna, z czteroskokowymi szkarpami narożnymi, w ostatniej, węższej kondygnacji wydzielonej gzymsem, przepruta ostrołuczным triforium, zwieńczona ostrosłupowym hełmem wyrastającym z dachu namiotowego. Między szkarpy wpisany ryzalit portalu zamknięty trójkątnie, z ostrołuczным otworem o profilowanych węgarach. Nad portalem ostrołuczne biforium z parami ostrołucznych blend w płycinie podokiennej. Nad nim oculus. Klatka schodowa dwukondygnacyjna z wyższą sześcioboczną wieżyczką, częściowo wtopioną w obręb murów, nakrytą wielospadowo (dach ceramiczny). Wysoki cokół partii wieżowej wyodrębniony profilowanym uskokiem. Ściany budynku ceglane (wieża z cegły maszynowej, w elewacji płn. ślady tynku, dachy ceramiczne, hełm wieży kryty blachą). Nawa nakryta drewnianym stropem. Empora organowa (XVIII/XIX w.) z malowanymi scenami pasyjnymi na balustradzie

Wyposażenie: W prezbiterium późnogotycki portal, w drzwiach oryginalne okucia i zamek (pocz. XVI w.). Ołtarz główny i boczny (1632 r.), ambona (1 ćw. XVIII w.), rzeźba św. Jana Nepomucena na korynckiej kolumnie (2 poł. XVIII w.), epitafium Heleny Rhediger (1595 r.).

Stan zachowania obiektu – dobry.

• Kościół pomocniczy MB Bolesnej, Łozina, ul. Miłicka 2

Zdjęcie nr 11. Kościół pomocniczy MB Bolesnej, Łozina, ul. Miłicka 2

Kościół orientowany na rzucie wydłużonego ośmioboku, nakryty pięciospadowym dachem; z prostokątnymi, niższymi aneksami od płd., płn. (zakrystia i kruchta) i zach., nakrytymi dachami trójspadowymi. Dachy kryte blachą. Budynek murowany, tynkowany. Elewacje przeprute trzema kondygnacjami okien: środkowe zamknięte łukiem odcinkowym, pozostałe – małe prostokątne. Na osi fasady czterokondygnacyjna wieża na rzucie kwadratu, w dolnej kondygnacji murowana, w górnych – licowana deskami, zwieńczona hełmem cebulastym z podwójną latarnią. Na parterze wieży okna zamknięte łukiem odcinkowym, wpisane w trójkątne opaski i prostokątne obramienia dopełnione dekoracjami sztukatorskimi o motywach roślinnych.

We wnętrzu dwie kondygnacje drewnianych empor wspartych na drewnianych słupach, z parapetami zdobionymi płycinowo – w dolnej kondygnacji i z ażurową balustradą drewnianą – na piętrze. Wyposażenie: ołtarz główny (1714 r.), ambona, chrzcielnica i prospekt organowy.

Stan zachowania obiektu – bardzo dobry.

• Kościół parafialny św. Józefa, Pasikurowice, ul. Wrocławska 48

Zdjęcie nr 12. Kościół parafialny św. Józefa, Pasikurowice, ul. Wrocławska 48

Murowany, zbudowany w 1839 r., neoromański, prawdopodobnie z zachowaniem starszej wieży. Kościół wzniesiony na rzucie prostokąta, nakryty dachem dwuspadowym. Na osi fasady pięciokondygnacyjna wieża na rzucie kwadratu, w ostatniej kondygnacji – oktogonalna, nakryta ośmiobocznym, dzwonowatym hełmem.

Elewacje boczne pięcioosiowe, przeprute wysokimi oknami zamkniętymi łukiem okrągłym, umieszczonymi w profilowanych węgarach. Dwie dolne kondygnacje wieży- jednoosiowe, zwieńczone gzymsem, w trzeciej i czwartej kondygnacji – pary arkadowych okienek. Ściany czwartej kondygnacji ujęte w podziały ramowe.

Wnętrze jednoprzestrzenne, nakryte stropem z podsufitką z drewnianych listew. Drewniane empory po bokach wsparte na drewnianych kolumnach; empora organowa założona na płytkim łuku. Wyposażenie: barokowa ambona i prospekt organowy z XVIII w.

Stan zachowania obiektu – średni.

• Kościół filialny Narodzenia NMP, Stępin

Zdjęcie nr 13. Kościół filialny Narodzenia NMP, Stępin

Wzniesiony w XV w., restaurowany w XIX/XX w. Gotycki kościół orientowany, jednoprzestrzenny, z niewydzielonym w bryle prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Od płn. prostokątna zakrystia pod dachem pulpitowym i trójkątna facjatka wieńcząca kaplicę. Budynek od płn. oszkarpowany, nakryty stromym dwuspadowym dachem, nad prezbiterium – trójbocznym. Kwadratowa, czterokondygnacyjna wieża z trójuskokowymi szkarpami w narożach – od pld., nakryta ostrosłupowym hełmem. Budynek murowany z cegły, cokół z kamieni polnych, opaski i węgary otworów tynkowane.

Stan zachowania obiektu - bardzo dobry.

II. INNE ZABYTKI NIERUCHOME

• Pałac, szkoła, ob. Centrum hotelowo-konferencyjne, Borowa, ul. Lipowa 34

Zdjęcie nr 14. Pałac, szkoła, ob. Centrum hotelowo-konferencyjne, Borowa, ul. Lipowa 34

Wzniesiony jako klasycystyczny, ok. 1880 r., ok. XX w. modernistyczna rozbudowa: wieża i skrzydło. Budynek na rzucie wydłużonego prostokąta, dwukrotnie zryzalitowany na osi elewacji dłuższych, z kwadratową wieżą na wsch. przedłużeniu fasady. Do elewacji wsch. przylega skrzydło na rzucie litery L. Między skrzydłem a wieżą i w zach. narożach korpusu – podpiwniczone tarasy i aneksy; w elewacji ogrodowej – taras.

Budynek podpiwniczony, korpus dwukondygnacyjny nakryty czterospadowym dachem mansardowym, rozczłonkowanym parami ćwierćkolistie zamkniętych lukarn. Wieża sześciokondygnacyjna, ostatnia kondygnacja węższa, z galerią u nasady, nakryta dzwonowatym czterobocznym hełmem. Skrzydło jednokondygnacyjne nakryte mansardowo, z lukarnami na dolnej połaci. Fasada siedmioosiowa, elewacja ogrodowa – ośmioosiowa, obie z trójosiowymi ryzalitami zwieńczonymi trójkątnymi szczytami; w drugiej kondygnacji – balkony. Okna prostokątne, w prostokątnych obramieniach, na parterze zwieńczonych odcinkami prostego gzymsu na parach wolutowych konsolk. Pod oknami piętra płyciny podokienne. Elewacje ryzalitów dzielone pilastrami w porządku wielkim, w płycinach podokiennych i w szczytach dekoracje sztukatorskie. Stolarka okienna dekoracyjna, z gęstymi podziałami. W płn. elewacji skrzydła dwukondygnacyjny, dwuosiowy ryzalit pozorny zwieńczony trójkątnym szczytem, środkowe osie elewacji bocznych zwieńczone półkolistymi facjatami.

Stan zachowania obiektu – bardzo dobry.

• Zameczek myśliwski (dom łowczego), ob. budynek mieszkalny, Domaszczyn, ul. Zamkowa 2

Zdjęcie nr 15. Zameczek myśliwski (dom łowczego), ob. budynek mieszkalny, Domaszczyn, ul. Zamkowa 2

Po II wojnie użytkowany jako wytwórnia farb i lakierów, ob. właściciel prywatny. Budynek na rzucie zbliżonym do kwadratu, z cylindryczną wieżą w narożu płd. wsch. Dwukondygnacyjny, płasko nakryty, wieża czterokondygnacyjna. Ściany murowane z pozostałościami tynku. W zwieńczeniu ścian i wieży nadwieszony krenelaż podcięty arkadkami. W elewacji płd., w sąsiedztwie wieży – trójosiowy ryzalit pozorny zwieńczony trójkątnym, schodkowo ukształtowanym szczytem. Okna dolnej kondygnacji zamknięte okrągłolucznie, w górnej: okrągłoluczne biforia lub otwory zamknięte trójkątnie.

Stan zachowania obiektu – dobry.

• **Pałac, ob. budynek mieszkalny, Szczodre, ul. Stawowa 5**

Zdjęcie nr 16. Pałac, ob. budynek mieszkalny, Szczodre, ul. Stawowa 5

Pałac letni zbudowany dla Marii księżniczki saksońsko-merseburskiej, żony księcia oleśnickiego Fryderyka Augusta. Neogotycki, zwany śląskim Windsorem, w XIX w. i XX w. miejsce turystycznych wycieczek. Zachowana dwukondygnacyjna płn. część wschodniego skrzydła.

Obecny budynek na rzucie prostokąta zestawionego z dwoma skrzydłami na rzucie litery L. W. zach. narożniku płd. zach. skrzydła – ośmioboczna wieża, węższa ośmioboczna – w zach. narożu korpusu. Na skrajach elewacji płn. wsch. korpusu – dwie kwadratowe wieże w obrębie murów, zaakcentowane ryzalitowo. Budynek dwukondygnacyjny, płasko nakryty, w korpusie podpiwniczony, z mezaninem; wieże trójkondygnacyjne.

Elewacje zwieńczone wysokim krenelażem, na osiach ścian wzniesionym w formie schodkowych szczytów. Wieże z krenelażem, w szerokiej wieży oktogonalnej krenelaż podcięty arkadkami. Ściany murowane, tynkowane fakturalnie, w partii krenelażu – tynkowane gładko. Okna prostokątne i zamknięte trójkątnie, pojedyncze i zestawione w biforia oraz triforia; umieszczone w sfazowanych węgarach, ramowane wąskimi opaskami; nad oknami – linearne gzymsy prostokątnie załamane.

Stan zachowania obiektu – zły.

• **Pałacyk, ob. Dom Opieki im. A. Chmielewskiego, Szczodre, ul. Trzebnicka 28**

Zdjęcie nr 17. Pałacyk, ob. Dom Opieki im. A. Chmielewskiego, Szczodre, ul. Trzebnicka 28

Budynek złożony z jednokondygnacyjnego korpusu z mezzanino i dwukondygnacyjnych ryzalitów – na osi trzech elewacji. Elewacja ogrodowa (wsch.) ujęta dwoma jednokondygnacyjnymi, dwuosiowymi skrzydłami, między którymi przebiega podpiwniczony taras założony na planie półowalu. Dwuspadowe dachy

ryzalitów skrzyżowane z dachem korpusu: dwuspadowym, od frontu dwupołaciowym osłoniętym attykowym murkiem.

Wydzielona masywnym gzymsem partia cokołowa – tynkowana gładko. Kondygnacje poziomo boniowane, partia mezzanino – gładka. Prostokątne okna w opaskach z uszakami – z gładkiego tynku. Nad oknami proste odcinki gzymsu. W zwieńczeniu ścian mocno wyładowane, profilowane, masywne gzymsy okapowe. Wejście do budynku w przyziemiach ryzalitów elewacji dłuższych: w formie arkady flankowanej parą arkadowych okien; otwory rozdzielone pilastrami, dźwigającymi pełne belkowanie, na którym wspiera się parapet podokienny okien piętra.

Stan zachowania obiektu – średni.

• Pałac, Śliwice, ul. Lipowa 30

Zdjęcie nr 18. Pałac, Śliwice, ul. Lipowa 30

Pierwotny budynek renesansowy, rozbudowany w XVI w. (przez F. V. Lindainera). Gruntownie przebudowany w pocz. XIX w.: dostawienie skrzydła zach. (klasycyzm).

Budynek na rzucie na rzucie podkowy, znacznie rozczłonkowany, zróżnicowany w wysokościach. Korpus (człon płu.) na rzucie prostokąta, trójkondygnacyjny, nakryty dwuspadowym dachem. Ujęty wysuniętymi na pd. skrzydłami. Skrzydło zach. prostokątne, wydłużone, trójkondygnacyjne, nakryte dachem z naczółkiem, rozczłonkowanym facjatkami nakrytymi trójspadowo. Skrzydło wsch. na rzucie zbliżonym do kwadratu, dwukondygnacyjne, nakryte dachem czterospadowym z półkolistą facjatą – od pld. i lukarnami – na pozostałych połaciach. W pld. części jego zach. elewacji trójkondygnacyjna, cylindryczna wieża nakryta dachem stożkowym. Między skrzydłami, wzdłuż korpusu- czteroarkadowy podcień z tarasem w zwieńczeniu.

Elewacje murowane, tynkowane, z detalami wypracowanymi w tynku. Parter wydzielony masywnym gzymsem, boniowany. Kondygnacje rozdzielone gzymsami. W elewacjach frontowych korpusu i skrzydła zach. – nad oknami trójkątne naczółki, w elewacjach ogrodowych – gzymsy odcinkowe. Odmienny wystrój skrzydła wsch.: głębokie boniowanie w przyziemiu, brak gzymsu między kondygnacyjnego, okna piętra prostokątne w arkadowych obramieniach. W zach. elewacji, wtórnie umieszczone, trzy tablice renesansowe kamienne (1590 r., 1550 r., 1560 r.) z informacjami o historii budowy i rozbudowy dworu. W korpusie piwnice sklepienie obniżoną kolebką, w pld. wsch. części parteru izba nakryta kolebką z lunetami. W skrzydle wsch. secesyjna klatka schodowa ze stiukami na podeście oraz drewnianą balustradą z pozostałościami dekoracji sycerskiej. W przyziemiu wieży ośmiodzielne sklepienie pozorne.

Stan zachowania obiektu – zły.

• **Pałac, ob. budynek mieszkalny, Zapreżyn nr 31**

Zdjęcie nr 19. Pałac, ob. budynek mieszkalny, Zapreżyn nr 31

Budynek na rzucie prostokąta, zryzalitowany we wszystkich elewacjach, nakryty czterospadowym dachem, rozczłonkowanym trójspadowymi dachami ryzalitów i lukarnami. Wysoko podpiwniczony, dwukondygnacyjny.

Fasada (płd. – zach.) sześciosiowa, z dwoma jednoosiowymi ryzalitami: zach. narożnym, nakrytym trójspadowo i umieszczonym w drugiej od płd. osi – zwieńczonym trójkątnym szczytem o falistym wykroju. Ryzality połączone trójosiowym, parterowym aneksem nakrytym pulpitowo, zawierającym arkadowe otwory: drzwi flankowane parą wąskich okien. Na piętrze trzy arkadowe okna.

W elewacji ogrodowej skrajne, jednoosiowe ryzality nakryte trójspadowo ujmują czteroosiową środkową część elewacji. Ryzality w elewacjach bocznych rozmieszczone niesymetrycznie. Naroża ścian ujęte wąskimi kamiennymi boniami; otwory w kamiennych opaskach.

Stan zachowania obiektu – średni.

III. CMEN TARZE

Cmentarze jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

Na terenie gminy Długołęka odnaleźć można kilka typów cmentarzy – znajduje się 18 zabytkowych cmentarzy, z czego 6 to cmentarze przykościelne, 3 cmentarze parafialne, 1 cmentarz poewangelicki, 8 są to miejsca pocmentarne (Tabela nr 2). Najstarszą nekropolią jest przykościelny cmentarz katolicki pochodzący z XIV w. usytuowany wokół kościoła filialnego Podwyższenia Krzyża Św. w Domaszczynie.

Stan zachowania cmentarzy jest zróżnicowany. Jeden cmentarz wpisany jest do rejestru zabytków – w Borowej. Cmentarze przykościelne i parafialne są w dobrym stanie – są uporządkowane, oznakowane, ogrodzone. Natomiast cmentarze poewangelickie i pocmentarne są w bardzo złym stanie – zatraciły pierwotny układ, są zarośnięte, zaniedbane, nieogrodzone. Trudno do nich trafić, gdyż nie są oznakowane.

Tabela nr 2. Cmentarze na terenie gminy Długołęka

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA	ZAKRES OCHRONY
1	Borowa	cmentarz katolicki przy kościele par. MB Królowej Polski	wpisany do rejestru zabytków, ujęty w GEZ
2	Brzezia Łąka	cmentarz, ob. miejsce pocmentarne przy kościele par. św. Mikołaja	ujęty w GEZ
3	Byków	cmentarz parafialny	ujęty w GEZ
4	Długołęka	cmentarz katolicki, ob. miejsce pocmentarne przy kościele par. św. Michała Archanioła	ujęty w GEZ
5	Długołęka	cmentarz parafialny	ujęty w GEZ
6	Domaszczyn	cmentarz przy kościele fil. Podwyższenia Krzyża Św.	ujęty w GEZ
7	Jaksonowice	cmentarz katolicki, ob. cmentarz przy kościele fil. wniebowstąpienia Pana Jezusa	ujęty w GEZ

8	Kątna	cmentarz leśny, ob. miejsce pocmentarne	ujęty w GEZ
9	Kielczów	cmentarz parafialny	ujęty w GEZ
10	Kielczów	cmentarz, ob. miejsce pocmentarne przy kościele par. MB Różańcowej	ujęty w GEZ
11	Łozina	cmentarz ewangelicki, ob. cmentarz parafialny przy kościele pom. MB Bolesnej	ujęty w GEZ
12	Łozina	cmentarz katolicki, ob. cmentarz przy kościele par. Wniebowzięcia NMP	ujęty w GEZ
13	Pasikurowice	cmentarz poewangelicki	ujęty w GEZ
14	Raków	cmentarz leśny, ob. miejsce pocmentarne	ujęty w GEZ
15	Raków	cmentarz przykościelny, ob. miejsce pocmentarne	ujęty w GEZ
16	Raków	cmentarz rodowy rodziny von Kessel–Tscheutsch, ob. miejsce pocmentarne	ujęty w GEZ
17	Szczodre	cmentarz poewangelicki	ujęty w GEZ
18	Wilczyce	cmentarz poewangelicki, ob. miejsce pocmentarne	ujęty w GEZ

IV. PARKI

Gmina Długołęka bogata jest w formy zaprojektowanej zieleni, czyli parki. Najstarszy park pochodzi z pocz. XVIII w., najczęściej są to założenia pochodzące z XIX w. Na terenie gminy znajduje się 20 zabytkowych parków, z czego 5 wpisanych jest do rejestru zabytków. Aż 14 parków na terenie gminy to parki przypałacowe, pozostałe to: 5 parków dworskich i 1 park willowy. Spis parków przedstawiony został w tabeli poniżej (Tabela nr 3).

Stan zachowania parków określić można jako średni. W większości parków, między innymi w Siedlcach i Szczodrem, układy alei są czytelne, w mniejszym lub większym stopniu zachowały pierwotny drzewostan, jednak zagospodarowanie przestrzenne terenu parków jest średnie.

Tabela nr 3. Parki na terenie gminy Długołęka

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA PARKU	ZAKRES OCHRONY
1	Bierzyce	park pałacowy, ob. park	ujęty w GEZ
2	Borowa	park pałacowy, ob. park	wpisany do rejestru zabytków, ujęty w GEZ
3	Bukowina	park pałacowy, ob. park	ujęty w GEZ
4	Byków	park pałacowy, ob. park	ujęty w GEZ
5	Długołęka	park pałacowy, ob. park	ujęty w GEZ
6	Domaszczyn	park pałacowy, ob. park	ujęty w GEZ
7	Godzieszowa	park dworski, ob. park podworski	ujęty w GEZ
8	Kamień	park pałacowy, ob. park	wpisany do rejestru zabytków, ujęty w GEZ
9	Kątna	park pałacowy, ob. park	ujęty w GEZ
10	Kielczówek	park dworski (relikt)	ujęty w GEZ
11	Krakowiany	park pałacowy, ob. park	ujęty w GEZ
12	Łosice	park dworski, ob. park	ujęty w GEZ
13	Prusowice	park dworski, ob. park	ujęty w GEZ
14	Raków	park pałacowy, ob. park	ujęty w GEZ
15	Siedlec	park pałacowy, ob. park	wpisany do rejestru zabytków, ujęty w GEZ
16	Szczodre	park pałacowy	wpisany do rejestru zabytków, ujęty w GEZ
17	Szczodre	park willowy, ob. park	ujęty w GEZ
18	Śliwice	park pałacowy z reliktem fosy, ob. park z reliktem fosy	wpisany do rejestru zabytków, ujęty w GEZ

19	Węgrów	park dworski, ob. park	ujęty w GEZ
20	Zaprzęzyn	park pałacowy, ob. park	ujęty w GEZ

• Rewitalizację zabytkowych parków

Zdjęcia nr 20, 21, 22, 23. Park w Szczodrem po rewitalizacji (autor zdjęć: studio fotograficzne Pospieszni <http://www.pospieszni.pl/>)

1. Rewitalizacja Parku w Szczodrem – rekreacyjne zagospodarowanie parku

Gmina Długołęka otrzymała dofinansowanie na realizację projektu pn. „Rewitalizacja Parku w Szczodrem – rekreacyjne zagospodarowanie parku”. Celem projektu jest przywrócenie charakteru Parku w Szczodrem jako atrakcyjnego miejsca aktywnego wypoczynku dla mieszkańców Gminy Długołęka. W ramach projektu powstaną nowoczesne place zabaw, place i ścieżki edukacyjne, sportowe i wypoczynkowe, zostaną zrewitalizowane nawierzchnie ścieżek parkowych. Modernizacji i budowie podlegać będzie również parking, jak również zamontowane zostaną elementy małej architektury (ławki, kosze, leżaki, hamaki, tablice, drogowskazy i inne).

Wartość projektu to ok. 5,4 mln zł, a przyznana kwota dofinansowania na realizację projektu z EFRR i BP to niecałe 3,5 mln zł. Realizację projektu przewidziano w okresie od 29.06.2018 r. do 15.10.2019 r.

2. Rewitalizacja Parku w Szczodrem - zagospodarowanie terenów zielonych

Celem Projektu jest zagospodarowanie terenów zielonych w ramach Rewitalizacji Parku Krajobrazowego w Szczodrem, w wiejskiej gminie Długołęka.

Projekt umożliwi mieszkańcom rekreacyjne wykorzystanie przestrzeni zielonej zabytkowego parku oraz pozwoli na większą integrację społeczności lokalnej. Działania wpłyną na wzrost integracji regionalnej, wzmocnienie więzi społecznych oraz poprawę atrakcyjności gminy.

Inwestycja ta ma za zadanie przede wszystkim poprawę estetyki oraz podkreślenie i uwypuklenie turystycznego charakteru parku. Projekt wpłynie na zrewitalizowanie parku i poprawę warunków bytowania fauny i flory w zabytkowej części gminy. Pozwoli odtworzyć dawny charakter parku, zadbać o cenne egzemplarze drzew oraz dosadzić rośliny tworzące runo i podszyt.

W ramach zagospodarowania terenów zielonych przewidziano następujące działania:

- pielęgnacja drzew i odmładzanie starszych drzew.
- ścinanie drzew,
- zrąbkowanie i transport biomasy,
- mechaniczne karczowanie zakrzaczeń,
- sadzenie drzew liściastych i iglastych,

- sadzenie: krzewów liściastych i iglastych, pnączy, bylin i roślin cebulkowych,
- ściółki, trawniki i łąki kwietne.

Całkowita wartość projektu to ok. 1,2 mln zł, a wysokość dofinansowania z WFOŚIGW wynosi ok. 350 tys. zł. Realizację projektu przewidziano w okresie od 18.02.2019 r. do 15.10.2019 r.

Oba projekty (1 i 2) mają na celu rewitalizację parku w Szczodrem, a realizacja ich przyczyni się do powstania atrakcyjnej i zadbanej przestrzeni publicznej, które będzie miejscem społeczności lokalnej.

3. Planowana rewitalizacja parku w Siedlcu

Projekt obejmuje swym zakresem przywrócenie pierwotnego układu ścieżek i alei parkowych, wymianę składu gatunku drzew, wzbogacenie składu gatunkowego o rośliny biocenotyczne, dodanie elementów małej architektury, które udostępnią park dla mieszkańców. Planowana jest również modernizacja i oczyszczenie istniejących zbiorników wodnych oraz częściowa wymiana uszkodzonych przepustów wodnych.

Wykonanie powyższych działań jest na razie w fazie planów.

V. OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY

Na terenie gminy Długołęka znajdują się także krzyże pokutne w Pasikurowicach: dwa krzyże pokutne (proste, wyciosane z kamienia krucyfiksy) z XIV-XVI w. oraz w miejscowości Szczodre, przy drodze między Tokarami i Łoziną.

Ciekawym obiektem jest pomnik poległych i zaginionych w walce podczas I wojny światowej mieszkańców dawnego Sinyllenort w Szczodre – obiekt usytuowany jest parę metrów od drogi prowadzącej do zamku. Został postawiony na niewielkim kopcu, o wysokości ok. 4 m. Do pomnika prowadziła alejka z kilkoma stopniami, co jest widoczne do dnia dzisiejszego, wzdłuż alejki i pomnika było niskie ogrodzenie z kamienia i łańcucha. Pomnik w formie cippusa. Na pomniku znajdowały się cztery marmurowe, białe płyty, na których wyryto nazwiska poległych. Na cokole pomnika leżały liście dębu, na których znajdowało się coś w rodzaju hełmu rycerskiego. Pomnik obecnie uległ zniszczeniu i jest w stanie ruiny.

Poniżej, w Tabeli nr 4, przedstawiono wykaz najcenniejszych obiektów tzw. małej architektury z terenu gminy Długołęka, które ujęte są w ewidencji zabytków.

Tabela nr 4. Wykazu obiektów tzw. małej architektury ujętych w ewidencji zabytków

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	WIEK
1	Brzezia Łąka	kapliczka		1891 r.
2	Brzezia Łąka	kapliczka	plac przy kościele św. Michała	2 poł. XIX w.
3	Brzezia Łąka	rzeźba Madonny	przy kościele św. Mikołaja	1 poł. XVII w.
4	Brzezia Łąka	rzeźba św. Jana Nepomucena	przy kościele św. Mikołaja	1 poł. XVIII w.
5	Byków	rzeźba Anioła	plac przed kościołem MB Różańcowej	XIX w.
6	Długołęka	kapliczka	płd.-wsch. część placu kościelnego	2 poł. XIX w.
7	Łozina	rzeźba św. Jana Nepomucena	płd. część cmentarza	1727 r. (?)
8	Pasikurowice	krzyż pokutny	przed wejściem do kościoła	XIV-XVI w.
9	Pasikurowice	krzyż pokutny	w ogrodzie domu nt 97	XIV-XVI w.
10	Raków	pomnik poległych w I wojnie światowej (krzyż)	płd. część cmentarza ewangelickiego	ok. 1920 r.
11	Tokary	krzyż pokutny	przy drodze do Łosiny	XIV-XVI w.

VI. INNE OBIEKTY

Warto wspomnieć także o kompleksie czterech poniemieckich bunkrach w okolicach miejscowości Pasikurowice. Także w miejscowości Mirków znajdują się poniemieckie bunkry.

Wśród zabytków architektury świeckiej należy też wspomnieć o zabytkowych młynach wodnych:

- młyn elektryczny, tzw. Zamłynie, powstały w latach ok. 1905-1910 w Brzeziej Łące – stan zachowania zły;
- młyn elektryczny w zespole młyna, powstały w 1910 r. w Dąbrowicy – stan zachowania dobry.

VII. UKŁADY PRZESTRZENNE WSI

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to zarówno urbanistyczne układy miast, ruralistyczne układy wsi, także mniejsze zespoły: założenia pałacowo-folwarczne, często połączone z parkami, kościoły i cmentarze przykościelne czy inne cmentarze.

Charakterystycznym elementem krajobrazu gminy Długołęka jest różnorodność kształtów przestrzennych wsi. W zależności od rozmieszczenia domów i ich położenia w stosunku do gruntów ornych i dróg rozróżniamy różne układy przestrzenne wsi. W krajach, gdzie osadnictwo przeszło przez wszystkie etapy rozwoju cywilizacyjnego, czyli rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturowego, można wyróżnić wiele typów. Rozróżniamy następujące typy kształtu wsi: okolnice, owalnice, wielodrożnice, ulicówki, łańcuchówki, rzędówki i inne. Na terenie gminy Długołęka najwięcej jest wsi o układzie przestrzennym typu ulicówka, czyli wsie, które przecina jedna droga przy, której po obu stronach stoją zwarto ustawione budynki. Dość często występują także wsie o układzie wielodrożnicowym – są to wsie o chaotycznej zabudowie, nieregularnym przebiegu dróg. Domy i zabudowania gospodarcze ustawione są wzdłuż przebiegu dróg.

Poniżej przedstawiono typy układów przestrzennych poszczególnych wsi z terenu gminy Długołęka:

• Bąków

Przykład osady folwarcznej z folwarkiem położonym w centrum wsi i niewielkimi przysiółkami. Pałac zniszczony, podobnie jak folwark.

• Bielawa

W poł. XVIII w. Bielawa była ulicówką, o bardzo szerokiej ulicy, na której wsch. krańcu znajdował się folwark z dworem. Na płn. od Bielawy kończył się kompleks stawów borowskich. W XIX w. układ ten wzbogacony został o dodatkowe drogi, obecna zabudowa wsi pochodzi z lat około 1880- 1920. Współcześnie siedlisko zawiera się w granicach działek budowlanych. Jednocześnie czytelne są graniczne drogi dawnego, większego siedliska. Zabudowa wsi ulega znacznej redukcji, a część stawów osuszono.

• Bierzyce

Wieś o układzie ulicówki. W dawnym pałacu położonym przy reliktach folwarku, mieści się obecnie szkoła. Obok pozostałości dawnego założenia zielonego - parku. Do pałacu pierwotnie przylegały na narożach dwie prostopadłe oficyny. Folwark zachował swój układ z majdanem u stół wzgórza z pałacem i parkiem.

• Borowa Oleśnicka

Ok. poł. XVIII w. wykształcone już były główne drogi wiejskie tworzące układ wielodrożny wykształcony z pierwotnej ulicówki. Centrum wsi zajmuje kościół, a na zach. od niego założenia pałacowe z folwarkiem i parkiem, Zabudowa wsi kształtowana była różnorodnie jako wąsko i szerokofrontowa, współcześnie uległa redukcji, rozebrano również znaczna część budynków gospodarczych folwarku.

• Brzezia Łąka

Istniejący w XVIII w. układ dróg wraz z główną drogą wiejską odpowiada ogólnie obecnemu. W centrum wsi kształtowało się wrzecionowate nawsie, zapewne pozostałość placu pierwotnej owalnicy. W późniejszym okresie siedlisko rozwinęło się na osi płn. – płd. w sposób charakterystyczny dla zamożnych wsi średniowiecznych, w których kościół umieszczano w nawsiu. Na pocz. XIX w. układ ten wzbogaciły dodatkowe drogi pomocnicze, tworząc układ mieszany, wielodrożny z folwarkiem poza granicami wsi, na wsch. od miedzucha i dwoma przysiółkami. Obecny obraz wsi kształtuje dominanta kościoła z cmentarzem przykościelnym i plebania oraz murowane, w dużej części pochodzące z 4 ćw. XIX w. okazałe zagrody typu frankońskiego, tworzące charakterystyczne układy przestrzenne po obu stronach nawsia. Położony w wsch. części wsi folwark, zachował swój układ zabudowy otaczającej czworobokiem majdan, jednak teren ten został rozparcelowany.

Zarówno Zamłynie jak i Dębna były przysiółkami ulicowymi. Ich regularne siedliska są do dziś czytelne, choć zredukowane. W Zamłyniu istnieje duży zespół elektrycznego młyna z lat ok. **1905-1910**, na miejscu wcześniejszego młyna wodnego. Przed młynem barokowa rzeźba NMP i Ukrzyżowanie.

W Dębnej – Godziejowej, zachowany zredukowany układ ulicówki z zabudowa z pocz. XX w., na pocz. XX w. na wschodnim krańcu przysiółka istniała leśniczówka.

• Budziwojowice

Pomimo średniowiecznej przeszłości jest to słabo rozwinięta wieś o układzie ulicówki, obecnie bliższa typowi osady folwarcznej. Sam folwark nie istnieje i został rozparcelowany.

• Bukowina

Jest to niewielka wieś ulicowa z ukształtowany nawsiem. Pomimo średniowiecznej proveniencji w chwili obecnej znacznie zdegradowana. Siedziba i folwark zniszczone, rozparcelowane, zachowane relikty parku o zmienionych granicach.

• Byków

W poł. XVIII w. Byków był ulicówka poprzecinaną licznymi drogami lokalnymi. Widoczne było zróżnicowanie obu części siedliska. Na zach. skraju wsi znajdował się folwark w sąsiedztwie pałacu, ogrodu i kościoła z cmentarzem przykościelnym. Drugi folwark, bez siedziby położony był poza wsią. Do 1626 r. wieś się rozrosła i powstała obecna sieć dróg. W rezultacie jest to niejednolity układ wsi złożonej z bardziej regularnej części zach. i nieregularnej wsch. w całości zdominowany drogą szybkiego ruchu Wrocław – Warszawa. W związku z jej modernizacją całkowicie zmieniono przebieg starej głównej drogi w zach. części wsi, pomniejszając teren dawnego barokowego ogrodu i cmentarza przykościelnego, burząc również część starej zabudowy.

• Dąbrowica

Niewielka osada folwarczna, z zabudowaniami folwarcznymi w części płn. – wsch. i zabudowaniami młyńskimi w części pld. Przed siedzibą zarządcy staw. Folwark już w końcu XIX w. zredukowany do jednego wydłużonego budynku gospodarczego w płn. części majdanu.

• Długołęka

Wieś obecnie o układzie wielodrożnicy, położona na równinnym terenie w dolinie rzeki Dobra i jej dopływu – Topór. Stara część wsi zachowała średniowieczny układ owalniczy. Tworzą ją ulice Stawowa i Wiejska, pośrodku znajduje się zespół kościelny, szkoła, dwa domy mieszkalne oraz staw. Po obu zewnętrznych stronach ulic zachowały się najstarsze domy wsi Długołęka. W przestrzennej strukturze Długołęki wyróżnić można wolnostojący kościół pw. św. Michała Archanioła. W Długołęce brak jest wyodrębnionego centrum, jednak taki charakter można przypisać okolicom ul. Broniewskiego.

• Dobroszów Oleśnicki

Wieś wielodrożna z terenem dawnego folwarku na skrzyżowaniu głównych dróg wiejskich oraz drugim, położonym na krańcu wsi, przy wyjeździe w kierunku Januszkowic. Z zabudowań gospodarczych w obu folwarkach zachowały się jedynie relikty. Na folwarku przy wyjeździe ze wsi dotrwał do naszych czasów dom dawnego zarządcy dóbr pochodzący z lat 70.-80. XIX w. W pobliżu niego znajduje się kępa starodrzewia i staw pochodzące z niegdysiejszego założenia zielonego. Przez wieś prowadzi brukowana droga ze szpalerem kasztanowców.

• Domaszczyn

W poł. XVIII w. wieś miała układ ulicówki, z folwarkiem w wsch. części, przez który przepływała młynówka oddzielająca dwór od majdanu. Na zach. krańcu wsi usytuowany był kościół. Siedlisko uległo redukcji w 4 ćw. XIX w. W związku z formowaniem parku przy domu łowczego usunięto część zabudowy wiejskiej z pld. – wsch. części siedliska. Obecnie siedlisko ogranicza się do działek budowlanych. w tym też zakresie rozwija się w kierunku wsch., ku Szczodremu. Zabudowa wsi powstała zasadniczo w latach 1880-1910, wąsko i szeroko frontowa. Nowa zabudowa rozmieszczona została w sposób typowy dla miejskich, osiedli. Elementem decydującym o wartości wsi jest założenie związane z domem książęcego łowczego i z układem parku w Szczodrem. Czytelna jest promenada – obecna aleja biegnąca wzdłuż Młynówki, staw z wyspą oraz wzniesienie z punktem widokowym i aleja dębowa wzdłuż wsch. granicy parku. Wszystkie elementy układu planistycznego są czytelne do dziś, podobnie jak powiązania kompozycyjne z parkiem w Szczodrem i z okolicą.

Domaszczyn Mały, część miejscowości Domaszczyn

Niewielka osada ulicowa z folwarkiem, otoczona stawami, o wartości wynikającej z połączeń widokowych z parkiem w Domaszczynie i Szczodrem.

• Godziszowa

Jest to prosty układ ulicówki, przy której wykształcił się rodzaj niewielkiego nawsia, przy czym zabudowania folwarczne stanowiły dominantę w rozplanowaniu wsi. Folwark, dwukrotnie zwiększany przez dodawanie kolejnych majdanów otoczonych zabudową gospodarczą i mieszkalną, zajmuje płn. – wsch. część wsi. Obecnie folwark został w całości rozparcelowany, pałac rozebrany.

• Jaksonowice

Rozwinięta wieś ulicowa z niejednorodną w charakterze zabudową. Kościół położony na niewielkim wzniesieniu terenu; teren ten przylega do niedużego folwarku z zabudowaniami gospodarczymi założonymi na rzucie zbliżonym do trójkąta.

• Januszkowice

Wieś wielodrożna z zachowanym dawnym przebiegiem głównej drogi i czytelnymi folwarkami lub ich relikdami na obu krańcach. Główna droga przez wieś zachowała w części dawne obsadzenie drzewami (lipy). Dodatkowo spore walory krajobrazowe posiada sylweta wsi położonej na wyniesieniu terenu od strony cieku wodnego, płynącego pośród nieco zabagnionego terenu poniżej. Interesujący jest układ zabudowań gorzelni i układ zabudowań młodszego folwarku położonego w płd. części wsi.

• Kamień

Obecnie wieś przedstawia układ niewielkiej ulicówki z rozproszoną zabudową w części wsch. i rozległym założeniem pałacowo-parkowym w części płd. – zach. Po pierwotnym podziale na dwie części pozostał czytelny pusty obszar w centrum wsi. Sama zabudowa wsi, z k.XIX w. i pocz. XX w. nie tworzy interesujących wnętr architektonicznych.

• Kątna

Zachowana w niezmiennym kształcie od poł. XVIII w. ulicówka z folwarkiem w części płd. – zach., lokowana na niewielkim wyniesieniu, pośród stawów i łąk – obecnie osuszonych. Zabudowa wsi nie przedstawia sama w sobie dużych wartości, pochodzi głównie z pocz. XX w., ale jako układ ruralistyczny, z czytelną główną, szeroką ulicą, obsadzoną drzewami, z zgrupowanymi przy skrzyżowaniu drogi oddzielającej wieś od folwarku budynkami użyteczności publicznej.

• Kępa

Typowa wieś ulicówka o zabudowie usytuowanej luźno i w różnym układzie względem głównej drogi wiejskiej. Przy wyjeździe ze wsi w kierunku Michałowic, po lewej jego stronie, relikty rozległego folwarku.

• Kielczów

Już ok. poł. XVIII w. czytelny jest obecny układ rozległej ulicówki z wyraźnym podziałem na część wsch. i zach. z kościołem i folwarkiem. Czytelny jest też obecny układ dróg wokół cmentarza przykościelnego, z placem przed zabudowaniami. Widoczny jest zanik części jednej z ulic wyznaczającej wydłużone wrzecionowate nawsie we wsch. części wsi. Układ ten obecnie został wypełniony nową zabudową, utrzymującą dawne podziały, za wyjątkiem dynamicznie rozwijającego się osiedla w części zach. wsi, która przybrała kształt podmiejskiego osiedla.

• Kielczówek

Pierwotnie kolonia folwarczna, w latach trzydziestych przekształcona w kolonie parcelacyjną. Zachowany ówczesny układ przy pewnej redukcji zabudowy.

• Krakowiany

Nieduża wieś o układzie wielodrożnym z przebiegającą przez środek gruntowa droga, położona w malowniczym otoczeniu pagórków. Relikty folwarku z zachowanymi niektórymi budynkami gospodarczymi.

• Łosice

Niewielka wieś o charakterze osady folwarcznej, dość znacznie zdegradowana. Zabudowania folwarczne i siedziba zachowane w niedużym parkowym zagospodarowaniu za dworem.

• Łozina

Z pierwotnej ulicówki wykształcił się w Łozinie układ wielodrożny z trójkątnym nawsiem, utworzonym przy rozwidleniu dróg. Z założenia folwarcznego pozostały jedynie rozparcelowane resztki. Zabudowa wsi niejednorodna.

• Michałowice

Niewielka wieś o układzie ulicówki z zabudową sytuowaną niejednorodnie w stosunku do głównej drogi wiejskiej o historycznym przebiegu. Pośrodku wsi, przy drodze, zachowane zabudowania gospodarcze folwarku i dom właściciela dóbr, obecnie zdegradowane.

• Mirków

Ok. poł. XVIII w. była to owalnica z trzema stawami na wrzeciowatym nawsiu. Wyraźnie zarysowane siedlisko miało nieregularny zarys, który ograniczono na pocz. XIX w., kiedy to przez centrum nawsia przeprowadzono drogę, a jego skraje zabudowano. W rezultacie wieś przekształciła się w ulicówkę.

• Oleśniczka

Wieś o czytelnym układzie ulicówki od poł. XVIII w., czasowo wzbogacanym o założenia folwarczne. Zabudowa wiejska o przeważającym typie zagród w układzie frankońskim, obecnie znacznie zredukowana. Dominują skromne budynki ceglane, usytuowane szczytowo względem ulicy.

• Pasikurovice

Rozwinięta wieś o układzie wielodrożnym, którego historyczną bazą była ulicówka z owalnym rozwidaniem głównej drogi wiejskiej wokół kościoła. Zabudowania folwarczne na płn. – wsch. od kościoła – obecnie zdegradowane, z szczerunkowo zachowanym układem zieleni.

• Piecowice

Wieś typu ulicówki z folwarkiem w pld. części. W XIX w. układ ten rozwinął się w wielodrożny, zachowany do dziś. Przy drodze do Kiełczowa teren po wyburzonej cegielni. Zróżnicowana zabudowa wsi, w dużym stopniu wymieniona na współczesna, nie tworzy interesujących układów przestrzenny.

• Pietrzykowice

Już w XVIII w. był to układ wielodrożny z siedliskiem o nieregularnym zarysie. W 2 poł. XIX w. w centrum wsi powstał folwark, a po jego płn. stronie niewielki park. Obecnie zachowane zabudowania powstały w 3 i 4 ćw. XIX w. Współcześnie siedlisko jest zredukowane do działek budowlanych skupionych przy głównej drodze i drodze do Śliwic. Folwark nie istnieje, w krajobrazie wsi czytelny jest maszyn drzewostanu niewielkiego parku.

• Pruszowice

Układ dróg w poł. XVIII w. był inny niż obecny. W kierunku Ramiszowa prowadziły dwie równoległe drogi, połączone od wsch. prostopadłą do nich drogą wiodącą w kierunku Zakrzowa. Główna część zabudowy grupowała się przy pld. drodze. Był to układ wielodrożny z folwarkiem, pałacem i parkiem. Współcześnie siedlisko jest ograniczone do działek budowlanych, a zróżnicowana zabudowa wsi nie tworzy interesujących układów przestrzennych.

• Raków

Ok. poł. XVIII w. był już wykształcony obecny układ dróg. Siedlisko o zwartym kształcie wsi, typ ulicówki, z zabudowaniami chłopskimi w części wsch., folwarkiem z pałacem w części zach. i kościołem otoczonym cmentarzem przykościelnym w centrum, na płn. od głównej drogi. Do 1926 r. siedlisko rozrosło się, powstały nowe ulice o układzie wielodrożnym. Pomimo to skromna zabudowa wsi wąsko i szeroko frontowa nie tworzyła ciekawszych układów przestrzennych. Współcześnie siedlisko uległo redukcji, podobnie jak i zabudowa. Na miejscu kościoła i cmentarza przykościelnego wzniesiono osiedle pracownicze. Z folwarku pozostały dwa skrzydła zabudowy, a z założenia pałacowo-parkowego o zachowanych granicach z mauzoleum. Zachował się również w niezmienionych granicach cmentarz poza wsią.

Mydlice - część miejscowości Rakowa

Wieś typu ulicówka, z główną drogą załamana pod kątem prostym, z folwarkiem na płn. skraju wsi. Zabudowa skromna, nie tworząca interesujących układów przestrzennych, głównie z 4 ćw. XIX w., po folwarku nikłe ślady układu.

Nowy Dwór – część miejscowości Rakowa

Niewielka ulicowa kolonia folwarczna z folwarkiem na wsch. krańcu wsi. W porównaniu z poł. XVIII w. siedlisko ulegało ciągłej redukcji od 2 poł. XIX w. Zabudowa bez większej wartości historycznej.

• Ramiszów

Brak konkretnego typu układu wsi. Domy nieregularnie rozmieszczone wzdłuż dróg, z których jedna o półkolistym przebiegu stanowiąca odnogę głównej zakreśla charakterystyczną pętlę.

• Siedlec

Rozległa wieś o układzie wielodrożnym, który *historycznie* wykształcił się zapewne z ulicówki z owalnym *rozwidleniem* głównej drogi wiejskiej i rozbudowanym nawsiem. *We wsi* duże założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem. *Pałac* zachował do chwili obecnej pierwotną wyraźnie klasycyzującą *architekturę* i zasadnicze elementy podziału elewacji.

• Skąpa (d. Kałów)

Niewielka wieś o układzie ulicówki. W płn. – wsch. części wsi teren dawnego folwarku, z siedzibą zarządcy dóbr. Charakter dawnej zabudowy miejscowości niejednorodny, nieco chaotycznie rozmieszczone budynki względem głównej drogi, bez wyraźniejszych walorów jako całości.

• Stępin

Rozwinięta wieś o układzie zasadniczym ulicówki z wykształconym wydłużonym, wrzecionowatym nawsiem, przedzielonym na trzy nierówne części przez drogi boczne. Część środkową zajmuje kościół z cmentarzem. Przy wjeździe do wsi od pld., na zach. od drogi leży rozległy folwark z pozostałościami zabudowań gospodarczych, majdanem i kępą nasadzonych drzew, pośrodku których pierwotnie znajdował się zapewne dom zarządcy folwarku. Po tej samej stronie wzdłuż głównej drogi przez wieś w regularnym układzie - duże zagrody chłopskie, zabudowane w czworobok, z domami mieszkalnymi zwróconymi kalenicowo do drogi. Układ ten, czytelny na mapach z XVIII w. i XIX w. zachował się w dużym stopniu do chwili obecnej.

• Szczodre

Z niewielkiej wsi ulicowej Szczodre przekształciło się w miejscowość letniskową, ściśle związaną z założeniem pałacowo-parkowym. Nowymi elementami stały się budynki willowe, najczęściej otoczone niewielkimi ogrodami ozdobnymi. W połowie drogi między do Domaszczyna znajduje się niewielki cmentarz z zachowanym układem dróg, aleją lipową na osi i kaplicą z pocz. XX w. W miejscowości oprócz zachowanym budynków sprzed 1945 r. widoczny jest gwałtowny ruch budowlany, nie zawsze zgodny z jej letniskowym charakterem. Układ przestrzenny zdominowany jest przez założenie parkowe, które zachowało swoje pierwotne granice i układ dróg. Istnieją również dwie z czterech rogatk oraz układ wodny. Zachowany jest układ otaczających park stawów i zabudowania tzw. Heumuehle nowego młyna – w części pld. – wsch.

• Śliwice

Ok. poł. XVIII w. czytelny był układ dwóch głównych dróg o zabudowie obrzeżnej, jednej prowadzącej od folwarku ku skrzyżowaniu z drogą Kiełczów – Brzezia Łąka, i drugiej, odsuniętej na wsch. od folwarku. W wyniku rozbudowy i powstania zabudowy przy bocznych drogach, wieś stała się wielodrożnicą z dominującym układem dwóch starych dróg. Ważnym elementem kształtowania ruralistyki jest powstały w wyniku przekształcenia kanałów melioracyjnych, a następnie ogrodu regularnego, rozległy park naturalistyczny w pld. części wsi, sięgający aż po koryto Widawy.

• Tokary

Niewielka, słabo rozwinięta wieś o układzie ulicówki, z zabudową sprawiającą wrażenie znacznej degradacji. W miejscu transformatora, położonego na terenie folwarku usytuowanego na zach. od wsi, znajdowała się wieża nieistniejącego już zamku, w stylu szwajcarskim.

• Węgrów

Wieś o układzie wielodrożnym, z rozległym folwarkiem z majdanem pośrodku wsi, w którym zachowały się niektóre zabudowania gospodarcze. Obecnie nie ma śladu po pałacu, czytelne są natomiast elementy kompozycji zieleni go otaczającej. Od założenia folwarcznego (niegdyś pałacowego) wiedzie starodrzewiowa trójrzędowa aleja lipowa, u podnóża wzgórza nad ciekim wodnym ku położonemu na jego zboczu mauzoleum – obecnie kaplicą mszalną, do której prowadzi przerośnięty szpaler grabowy. Nieco powyżej mauzoleum, także na zboczu cmentarz rodowy, o tarasowym układzie pól z nagrobkami. Czytelna jest również lokalizacja drugiego wyższego folwarku po przeciwnej stronie drogi.

• Wilczyce

Nieregularny układ z folwarkiem w części pld., obecnie zmieniony przez parcelację terenu folwarku i parku oraz wtórne parcelacje działek budowlanych.

• Zapreżyn

Rozwinięta wieś o układzie wielodrożnym, wykształconym z pierwotnej ulicówki. Przy wjeździe do wsi, po pld. stronie, folwark z cegielnią. Obie części wsi – dolny i górny, połączone drogą biegnącą w wąwozie o stromych ścianach. W części górnej drągi folwark z siedzibą szlachecką, obecny w kształcie pochodzącym

z pocz. XX w. (stylizacja na średniowieczny zamek). Wokół starodrzew i park ze stawem, znacznie starsze od zabudowy.

5.3.2. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to tradycja, żywe przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom. Jest to niezmiernie ważny aspekt dziedzictwa kulturowego, istotny w procesie kształtowania tożsamości każdej grupy społecznej i jednostki. Dziedzictwo niematerialne obejmuje tradycje i przekazy ustne, w tym język – jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r., kładzie nacisk na ochronę praktyk, wyobrażeń, przekazów, wiedzy i umiejętności oraz na związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową. Dziedziczenie tradycji, jej utrwalanie i przekazywanie kolejnym pokoleniom stanowi zasadniczą formę jej ochrony. W projekcie Programu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, przygotowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, założono wdrożenie celowych działań, które powinny odbywać się na płaszczyźnie krajowej, regionalnej i lokalnej.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Tradycje ludowe prezentowane są głównie na imprezach lokalnych, takich jak dożynki, czyli święto plonów, czy na imprezach o zasięgu regionalnym jak festyny. W gminie dożynki obchodzone są hucznie. Obchodom tym towarzyszą śpiew zespołów ludowych, tańce, liczne wystawy, kiermasze i konkursy. Kolejnym etapem świętowania jest składanie wieńców dożynkowych.

Charakterystyczna jest religijność tutejszego społeczeństwa ujawniająca się w dbałości o wszelkie obiekty sakralne, również kapliczki przydrożne i krzyże, przy których odbywają się np. niektóre wiejskie nabożeństwa, opierają się lokalne wierzenia, które stanowią miejsca kultu.

Działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania współczesnego środowiska kulturowego na terenie gminy Długołęka prowadzi w szczególności Gminny Ośrodek Kultury w Długołęce (GOK), w którym odbywają się warsztaty, zajęcia tematyczne. GOK organizuje na obszarze gminy Długołęka szereg imprez kulturalnych. Oprócz głównej siedziby GOK w Długołęce, w której budynku mieści się szereg pracowni (plastyczna, muzyczna, komputerowa), sala wystawowa i konferencyjna, pod opieką Ośrodka pozostają 4 świetlice wiejskie, z której każda ma nieco inny charakter.

Dodatkowo w Bykowie działa Pracownia Ceramiki i Szkła, która powstała w ramach projektu „Szkoła dla każdego”. Oprócz stałych form działalności Ośrodek organizuje również szereg przedsięwzięć cyklicznych oraz imprez okolicznościowych, jak: doroczny Jarmark Bożonarodzeniowy, Festyn „U progu Wielkiej Nocy”, warsztaty świąteczne, Festiwal Rzemiosła i Rękodzieła – dwie edycje. Współpracuje również z twórcami ludowymi i rzemieślnikami z terenu gminy jak i z innych części regionu.

Do kalendarza gminnych imprez na stałe wpisały się już:

- odbywające się w Siedlcu imprezy końskie, czyli majowa Wystawa Hodowlana Koni – **Święto Konia** oraz **Ogólnopolskie Zawody w Powożeniu Zaprzęgami Paro- i Jednokonnymi**; te widowiskowe przedsięwzięcia organizowane są przy współpracy Terenowego Koła Hodowców Koni, mieszkańców Siedlca, Dyrekcji i Rady Rodziców szkoły w Siedlcu oraz Wójta Gminy Długołęka; stanowią one niezwykłą gratkę dla miłośników tych szlachetnych zwierząt oraz amatorów dobrej rodzinnej zabawy; tylko tutaj spotkać można największych hodowców koni z kraju i z zagranicy, podziwiać wspaniale utrzymane zwierzęta oraz oglądać pokazy sportów konnych;
- czerwcowe **Dni Gminy Długołęka**, które są największą i najważniejszą gminną imprezą, gromadzącą każdego roku na terenie zabytkowego parku w Szczodrem wielbicieli rozrywki i rodzinnego biesiadowania; wyjątkowa atmosfera, doskonała oprawa muzyczna, liczne gry i zabawy oraz konkursy zarówno dla dzieci jak i dorosłych to główne atuty tego niezwykłego spotkania z naszą gminą;
- organizowane tradycyjnie w ostatnią niedzielę sierpnia **Dożynki Gminne** zdecydowanie wychodzą poza ramy imprezy lokalnej; dziękując za obfite plony naszej długołęckiej ziemi, co roku zapraszamy wszystkich do wspólnego udziału biesiadzie dożynkowej; to niecodzienne spotkanie z naszą kulturą, tradycją i obyczajami;

– **Mistrzostwa Dolnego Śląska w Tabliczce Mnożenia**, które odbywają się w kwietniu, w Zespole Szkół w Brzeziej Łące to nauka i doskonała zabawa w której uczestniczą uczniowie szkół podstawowych i gimnazjalnych z całego województwa. Używając specjalnie do tego celu przygotowanych talii kart matematycznych zawodnicy walczą o szczytny tytuł mistrza tabliczki mnożenia;

– liczne nieco mniejsze imprezy i zawody sportowe organizowane przez Gminny Ośrodek Kultury, gminne szkoły, kluby sportowe, stadniny koni oraz sołectwa, o których aktualną informację odnaleźć można na stronie internetowej gminy.

Na terenie gminy znajduje się szereg oznakowanych tras turystycznych: pieszych oraz rowerowych:

1. Szlaki piesze na terenie gminy Długołęka:

– Szlak żółty Długołęka – Kamień – Raków (Szlak im. B. Turonia),

– Szlak czerwony Trzebnica – Głuchów Górny – Zaprężyn,

– Szlak zielony Długołęka – Łozina – Zaprężyn.

2. Szlaki turystyczne rowerowe, na trasie których można spotkać licznie zabytkowe obiekty:

– trasa zielona – 22 km,

– trasa czerwona – 22 km,

– trasa niebieska – 21 km,

– trasa czarna - 11 km,

– trasa pomarańczowa 6 km.

Gmina Długołęka należy do Lokalnej Grupy Działania Dobra Widawa. Lokalna Grupa Działania Dobra Widawa jest stowarzyszeniem realizującym działania wykorzystujące potencjał zasobów przyrodniczych i kulturowych na rzecz rozwoju lokalnego obszarów wiejskich.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

– wpis do rejestru zabytków;

– wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

– uznanie za pomnik historii;

– utworzenie parku kulturowego;

– ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Długołęka funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

5.4.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Długołęka znajdują się 42 zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków, w tym 5 stanowisk archeologicznych (Tabela nr 5). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 5. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Długoleka

LP.	MIJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR	NR REJESTRU ZABYTKÓW	DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW
1	Borowa	Kościół par. MB Królowej Polski	ul. Lipowa	24	284/A/1-2/04	2004-04-21
2	Borowa	Cmentarz katolicki	ul. Lipowa	dz. nr 262	284/A/1-2/04	2004-04-21
3	Borowa	Zespół pałacowy	ul. Lipowa	34	A/3797/635/W	1990-01-16
4	Borowa	Pałac, szkoła, ob. Centrum Hotelowo-Konferencyjne	ul. Lipowa	34	A/3797/635/W	1990-01-16
5	Borowa	Park pałacowy	ul. Lipowa		A/3797/635/W	1990-01-16
6	Brzezia Łąka	Kościół par. św. Mikołaja	ul. Kościelna	dz. nr 228	A/1191/1573	1966-03-19
7	Brzezia Łąka	Plebania	ul. Kościelna	12	A/5810	2011-12-20
8	Byków	Kościół fil. MB Różańcowej, d. ewangelicki	ul. Wrocławska	dz. nr 252/2	A/1380	2009-10-26
9	Długoleka	Kościół par. św. Michała Archanioła	ul. Wiejska	dz. nr 186	A/1192/1175	1964-12-02
10	Domaszczyn	Kościół fil. Podwyższenia Krzyża Św., d. cmentarny	ul. Wrocławska	dz. nr 199	A/1193/1574	1966-03-19
11	Domaszczyn	Zameczek myśliwski (dom łowczego), ob. budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	2	A/3798/648/W	1990-07-25
12	Jaksonowice	Kościół ewangelicki, ob. fil. Wniebowstąpienia Pana Jezusa		dz. nr 77	A/1015	2007-07-04
13	Januszkowice	Kościół par. NMP Królowej Polski d. ewangelicki	ul. Klonowa	dz. nr 181	A/1031	2007-10-22
14	Januszkowice	Dwór - ruina	ul. Brzozowa	12	A/3799/644/W	1990-05-11
15	Kamień	Wozownia pałacowa, ob. ruina wozowni	ul. Brylantowa	10	A/3800/491/W	1981-07-01
16	Kamień	Park pałacowy		dz. nr 200/22, 200/23	A/3800/491/W	1981-07-01
17	Kielczów	Kościół par. MB Różańcowej, d. ewangelicki	ul. Wrocławska	dz. nr 265	A/1092	2008-11-17
18	Łozina	Kościół par. Wniebowzięcia NMP	ul. Wrocławska	1	A/1194/1204	1965-12-15
19	Łozina	Kościół pom. MB Bolesnej, d. ewangelicki	ul. Milicka	2	A/1195/1716	1966-06-20
20	Pasikurówice	Kościół par. św. Józefa, d. ewangelicki	ul. Wrocławska	48	A/1037	2008-01-23
21	Prusowice	Dwór, ob. budynek mieszkalny	ul. Parkowa	4	A/3801/647/W	1990-06-28
22	Raków	Kaplica grobowa, ob. pom. MB Królowej Wszechświata		dz. 305/2	A/5978	2015-10-05
23	Siedlec	Zespół pałacowy	ul. Wrocławska	20	A/3802/639/W	1990-05-16
24	Siedlec	Pałac, szkoła,	ul. Wrocławska	20	A/3802/639/W	1990-05-16

		ob. budynek nieużytkowany				
25	Siedlec	Park pałacowy	ul. Wrocławska	dz. nr 2/20, 61/3	A/3802/639/W	1990-05-16
26	Stępin	Kościół fil. Narodzenia NMP		dz. nr 186	A/1196/1583	1966-03-19
27	Szczodre	Pałac, ob. budynek mieszkalny	ul. Stawowa	5	A/3803/649/W	1990-09-21
28	Szczodre	Oficyna - fragment wsch. skrzydła pałacu	ul. Stawowa	5	A/3803/649/W	1990-09-21
29	Szczodre	Fragment budynku teatru, ob. dom mieszkalny	ul. Stawowa	6	A/3803/649/W	1990-09-21
30	Szczodre	Park pałacowy	ul. Stawowa	dz. nr 189/1, 189/2, 190/2, 190/31	A/3803/649/W	1990-09-21
31	Szczodre	Pałacyk, ob. Dom Opieki im. A. Chmielowskiego	ul. Trzebnicka	28	A/3805/599/W	1987-06-08
32	Szczodre	Willa, ob. szkoła podstawowa	ul. Trzebnicka	42	A/3804/638/W	1990-05-11
33	Śliwice	Zespół pałacowy	ul. Lipowa	30	231/A/03/1-3	2003-11-03
34	Śliwice	Pałac	ul. Lipowa	30	231/A/03/1-3	2003-11-03
35	Śliwice	Park pałacowy z reliktem fosy		dz. nr 223/16	231/A/03/1-3	2003-11-03
36	Zaprężyn	Pałac, ob. budynek mieszkalny		31	A/3806/643/W	1990-04-23
37	Zaprężyn	Park pałacowy		dz. nr 60/1, 60/6, 61/7	A/5866	2013-04-19
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE						
38	Oleśniczka	Stanowisko archeologiczne 1/40 Obszar AZP 79-31			50/269/Arch/1967	1967-04-08
39	Siedlec	Stanowisko archeologiczne 1/37 Obszar AZP 77-29			51/1298/733/Arch/ 1993	1993-12-12
40	Szczodre (Łozina)	Stanowisko archeologiczne 13/54 Obszar AZP 77-30			249/40/Arch/1964	1967-09-07
41	Szczodre	Stanowisko archeologiczne 4/5 Obszar AZP 78-30			52/225/Arch/1967	1967-04-08
42	Szczodre	Stanowisko archeologiczne 7/8 Obszar AZP 78-30			53/281/Arch/1967	1967-04-24

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę.
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnienia zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu gminy Długołęka wpisane są do rejestru zabytków ruchomych i stanowią głównie wyposażenie kościołów (Tabela nr 6). Jednak ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów.

Tabela nr 6. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w gminie Długołęka

LP.	ADRES	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR I DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW
1	Brzezia Łąka	Elementy wyposażenia, detal architektoniczny, rzeźby Madonny i św. Jana Nepomucena w kościele św. Mikołaja	434/390/1-41 z dnia 15.09.1978 r.
2	Byków	Elementy wyposażenia w kościele filialnym pw. MB Różańcowej	430/290/1; 431/291/1; 432/292/1; 433/293/1 z dnia 28.12.1976 r.
3	Długołęka	Elementy wyposażenia, kapliczka (przed kościołem) w kościele pw. św. Michała Archaniola	436/395/1-23 z dnia 09.1978 r.
4	Domaszczyn	Elementy wyposażenia w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Św.	435/394/1-18 z dnia 30.10.1978 r.
5	Jaksonowice	Elementy wyposażenia w kościele fil. pw. Wniebowstąpienia Pańskiego	B/2224/1-9 z dnia 14.08.2012 r.
		Dzwon w kościele fil. pw. Wniebowstąpienia Pańskiego	442/629 z dnia 14.09.1993 r.
6	Jaksonowice	Pomnik ofiar I wojny na cmentarzu	B/2224/1-9 z dnia 14.08.2012 r.
7	Januszkowice	Żeliwna chrzcielnica - odlew huty w Gliwicach w kościele paraf. pw. NMP Królowej Polski	B/2223 z dnia 14.08.2012 r.
		Elementy wyposażenia w kościele paraf. pw. NMP Królowej Polski	B/2687/1-8 z dnia 23.04.2019 r.
8	Kielczów	Elementy wyposażenia w kościele paraf. pw. MB Różańcowej	B/2221/1-9 z dnia 10.08.2012 r.
9	Łozina	Elementy wyposażenia w kościele pw. Wniebowzięcia NMP	438/393/1-15; 439/398/1-3 z dnia 30.09.1978 r.
		Tabernakulum z nadbudową ołtarza w kościele pw. Wniebowzięcia NMP	B/2683 z dnia 02.04.2019 r.
10	Łozina	Elementy wyposażenia w kościele pomocniczym pw. MB Bolesnej	437/392/1-4 z dnia 09.1978 r.
		Organy w kościele pomocniczym pw. MB Bolesnej	1051/B/04 z dnia 20.12.2004 r.
11	Łozina	Grobowiec rodziny Strachwitz na cmentarzu	440/557 z dnia 12.07.1989 r.
		Rzeźba „Św. Jan Nepomucen” na cmentarzu	B/2206 z dnia 09.03.2012 r.
12	Mirków	Obraz „Ukrzyżowanie” i Stacje Drogi Krzyżowej w kościele paraf. pw. św. Brata Alberta	B/1887/1-2 z dnia 07.12.2007 r.
13	Pasikurovice	Elementy wyposażenia (ambona, prospekt, krucyfiks) w kościele fil. pw. św. Józefa Oblubieńca	B/1886/1-3 z dnia 06.12.2007 r.

14	Stępin	Elementy wyposażenia w kościele fil. pw. Narodzenia NMP	B/2014/1-5 z dnia 18.05.2009 r.
		Neogotycka chrzcielnica w kościele fil. pw. Narodzenia NMP	B/2618 z dnia 27.02.2018 r.
15	Węgrów	Płyta nagrobna w kaplicy grobowej	441/613 z dnia 06.05.1993 r.

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 r. Nr 75, poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomości gminy została Długołęka opracowana w dwóch etapach – w 2013 r. opracowano karty dla zabytków architektury, w 2014 r. karty dla stanowisk archeologicznych (Tabela nr 7). Ewidencja została przyjęta Zarządzeniem nr 358/2015 Wójta Gminy Długołęka z dnia 18 listopada 2015 r.

Tabela nr 7. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Długołęka

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR
1	Bielawa	Budynek mieszkalny i świetlica		15-15a
2	Bielawa	Budynek WC, ob. budynek gospodarczy		przy nr 15, Dz. nr 117/2
3	Bierzyce	Budynek mieszkalny		3
4	Bierzyce	Budynek mieszkalny		5
5	Bierzyce	Budynek mieszkalny		10
6	Bierzyce	Budynek mieszkalny		27
7	Bierzyce	Pałac, ob. budynek mieszkalny		39
8	Bierzyce	Budynek mieszkalny		44a
9	Bierzyce	Stajnia, ob. budynek gospodarczy I		przy nr 39
10	Bierzyce	Stajnia, ob. budynek gospodarczy II		przy nr 39
11	Bierzyce	Stodoła ze spichlerzem, ob. budynek gospodarczy III		przy nr 39
12	Bierzyce	Kuźnia, ob. budynek gospodarczy IV		przy nr 39
13	Bierzyce	Park pałacowy, ob. park		Dz. nr 119, 119/1
14	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Akacyjowa	1
15	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Akacyjowa	12-12a
16	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Akacyjowa	14-16
17	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Akacyjowa	25
18	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Akacyjowa	30
19	Borowa	Kościół par. MB Królowej Polski	ul. Lipowa	24
20	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	25
21	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	27-27a
22	Borowa	Brama wjazdowa	ul. Lipowa	34, Dz. nr 266
23	Borowa	Pałac, szkoła, ob. Centrum Hotelowo - Konferencyjne	ul. Lipowa	34
24	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	8-10-12
25	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	63
26	Borowa	Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	66
27	Borowa	Budynek gospodarczy I magazyn, ob. budynek mieszkalny	ul. Lipowa	68
28	Borowa	Budynek mieszkalny z magazynem, ob. budynek mieszkalny	ul. Lipowa	70-72
29	Borowa	Cmentarz katolicki	ul. Lipowa	Dz. nr 262
30	Borowa	Park pałacowy	ul. Lipowa	Dz. nr 266
31	Borowa	Budynek dworca kolejowego	ul. Lipowa	Dz. nr 318/5
32	Borowa	Budynek gospodarczy przy szalecie, ob. budynek gospodarczy I	ul. Lipowa	Dz. nr 318/5
33	Borowa	Wędzarnia, ob. budynek gospodarczy II	ul. Lipowa	Dz. nr 318/5
34	Borowa	Budynek toalet w zespole dworca kolejowego	ul. Lipowa	Dz. nr 318/5

35	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	4
36	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	6
37	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	8
38	Brzezia Łąka	Budynek gospodarczy w zespole plebani	ul. Kościelna	12
39	Brzezia Łąka	Plebania	ul. Kościelna	12
40	Brzezia Łąka	Kościół par. św. Mikołaja	ul. Kościelna	Dz. nr 228
41	Brzezia Łąka	Mur cmentarny z bramą I	ul. Kościelna	Dz. nr 228
42	Brzezia Łąka	Mur cmentarny z bramą II	ul. Kościelna	Dz. nr 228
43	Brzezia Łąka	Cmentarz przykościelny	ul. Kościelna	Dz. nr 228
44	Brzezia Łąka	Budynek gospodarczy	ul. Młyńska	9
45	Brzezia Łąka	Budynek gospodarczy	ul. Młyńska	10
46	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Młyńska	10
47	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalny	ul. Młyńska	13
48	Brzezia Łąka	Młyn elektryczny	ul. Młyńska	48
49	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalny	ul. Młyńska	48
50	Brzezia Łąka	Szkoła	ul. Szkolna	10
51	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	9
52	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	21
53	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	27
54	Brzezia Łąka	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	43
55	Bukowina	Budynek mieszkalny		23
56	Bukowina	Budynek mieszkalny		24
57	Bukowina	Park pałacowy, ob. park		Dz. nr 125/2
58	Byków	Cmentarz parafialny	ul. Cicha	Dz. nr 203
59	Byków	Park pałacowy	ul. Lipowa	Dz. nr 255/2, 255/3
60	Byków	Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	8-10
61	Byków	Budynek mieszkalno-gospodarczy I	ul. Spacerowa	36
62	Byków	Wozownia z częścią mieszkalną, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy II	ul. Spacerowa	36
63	Byków	Budynek mieszkalny	ul. Spacerowa	44
64	Byków	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wrocławska	47
65	Byków	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	57
66	Byków	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	59
67	Byków	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	75
68	Byków	Kościół fil. MB Różańcowej	ul. Wrocławska	Dz. nr 252/2
69	Dąbrowica	Obora, ob. budynek gospodarczy I		1-1a
70	Dąbrowica	Stodoła, ob. budynek gospodarczy II		1-1a
71	Dąbrowica	Budynek mieszkalny		1-1a
72	Dąbrowica	Młyn elektryczny		1-1a
73	Dąbrowica	Budynek mieszkalno-gospodarczy		9
74	Dąbrowica	Dom zarządcy, ob. budynek mieszkalny		10-11
75	Długołęka	Budynek mieszkalno-magazynowy	ul. Broniewskiego	16
76	Długołęka	Transformator	ul. Broniewskiego	Dz. nr 484-4
77	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Kasztanowa	11
78	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	8
79	Długołęka	Budynek mieszkalno - gospodarczy	ul. Mickiewicza	10
80	Długołęka	Willa	ul. Parkowa	11
81	Długołęka	Willa	ul. Parkowa	13
82	Długołęka	Brama wjazdowa	ul. Parkowa	19, Dz. nr 79/12
83	Długołęka	Obiekt nieużytkowany – ruina	ul. Parkowa	19
84	Długołęka	Park	ul. Parkowa	Dz. nr 79/12, 79/13

85	Długołęka	Willa	ul. Słoneczna	55
86	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Spacerowa	4
87	Długołęka	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Stawowa	2
88	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Stawowa	4
89	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Stawowa	5
90	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Stawowa	7a
91	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Stawowa	7b
92	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	7
93	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	8
94	Długołęka	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska	10
95	Długołęka	Budynek mieszkalno -gospodarczy	ul. Wiejska	11
96	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	17
97	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	18
98	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	21
99	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	22
100	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	28-29
101	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	31
102	Długołęka	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska	33
103	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	39
104	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wiejska	42
105	Długołęka	Kościół par. św. Michała Archanioła	ul. Wiejska	Dz. nr 186
106	Długołęka	Cmentarz katolicki, ob. miejsce pocmentarne	ul. Wiejska	Dz. nr 186
107	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	10
108	Długołęka	Budynek dworca kolejowego z wiatą drewnianą	ul. Wrocławska	11
109	Długołęka	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wrocławska	12
110	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	17
111	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	21
112	Długołęka	Gminny Ośrodek Zdrowia, ob. budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	24
113	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	26
114	Długołęka	Budynek gospodarczy	ul. Wrocławska	Dz. nr 444/4
115	Długołęka	Budynek mieszkalny	ul. Wschodnia	8
116	Długołęka	Cmentarz parafialny	ul. Zawadzkiego	Dz. nr 396
117	Dobroszów Oleśnicki	Dom zarządcy, ob. budynek mieszkalny		5
118	Dobroszów Oleśnicki	Budynek mieszkalny		12
119	Dobroszów Oleśnicki	Budynek mieszkalny		22-23
120	Domaszczyn	Kościół fil. Podwyższenia Krzyża Św.	ul. Wrocławska	Dz. nr 199
121	Domaszczyn	Cmentarz przykościelny	ul. Wrocławska	Dz. nr 199
122	Domaszczyn	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	50
123	Domaszczyn	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	55
124	Domaszczyn	Zameczek myśliwskie (dom łowczego), ob. budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	2
125	Domaszczyn	Park pałacowy, ob. park	ul. Zamkowa	Dz. nr 126/10
126	Godzieszowa	Park podworski		Dz. nr 186/2
127	Jaksonowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		2
128	Jaksonowice	Budynek mieszkalny		14
129	Jaksonowice	Budynek mieszkalny		22
130	Jaksonowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		24
131	Jaksonowice	Cmentarz przykościelny		Dz. nr 77

132	Jaksonowice	Kościół fil. Wniebowstąpienia Pana Jezusa		Dz. nr 77
133	Jaksonowice	Kaplica cmentarna		Dz. nr 77
134	Januszkowice	Budynek mieszkalny	ul. Brzozowa	10
135	Januszkowice	Dwór – ruina	ul. Brzozowa	12
136	Januszkowice	Budynek mieszkalny	ul. Klonowa	9-11
137	Januszkowice	Budynek mieszkalny	ul. Klonowa	10-12
138	Januszkowice	Kościół par. NMP Królowej Polski	ul. Klonowa	Dz. nr 181
139	Januszkowice	Budynek mieszkalny	ul. Wierzbowa	1
140	Januszkowice	Budynek mieszkalny	ul. Wierzbowa	4
141	Januszkowice	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	12-12a-12b-12c
142	Januszkowice	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	15
143	Januszkowice	Obora, ob. budynek gospodarczy	ul. Wrocławska	16
144	Januszkowice	Gorzelnia i bud. mieszkalny, ob. budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	16
145	Januszkowice	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	23
146	Kamień	Pałac, ob. budynek mieszkalny	ul. Brylantowa	10
147	Kamień	Wozownia pałacowa – ruina	ul. Brylantowa	10
148	Kamień	Park pałacowy		Dz. nr 200/22, 200/23
149	Kamień	Budynek mieszkalny	ul. Bursztynowa	39
150	Kamień	Budynek mieszkalny	ul. Diamentowa	2
151	Kamień	Kaplica grobowa w parku	ul. Nefrytowa	Dz. nr 200/23
152	Kątna	D. cmentarz leśny, ob. miejsce pocmentarne		na zach. od wsi
153	Kątna	Kaplica MB Częstochowskiej		Dz. nr 44
154	Kątna	Budynek mieszkalny		43
155	Kątna	Pałac, ob. budynek mieszkalny		45
156	Kątna	Spichlerz, ob. budynek gospodarczy I		przy nr 43, Dz. nr 437/78
157	Kątna	Stajnie, ob. budynek gospodarczy II		przy nr 43, Dz. nr 437/78
158	Kątna	Kuźnia, ob. budynek gospodarczy III		przy nr 43, Dz. nr 437/78
159	Kątna	Budynek gospodarczy IV		przy nr 43, Dz. nr 437/78
160	Kątna	Budynek gospodarczy V		przy nr 43, Dz. nr 437/78
161	Kątna	Budynek mieszkalny		44
162	Kątna	Budynek mieszkalny		46
163	Kątna	Park pałacowy, ob. park		Dz. nr 234/3
164	Kątna	Budynek mieszkalny		1
165	Kątna	Budynek mieszkalny		3-4
166	Kątna	Budynek mieszkalny		17
167	Kątna	Budynek mieszkalny		17b
168	Kątna	Budynek mieszkalny		35
169	Kątna	Budynek mieszkalny		36
170	Kątna	Budynek mieszkalny		39
171	Kątna	Budynek mieszkalny		40
172	Kątna	Budynek mieszkalny		41
173	Kępa	Budynek mieszkalno-gospodarczy		7
174	Kępa	Budynek mieszkalny		7
175	Kępa	Budynek mieszkalny		13-14
176	Kępa	Budynek mieszkalny		23
177	Kiełczów	Cmentarz parafialny	ul. Południowa/	Dz. nr 307

			Wilczycka	
178	Kiełczów	Szkoła Podstawowa	ul. Szkolna	3
179	Kiełczów	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	53-55
180	Kiełczów	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	65
181	Kiełczów	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	80
182	Kiełczów	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	99
183	Kiełczów	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	110
184	Kiełczów	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	126
185	Kiełczów	Kościół par. MB Różańcowej	ul. Wrocławska	Dz. nr 265
186	Kiełczów	Cmentarz, ob. miejsce pocmentarne		Dz. nr 265
187	Kiełczówek	Park dworski (relik), ob. park		Dz. nr 106/1
188	Krakowiany	Budynek mieszkalno-gospodarczy		9
189	Krakowiany	Budynek mieszkalny		17
190	Krakowiany	Oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny		21
191	Krakowiany	Budynek mieszkalny		22
192	Krakowiany	Budynek gospodarczy		przy nr 22, Dz. nr 7/1
193	Krakowiany	Budynek gospodarczy		przy nr 22, Dz. nr 100/2
194	Krakowiany	Park		Dz. nr 7/1
195	Łosice	Budynek mieszkalny		3
196	Łosice	Budynek mieszkalny		7
197		Budynek mieszkalny		10
198	Łosice	Dwór, ob. budynek mieszkalny		11
199	Łosice	Budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy		12
200	Łosice	Budynek mieszkalny		13
201	Łosice	Park		Dz. nr 33/20, 33/22
202	Łosice	Budynek gospodarczy I		Dz. nr 33/28
203	Łosice	Budynek gospodarczy II		Dz. nr 33/28
204	Łosice	Obora, ob. budynek gospodarczy III		Dz. nr 33/28
205	Łosice	Stodoła, ob. budynek gospodarczy IV		Dz. nr 33/28
206	Łosice	Spichlerz, ob. budynek gospodarczy V		Dz. nr 33/28
207	Łosice	Kuźnia, ob. budynek gospodarczy VI		Dz. nr 33/28
208	Łozina	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	10
209	Łozina	Kościół pom. MB Bolesnej	ul. Milicka	2
210	Łozina	Budynek mieszkalny	ul. Milicka	4
211	Łozina	Kaplica cmentarna	ul. Milicka	Dz. nr 81
212	Łozina	Cmentarz parafialny	ul. Milicka	Dz. nr 81
213	Łozina	Kościół par. Wniebowzięcia NMP	ul. Wrocławska	1
214	Łozina	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	2
215	Łozina	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wrocławska	16
216	Łozina	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	31
217	Łozina	Kaplica cmentarna	ul. Wrocławska	Dz. nr 147
218	Łozina	Cmentarz przykościelny	ul. Wrocławska	Dz. nr 147
219	Michałowice	Budynek mieszkalny		4
220	Michałowice	Budynek mieszkalny		5
221	Michałowice	Budynek mieszkalny		8
222	Mirków	Budynek mieszkalny	ul. Kiełczowska	29
223	Mirków	Budynek mieszkalny	ul. Kiełczowska	36
224	Mydlice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		33

225	Mydlice	Budynek mieszkalny		34
226	Mydlice	Budynek mieszkalny		36
227	Mydlice	Budynek mieszkalny		44-45
228	Oleśniczka	Budynek mieszkalno-gospodarczy		22
229	Oleśniczka	Budynek mieszkalny		37
230	Oleśniczka	Budynek mieszkalny		38
231	Pasikurowice	Cmentarz poewangelicki	ul. Kwiatowa	Dz. nr 398, 400
232	Pasikurowice	Kościół par. św. Józefa	ul. Wrocławska	48
233	Pasikurowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wrocławska	35
234	Pasikurowice	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	38
235	Pasikurowice	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	49
236	Pasikurowice	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	51
237	Pasikurowice	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	53
238	Pasikurowice	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	56
239	Pieczowice	Budynek nieużytkowany	ul. Sportowa	18
240	Pieczowice	Komin	ul. Sportowa	18
241	Pietrzykowice	Budynek mieszkalny		2
242	Pietrzykowice	Budynek mieszkalny		3
243	Pietrzykowice	Budynek mieszkalny		4
244	Pietrzykowice	Budynek mieszkalny		7
245	Prusowice	Dwór, ob. budynek mieszkalny	ul. Parkowa	4
246	Prusowice	Park dworski, ob. park	ul. Parkowa	Dz. nr 59/4
247	Prusowice	Budynek mieszkalny	ul. Słoneczna	4
248	Prusowice	Budynek mieszkalny, ob. budynek nieużytkowany	ul. Słoneczna	9
249	Prusowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Słoneczna	10
250	Prusowice	Budynek mieszkalny	ul. Słoneczna	12
251	Prusowice	Budynek mieszkalny	ul. Słoneczna	21
252	Raków	Budynek mieszkalno-gospodarczy		7
253	Raków	Budynek mieszkalny		9
254	Raków	Budynek mieszkalny		10-11
255	Raków	Budynek mieszkalno-gospodarczy		12
256	Raków	Willa		13
257	Raków	Budynek mieszkalny		27
258	Raków	Cmentarz leśny, ob. miejsce pocmentarne		Dz. nr 154
259	Raków	Cmentarz rodowy rodziny von Kessel-Tscheutsch, ob. miejsce pocmentarne		Dz. nr 304/6
260	Raków	Brama wjazdowa		Dz. nr 304/6
261	Raków	Park pałacowy, ob. park		Dz. nr 304/6
262	Raków	Kaplica pom. MB Różańcowej		Dz. nr 305/2
263	Raków	Cmentarz przykościelny, ob. miejsce pocmentarne		osiedle domków d. PGR
264	Siedlec	Budynek mieszkalny	ul. Leśna	14
265	Siedlec	Budynek mieszkalny	ul. Miła	16
266	Siedlec	Budynek gospodarczy	ul. Miła	20
267	Siedlec	Budynek mieszkalny	ul. Miła	23
268	Siedlec	Budynek mieszkalny	ul. Parkowa	4
269	Siedlec	Pałac, szkoła, ob. budynek nieużytkowany	ul. Wrocławska	20
270	Siedlec	Park pałacowy, ob. park	ul. Wrocławska	Dz. nr 2/20, 61/3
271	Skąła	Budynek mieszkalno-gospodarczy		11
272	Skąła	Budynek mieszkalny		12
273	Skąła	Budynek mieszkalno-gospodarczy		12a

274	Skąpa	Dwór, ob. budynek mieszkalny		13
275	Stępin	Budynek mieszkalny		11-12
276	Stępin	Budynek mieszkalny		13
277	Stępin	Budynek mieszkalny		19
278	Stępin	Budynek mieszkalny		22
279	Stępin	Budynek mieszkalny		26
280	Stępin	Budynek mieszkalny		54
281	Stępin	Budynek mieszkalny		59
282	Stępin	Budynek mieszkalno-gospodarczy		63
283	Stępin	Budynek mieszkalny		64
284	Stępin	Budynek gospodarczy		66
285	Stępin	Budynek mieszkalny		66
286	Stępin	Budynek mieszkalny		69
287	Stępin	Budynek mieszkalny		70
288	Stępin	Budynek mieszkalny		72-72a
289	Stępin	Budynek mieszkalny		75-76
290	Stępin	Budynek gospodarczy		78
291	Stępin	Kościół fil. Narodzenia NMP		Dz. nr 186
292	Szczodre	Sala gimnastyczna	ul. Dębowa	4
293	Szczodre	Stajnie, garaże, ob. budynek gospodarczy	ul. Leśna	2
294	Szczodre	Brama wjazdowa	ul. Spacerowa	Dz. nr 388/3
295	Szczodre	Dom dozorca pałacowego, ob. budynek nieużytkowany	ul. Spacerowa	1
296	Szczodre	Pałac, ob. budynek mieszkalny	ul. Stawowa	5
297	Szczodre	Oficyna – fragment wsch. skrzydła pałacu	ul. Stawowa	5
298	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Stawowa	6
299	Szczodre	Park pałacowy	ul. Stawowa	nr 189/1, 189/2, 190/2, 190/31
300	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	25
301	Szczodre	Dom Opieki im. A. Chmielowskiego	ul. Trzebnicka	28
302	Szczodre	Mur ogrodzeniowy z dwiema bramami i furtką	ul. Trzebnicka	28
303	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	29
304	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	36
305	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	37-39
306	Szczodre	Szkoła podstawowa	ul. Trzebnicka	42
307	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	45
308	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	46
309	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	48
310	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	68
311	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	70
312	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Trzebnicka	81
313	Szczodre	Budynek gospodarczy	ul. Trzebnicka	przy nr 68, Dz. nr 183/4
314	Szczodre	Park willowy, ob. park	ul. Trzebnicka	Dz. nr 173
315	Szczodre	Budynek mieszkalny	ul. Zakrzowska	18
316	Szczodre	Cmentarz poewangelicki	ul. Zakrzowska	Dz. nr 73
317	Szczodre	Grobowiec przy kaplicy	ul. Zakrzowska	Dz. nr 73
318	Szczodre	Kaplica cmentarna	ul. Zakrzowska	Dz. nr 73
319	Śliwice	Pałac	ul. Lipowa	30
320	Śliwice	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa	77
321	Śliwice	Park z reliktem fosy	ul. Lipowa	Dz. nr 223/16
322	Śliwice	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	23

323	Tokary	Budynek mieszkalny		10-11
324	Węgrów	Budynek mieszkalny		20
325	Węgrów	Park dworski, ob. park		Dz. nr 51, 52/12, 58, 145/4
326	Węgrów	Mauzoleum rodziny von Poser, ob. kaplica pomocnicza		Dz. nr 145/4
327	Wilczyce	Cmentarz poewangelicki, ob. miejsce pocmentarne		Dz. nr 189
328	Wilczyce	Budynek mieszkalny	ul. Dworska	10
329	Wilczyce	Budynek mieszkalny	ul. Dworska	14-15
330	Wilczyce	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	10
331	Wilczyce	Gimnazjum Publiczne	ul. Wrocławska	15
332	Wilczyce	Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	28
333	Zapreżyn	Budynek mieszkalny		16
334	Zapreżyn	Pałac, ob. budynek mieszkalny		31
335	Zapreżyn	Park pałacowy, ob. park		Dz. nr 60/1, 60/6, 61/7

* obiekty oznaczone na kolor niebieski są wpisane do rejestru zabytków

5.6. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst – razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Obszar gminy Długołęka został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 76-30, 77-29, 77-30, 78-29, 78-30, 78-31, 79-29, 79-30, 79-31, 80-30, 80-31. Na terenie gminy Długołęka znajduje się 310 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych (Tabela nr 8) oraz 42 obszary archeologiczne (Tabela nr 9), które zostały ujęte w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych. Pięć stanowisk z terenu gminy wpisanych jest do rejestru zabytków.

Tabela nr 8. Spis stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Długoleka

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI/ NA OBSZARZE
1	Bąków	78-30	1/27
2	Bielawa	79-30	1/54
3	Bielawa	79-31	3/66
4	Bielawa	79-31	4/67
5	Bielawa	79-31	5/68
6	Bielawa	79-31	6/69
7	Bielawa	79-31	7/70
8	Bierzyce	77-30	1/33
9	Bierzyce	77-30	2/34
10	Bierzyce	77-30	3/35
11	Bierzyce	77-30	4/36
12	Bierzyce	77-30	5/37
13	Bierzyce	77-30	6/38
14	Brzezia Łąka	79-30	1/41
15	Brzezia Łąka	79-30	2/42
16	Brzezia Łąka	79-30	3/43
17	Brzezia Łąka	79-30	4/44
18	Brzezia Łąka	79-30	5/45
19	Brzezia Łąka	80-30	6/1
20	Brzezia Łąka	80-30	7/2
21	Brzezia Łąka	80-30	8/3
22	Brzezia Łąka	80-30	9/4
23	Brzezia Łąka	80-30	10/5
24	Brzezia Łąka	80-30	11/6
25	Brzezia Łąka	80-30	12/7
26	Brzezia Łąka	80-30	13/8
27	Brzezia Łąka	80-30	14/9
28	Brzezia Łąka	80-30	15/10
29	Brzezia Łąka	80-31	6/1
30	Brzezia Łąka	80-31	7/2
31	Budziwojowice	77-30	1/55
32	Budziwojowice	77-30	2/56
33	Budziwojowice	77-30	3/57
34	Budziwojowice	77-30	4/58
35	Budziwojowice	77-30	5/59
36	Budziwojowice	77-30	6/60
37	Budziwojowice	77-30	7/61
38	Bukowina	78-29	1/40
39	Bukowina	78-29	2/41
40	Bukowina	78-29	3/42
41	Bukowina	78-29	4/43
42	Bukowina	78-29	5/44
43	Bukowina	78-29	6/45
44	Byków	78-30	1/12
45	Byków	78-30	2/14
46	Byków	78-30	3/15
47	Byków	78-30	4/16
48	Dąbrowica	77-30	1/66
49	Długoleka	78-30	1/9
50	Długoleka	78-30	2/10

51	Długołęka	78-30	3/11
52	Długołęka	78-30	5/32
53	Długołęka	79-30	4/51
54	Dobroszów Oleśnicki	77-30	1/67
55	Dobroszów Oleśnicki	77-30	2/68
56	Dobroszów Oleśnicki	77-30	7/69
57	Dobroszów Oleśnicki	77-30	8/70
58	Dobroszów Oleśnicki	77-30	9/71
59	Dobroszów Oleśnicki	78-30	3/17
60	Dobroszów Oleśnicki	78-30	4/18
61	Dobroszów Oleśnicki	78-30	5/21
62	Dobroszów Oleśnicki	78-30	6/22
63	Domaszczyn	78-29	5/33
64	Domaszczyn	78-29	6/34
65	Domaszczyn	78-30	1/2
66	Domaszczyn	78-30	2/28
67	Domaszczyn	78-30	3/29
68	Domaszczyn	78-30	4/30
69	Godzieszowa	77-29	1/20
70	Godzieszowa	77-29	2/21
71	Godzieszowa	77-29	3/22
72	Godzieszowa	77-29	4/23
73	Godzieszowa	77-29	5/24
74	Godzieszowa	77-29	6/25
75	Godzieszowa	77-29	7/26
76	Godzieszowa	77-29	8/27
77	Godzieszowa	77-29	9/28
78	Godzieszowa	77-29	10/29
79	Godzieszowa	77-29	11/30
80	Jaksonowice	77-30	1/79
81	Jaksonowice	77-30	2/80
82	Jaksonowice	77-30	3/81
83	Jaksonowice	77-30	4/82
84	Jaksonowice	77-30	5/83
85	Jaksonowice	77-30	6/84
86	Jaksonowice	77-30	7/85
87	Januszkowice	77-30	1/72
88	Januszkowice	77-30	2/73
89	Januszkowice	77-30	3/74
90	Januszkowice	77-30	4/75
91	Januszkowice	77-30	5/76
92	Januszkowice	77-30	6/77
93	Januszkowice	77-30	7/78
94	Januszkowice	78-30	1/19
95	Kamień	79-30	1/52
96	Kamień	79-30	2/53
97	Kamień	79-30	3/55
98	Kątna	79-31	1/48
99	Kątna	79-31	2/76
100	Kątna	79-31	3/77
101	Kątna	79-31	4/49
102	Kątna	79-31	5/43
103	Kątna	79-31	6/50
104	Kątna	79-31	7/44

105	Kątna	79-31	8/45
106	Kątna	79-31	9/46
107	Kątna	79-31	10/47
108	Kątna	79-31	11/51
109	Kątna	79-31	12/52
110	Kątna	79-31	13/53
111	Kątna	79-31	14/54
112	Kątna	79-31	15/55
113	Kątna	79-31	16/56
114	Kielczów	79-30	1/13
115	Kielczów	79-30	2/14
116	Kielczów	79-30	3/15
117	Kielczów	79-30	4/16
118	Kielczów	79-30	5/17
119	Kielczów	79-30	6/18
120	Kielczów	79-30	7/19
121	Kielczów	79-30	8/20
122	Kielczów	79-30	9/21
123	Kielczów	79-30	10/22
124	Kielczów	79-30	11/23
125	Kielczów	79-30	12/24
126	Kielczów	79-30	13/25
127	Kielczów	79-30	14/26
128	Kielczów	79-30	15/27
129	Kielczów	79-30	16/28
130	Kielczów	79-30	17/29
131	Kielczówek	79-30	5/30
132	Kielczówek	80-30	1/20
133	Kielczówek	80-30	2/21
134	Kielczówek	80-30	3/22
135	Kielczówek	80-30	4/23
136	Kielczówek	80-30	6/24
137	Kielczówek	80-30	7/25
138	Kielczówek	80-30	8/26
139	Krakowiany	77-30	1/86
140	Łosice	77-30	1/62
141	Łosice	77-30	2/63
142	Łosice	77-30	3/64
143	Łosice	77-30	4/65
144	Łosice	77-30	5/89
145	Łosice	78-30	1/23
146	Łozina	77-29	5/31
147	Łozina	77-30	1/39
148	Łozina	77-30	2/40
149	Łozina	77-30	3/41
150	Łozina	77-30	4/42
151	Łozina	77-30	6/43
152	Łozina	77-30	7/44
153	Łozina	77-30	8/45
154	Łozina	77-30	9/46
155	Łozina	77-30	10/47
156	Łozina	77-30	11/48
157	Łozina	77-30	12/49
158	Łozina	77-30	13/50

159	Łozina	77-30	14/51
160	Łozina	77-30	15/52
161	Łozina	77-30	16/53
162	Łozina	77-30	17/87
163	Mirków	79-30	1/47
164	Mirków	79-30	2/48
165	Mirków	79-30	3/49
166	Mirków	79-30	4/50
167	Oleśniczka	79-31	1/40
168	Oleśniczka	79-31	2/79
169	Oleśniczka	79-31	3/78
170	Oleśniczka	79-31	4/57
171	Oleśniczka	79-31	5/58
172	Oleśniczka	79-31	6/59
173	Oleśniczka	79-31	7/60
174	Oleśniczka	79-31	8/61
175	Oleśniczka	79-31	9/62
176	Oleśniczka	79-31	10/63
177	Oleśniczka	79-31	11/64
178	Oleśniczka	79-31	12/34
179	Oleśniczka	79-31	13/35
180	Oleśniczka	79-31	14/36
181	Oleśniczka	79-31	15/37
182	Oleśniczka	79-31	16/38
183	Oleśniczka	79-31	17/39
184	Oleśniczka	79-31	18/41
185	Oleśniczka	79-31	19/42
186	Oleśniczka	79-31	20/65
187	Pasikowice	77-29	1/58
188	Pasikowice	77-29	2/59
189	Pasikowice	77-29	3/60
190	Pasikowice	77-29	4/61
191	Pasikowice	77-29	5/62
192	Pasikowice	77-29	6/63
193	Pasikowice	78-29	7/46
194	Pasikowice	78-29	8/47
195	Pasikowice	78-29	9/48
196	Pasikowice	78-29	10/49
197	Pasikowice	78-29	11/50
198	Pasikowice	78-29	12/51
199	Pasikowice	78-29	13/52
200	Pasikowice	78-29	14/53
201	Pasikowice	78-29	15/54
202	Piecowice	79-30	1/46
203	Pietrzykowice	79-30	1/40
204	Pietrzykowice	80-30	2/52
205	Pietrzykowice	80-30	3/53
206	Pruszowice	78-29	1/26
207	Pruszowice	78-29	2/27
208	Pruszowice	78-29	3/28
209	Pruszowice	78-29	4/29
210	Pruszowice	78-29	5/30
211	Pruszowice	78-29	6/31
212	Pruszowice	78-29	7/32

213	Raków	79-31	1/82
214	Raków	79-31	2/33
215	Raków	79-31	3/32
216	Raków	79-31	4/71
217	Raków	79-31	5/72
218	Raków	79-31	6/73
219	Raków	79-31	7/74
220	Ramiszów	78-29	1/35
221	Ramiszów	78-29	2/36
222	Ramiszów	78-29	3/37
223	Ramiszów	78-29	4/38
224	Ramiszów	78-29	5/39
225	Ramiszów	78-29	6/63
226	Ramiszów	78-29	7/64
227	Siedlec	77-29	1/37
228	Siedlec	77-29	2/38
229	Siedlec	77-29	3/39
230	Siedlec	77-29	4/40
231	Siedlec	77-29	5/41
232	Siedlec	77-29	6/42
233	Siedlec	77-29	7/43
234	Siedlec	77-29	8/44
235	Siedlec	77-29	9/45
236	Siedlec	77-29	10/46
237	Siedlec	77-29	11/47
238	Siedlec	77-29	12/48
239	Siedlec	77-29	13/49
240	Siedlec	77-29	14/50
241	Siedlec	77-29	15/51
242	Siedlec	77-29	16/52
243	Siedlec	77-29	17/53
244	Siedlec	77-29	18/54
245	Siedlec	77-29	19/55
246	Siedlec	77-29	20/56
247	Siedlec	77-29	21/57
248	Stępin	78-31	1/3
249	Stępin	78-31	2/4
250	Stępin	78-31	3/5
251	Stępin	78-31	4/1
252	Stępin	78-31	5/2
253	Stępin	78-31	6/6
254	Szczodre	77-30	13/54
255	Szczodre	78-30	1/1
256	Szczodre	78-30	2/3
257	Szczodre	78-30	3/4
258	Szczodre	78-30	4/5
259	Szczodre	78-30	5/6
260	Szczodre	78-30	6/7
261	Szczodre	78-30	7/8
262	Szczodre	78-30	8/13
263	Szczodre	78-30	9/24
264	Szczodre	78-30	10/25
265	Szczodre	78-30	11/26
266	Szczodre	78-30	12/31

267	Śliwice	79-30	2/31
268	Śliwice	79-30	3/32
269	Śliwice	79-30	4/33
270	Śliwice	79-30	5/34
271	Śliwice	79-30	6/35
272	Śliwice	79-30	7/36
273	Śliwice	79-30	8/37
274	Śliwice	79-30	9/38
275	Śliwice	79-30	10/39
276	Śliwice	79-30	11/56
277	Śliwice	80-30	1/54
278	Tokary	77-29	1/32
279	Tokary	77-29	2/33
280	Tokary	77-29	3/34
281	Tokary	77-29	4/35
282	Tokary	77-29	5/36
283	Węgrów	76-30	1/62
284	Wilczyce	79-29	1/66
285	Wilczyce	79-29	2/67
286	Wilczyce	79-29	3/68
287	Wilczyce	79-29	5/69
288	Wilczyce	79-29	8/70
289	Wilczyce	79-29	10/71
290	Wilczyce	79-29	14/72
291	Wilczyce	79-29	15/73
292	Wilczyce	79-29	16/74
293	Wilczyce	79-29	17/75
294	Wilczyce	79-29	18/76
295	Wilczyce	79-29	19/77
296	Wilczyce	79-29	20/78
297	Wilczyce	79-30	4/1
298	Wilczyce	79-30	6/2
299	Wilczyce	79-30	7/3
300	Wilczyce	79-30	9/4
301	Wilczyce	79-30	11/5
302	Wilczyce	79-30	12/6
303	Wilczyce	79-30	13/7
304	Wilczyce	79-30	15/8
305	Wilczyce	79-30	19/9
306	Wilczyce	79-30	20/10
307	Wilczyce	79-30	21/11
308	Wilczyce	79-30	22/12
309	Wilczyce	80-30	9/55
310	Wilczyce	80-30	11/56

* obiekt zaznaczony na niebiesko wpisany jest do rejestru zabytków

Tabela nr 9. Obszary archeologiczne na terenie gminy Długołęka

LP.	MIEJSCOWOŚĆ
1	Bąków
2	Bielawa
3	Bierzyce
4	Borowa
5	Brzezia Łąka
6	Budziwojowice
7	Bukowina
8	Byków
9	Dąbrowica
10	Długołęka
11	Dobroszów Oleśnicki
12	Domaszczyn
13	Godzieszowa
14	Jaksonowice
15	Januszkowice
16	Kamień
17	Kątna
18	Kępa
19	Kielczów
20	Kielczówek
21	Krakowiany
22	Łosice
23	Łozina
24	Michałowice
25	Mirków
26	Oleśniczka
27	Pasikurów
28	Piecowice
29	Pietrzykowice
30	Prusowice
31	Raków
32	Ramiszów
33	Siedlec
34	Skąpa
35	Stępin
36	Szczodre (strefa W)
37	Szczodre
38	Śliwice
39	Tokary
40	Węgrów
41	Wilczyce
42	Zaprężyn

• ZASADY OCHRONY STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Zgodnie z art. 32 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:
 - 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
 - 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
 - 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.
3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.
4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.
5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:
 - 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
 - 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
 - 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.
6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.
7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.
8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109 c. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Art. 108. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na zniszczeniu zabytku sąd orzeka na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości do wartości zniszczonego zabytku.
4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na uszkodzeniu zabytku sąd orzeka obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny – nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w wysokości do wartości uszkodzenia zabytku.
5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd może orzec na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzennego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisane do rejestru zabytków objęte został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym

o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 10 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy Długołęka, które w zakresie walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej posiada bardzo duży potencjał, co jest związane z wysokimi walorami krajobrazu kulturowego, bogatą historią, istnieniem wielu cennych obiektów reprezentujących różne kultury.

Tabela nr 10. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY DŁUGOŁĘKA	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • zachowane historyczne układy ruralistyczne wielu miejscowości ; • zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej oraz zespoły dworsko/pałacowe z założeniami parkowymi; • tradycyjna architektura wiejska z XIX i XX w.; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego oraz wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej; • tereny objęte prawnymi formami ochrony przyrody: Obszary Natura 2000, Projektowane Obszary Chronionego Krajobrazu (OChK), Pomniki przyrody; • aktywna działalność Gminnego Ośrodka Kultury w Długołęce, • przynależność gminy Długołęka do Lokalnej Grupy Działania Dobra Widawa; • obowiązująca uchwała dotycząca udzielania dotacji 	<ul style="list-style-type: none"> • stan zabezpieczenia niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • mieszana struktura własnościowa, utrudniająca porozumienie w sprawie remontów; • degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy; • niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, witaczy, oznakowań tras, szlaków, miejsc historycznych); • niewielka baza turystyczna i gastronomiczna.

<p>na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;</p> <ul style="list-style-type: none"> • oznakowane szlaki turystyczne, w tym piesze, trasy rowerowe oraz konne. 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • kreatywność inwestorów turystycznych; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • rozwój współpracy między władzami gminy Długołęka z władzami powiatu wrocławskiego; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków; • wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków – organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatrącanie więzi z regionem; • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłowej, niezgodnej z historyczną kolorystyką oraz samowola reklamowa; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności, jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju miasta. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono dwa priorytety, kierunki działań oraz zadania, co stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Długołęka na lata 2015-2019. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 11 i 12.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy Długołęka.

PRIORYTET II: PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ MIESZKAŃCÓW GMINY DŁUGOLEKA.

Tabela nr 11. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy Długołęka.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne	Poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych poprzez udostępnienie obiektów dla zwiedzających w ścisłej współpracy z właścicielami obiektów (parafiami).	Ilość osób zwiedzających, z kim współpracowano
	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, ilość turystów odwiedzających poszczególne obiekty/ atrakcje
	Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w celu informowania i ułatwiania dojazdu do tych obiektów	Ilość postawionych znaków/tablic, z kim współpracowano, wartość poniesionych środków
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy	W momencie przyjmowania nowych planów, strategii, zwiększenie uwagi na prawidłowość treści dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.	Ilość informacji umieszczonych w dokumentach na temat zabytków, czego dotyczyły

Długoleka.	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
	Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci) oraz wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych inwentaryzacji, ilość wytypowanych obiektów do ujęcia w gez, ilość nowych obiektów ujętych w gez
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy.	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich
	Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego, przy obiektach zabytkowych oraz ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków) we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość podjętych interwencji, ich zakres, z kim współpracowano
	Zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej. Dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.	Ilość zainteresowanych dofinansowaniem, ilość spotkań z właścicielami obiektów zabytkowych, ilość przekazanych informacji dotyczących dotacji
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowej zieleni projektowanej oraz cmentarzach znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, ich zakres, wartość zaplanowanych/ poniesionych środków
	Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy zgodnie z uchwałą dotyczącą dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych.	Wartość dofinansowań, ilość złożonych wniosków, ich wartość
	Uaktualnienie uchwały w sprawie udzielania dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych o obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	Czy uaktualniono uchwałę
	Opracowanie oraz okresowa aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego	Czy opracowano plan

	i sytuacji kryzysowych. Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego stanowiących własność gminy..	Ilość pozyskanych środków, na jakie obiekty, z jakich źródeł
Podjęmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.	Podnoszenie poziomu wyszkolenia pracowników Urzędu Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez przeprowadzanie odpowiednich szkoleń oraz uczestnictwo w szkoleniach zewnętrznych.	Ilość przeprowadzonych szkoleń, ilość osób biorących udział, ilość szkoleń zewnętrznych, ich tematyka

Tabela nr 12. Zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Długołęka.

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Wspieranie działań i ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków.	Ilość podjętych działań, z kim współpracowano, w jakim zakresie, wartość poniesionych środków
	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Prowadzenie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jego zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.	Ilość zdarzeń, ilość ogłoszonych informacji, ilość osób zainteresowanych
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących
	Stworzenie trasy turystycznej po kapliczkach/ figurach/ krzyżach znajdujących się na terenie gminy, w postaci mapy z rozmieszczeniem ww. obiektów.	Ilość opracowanych tras, ilość zwiedzających, z kim współpracowano, w jakim zakresie, wartość poniesionych środków
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki

Poza wyżej wymienionymi zadaniami gmina planuje w okresie następnym czterech lat wykonanie następujących działań przy parkach, które stanowią jej własność:

1. Kontynuacja rewitalizacji zabytkowego terenu parku w miejscowości Szczodre na terenie gminy Długoleka a w tym:

- budowa obiektów kubaturowych, mostu Karoli nad stawem Polarowskim, budowę przystani dla kajaków;
- rewitalizacja terenów zielonych polegająca na nowych nasadzeniach (drzew, krzewów, trawników i rabat kwiatnych), pielęgnacji istniejącej zieleni, budowa ciągów komunikacyjnych, budowę obiektów małej architektury, odtworzenie historycznych pomników zlokalizowanych w obrębie parku, jak również rozbudowa oświetlenia oraz monitoringu;

- pielęgnacja terenów zielonych w zakresie wszystkich nowo posadzonych roślin oraz wszystkich roślin istniejących, zachowanych i zaadoptowanych do realizowanego zadania - zgodnie z wytycznymi zawartymi w dokumentacji projektowej. Zakres usług pielęgnacyjnych obejmuje w szczególności:

- 1) pielęgnacja trawników,
- 2) pielęgnacja łąk kwiatnych,
- 3) pielęgnacja rabat krzewów liściastych i iglastych,
- 4) pielęgnacja traw, bylin i pnączy,
- 5) pielęgnacja drzew (27 sztuk),
- 6) stały nadzór i monitoring terenu objętego zakresem pielęgnacji.

2. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na obszarze LGD poprzez rewitalizację zabytkowego parku w Siedlcu (etap I):

Celem projektu jest rewitalizacja zabytkowego parku w Siedlcu w zakresie rozwoju niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, stworzenia atrakcyjnej, konkurencyjnej i rekreacyjnej oferty turystycznej miejscowości oraz rozwoju integracji społecznej mieszkańców gminy oraz obszaru LGD.

Zakres projektu:

- Wycinka i pielęgnacja drzew,
- Odtworzenie nawierzchni.

3. Rewitalizacja parku w Bukowinie (etap III):

Wykonanie ścieżek, nasadzenia rabat, drzew, montaż ławek oraz koszy na odpady. Zakres prac obejmuje wykonanie:

- 1) nawierzchnia alejek ok. 300 m²,
- 2) montażu ławek - 4 szt.,
- 3) montaż koszy parkowych,
- 4) nasadzenia rabata – jałowiec płożący 108 szt., klon pospolity 3 szt., tawuła japońska 141 szt.,
- 5) trawniki – wykonanie siewem w gruncie – 597 m²

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,

- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy Długołęka,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
- zwolnienie od podatku od nieruchomości właścicieli obiektów zabytkowych włączonych do gminnej ewidencji zabytków, pod warunkiem utrzymywania ich w dobrym stanie, zgodnym z zaleceniami konserwatorskimi (na podstawie uchwały Rady Gminy),
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Długołęka),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- działanie Społecznych opiekunów zabytków.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy Długołęka dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków we Wrocławiu,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy Długołęka,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji – fundusz kościelny,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

• **źródła zagraniczne:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014-2020,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,

- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje z Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – co roku Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu przyjmuje Zarządzenie w sprawie: udzielania przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu dotacji celowych z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków. Wniosek składa się:

- 1) do dnia 30 czerwca, w którym dana dotacja ma być udzielona, w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- 2) do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku.

• **Dotacje wojewódzkie**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Dolnośląskiego – Samorząd Województwa Dolnośląskiego udziela dotacji na prace konserwatorskie i budowlane w złożonych wniosków. Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego wraz ze zmianą przyjętą w uchwale nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu gminy Długołęka – zasady udzielania dotacji określa uchwała nr IV/28/07 Rady Gminy Długołęka z dnia 30 stycznia 2007 r. (ze zmianami z 25.07.2008 r., 31.01.2015 r., 27.09.2016 r.) w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach, sposobu jej rozliczenia i kontroli wykonania zleconego zadania. Gmina zgodnie z uchwałą udziela dotacje na zabytki wpisane do rejestru zabytków. Wnioski o udzielenie dotacji składa się do Urzędu Gminy Długołęka w terminie:

- 1) do 15 marca roku budżetowego, w którym ma być udzielona dotacja,
- 2) w terminie określonym przez Wójta w przypadku niewykorzystania środków zaplanowanych w budżecie lub ich zwiększenia po upływie terminu, o którym mowa w pkt. 1.

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczona kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu

Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Program „Niepodległa” na lata 2017-2021**

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu

wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

• Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020

Zostały opracowane trzy typy programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014-2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży,
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej,
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi, mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

• Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten jest realizowany w latach 2014-2020 i zawiera trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie, wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji

sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

• Program Europa dla Obywateli 2014-2020

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi Programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy,
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli,
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości,
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego,
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii,
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

• Program operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Program Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki, to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury – alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

• Polska Cyfrowa PO PC 2014-2020

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd dnia 8 stycznia 2014 r., dnia 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu – alokacja UE – 1 020 222 652 EUR.

Cel szczegółowy 1. Wylimitowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Oś priorytetowa II. E-administracja i otwarty rząd – alokacja UE 949 604 018 EUR.

Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e-usług publicznych.

Cel szczegółowy 3. Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej.

Cel szczegółowy 4. Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego.

Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa – alokacja UE 145 000 000 EUR.

Cel szczegółowy 5. Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym e-usług publicznych.

Cel szczegółowy 6. Pobudzenie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji.

Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna – alokacja UE 57 668 000 EUR.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie procesu zarządzania i wdrażania programu.

Cel szczegółowy 8 Informacja, promocja i doradztwo.

• Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2018 r. poz. 1398 z późn. zm.)

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014-2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyć regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

• Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 został przyjęty przez Komisję Europejską dnia 18 grudnia 2014 r. Jest to dokument, który stanowi podstawę dla realizacji zadań, które mogą być dofinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Wyznaczone cele, są odpowiedzią na wyzwania rozwojowe regionu.

Cel główny programu: Wzrost konkurencyjności Dolnego Śląska, zapewniający poprawę poziomu życia jego mieszkańców przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Podniesienie poziomu gospodarczej i społecznej konkurencyjności regionu oraz poprawa jakości życia mieszkańców musi uwzględniać użytkowanie zasobów naturalnych zgodnie z zasadami ekorozwoju.

Jednym z wyznaczonych celów tematycznych jest: zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami. Stwierdzono, że ochrona różnorodności biologicznej oraz ochrona zabytków zapewni zachowanie najbardziej wartościowych zasobów dla obecnych i przyszłych pokoleń oraz pośrednio przyczyni się do rozwoju gospodarki regionu. Dla celu tego, jednym z wybranych priorytetów inwestycyjnych jest dziedzictwo kulturowe.

Kolejnym, wyznaczonym priorytetem inwestycyjnym jest ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych.

W programie wyznaczono 11 osi priorytetowych, a tym: Oś priorytetowa 4 – środowisko i zasoby.

Oś ta obejmuje 2 cele tematyczne: Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem oraz zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami.

Priorytet inwestycyjny: Dziedzictwo kulturowe.

Cel szczegółowy: Zwiększenie ochrony i efektywności wykorzystania zasobów kulturowych regionu.

Rezultaty: Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego. Dolny Śląsk jest regionem o najbogatszych zasobach zabytkowych w kraju. Stanowią one zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej, a także określają i wyznaczają w dużym stopniu uwarunkowania rozwoju województwa, będąc szansą promocji całego regionu. Dofinansowanie przedsięwzięć dotyczących ochrony i opieki nad najwyższej rangi obiektami zabytkowymi, w celu uniknięcia ich zniszczenia, pozwoli na zachowanie elementów dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz stanowić będzie bodziec dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Wsparciem zostaną objęte zabytki nieruchome, wpisane do rejestru prowadzonego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu wraz z ich otoczeniem, jak również zabytki ruchome znajdujące się w ww. zabytkach objętych wsparciem. Możliwe będzie przystosowanie obiektów zabytkowych do pełnienia przez nie nowych funkcji (w szczególności do prowadzenia działalności kulturalnej i turystycznej).

Priorytet inwestycyjny: Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych.

Cel szczegółowy: Ochrona różnorodności biologicznej i zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów przyrodniczych regionu.

Rezultaty: Występowanie na terenie województwa wielu siedlisk przyrodniczych, gatunków fauny i flory, nakłada na cały region szczególną odpowiedzialność za ochronę dziedzictwa przyrodniczego. Zapobiegnie to niszczeniu wartościowych miejsc, siedlisk, okazów. Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa, zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa naturalnego. Wsparcie przeznaczone będzie także na wyposażenie parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, przyczyniające się bezpośrednio do czynnej ochrony przyrody.

10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Długołęka;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Długołęka.

Gmina Długołęka jest właścicielem/współwłaścicielem (posiada tytuł prawny) 21 obiektów zabytkowych, w tym 3 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 13).

Tabela nr 13. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Długołęka jest właścicielem lub współwłaścicielem

LP.	MIEJSCOWOŚĆ, ADRES, NR DZIAŁKI	OBIEKT	UWAGI
1	Bielawa nr 15 nr 117/2	Budynek dawnej szkoły podstawowej - obecnie w części budynku jest świetlica wiejska. druga część budynku to własność osób prywatnych	
2	Bielawa nr 15 nr 117/2	Budynek WC przy dawnej szkole podstawowej	
3	Brzezia Łąka, ul. Szkolna 10	W budynku mieści się Zespół Szkół w Brzezie Łące	Oddany w trwały zarząd Zespołowi Szkół w Brzeziej

	nr 159/2		Łąca
4	Bukowina nr 125/4	Park pałacowy Zagospodarowany jest jako teren sportowo- rekreacyjny	Zarządza przez Sołectwo wsi Bukowina.
5	Byków nr 255/2, 255/3	Park pałacowy. Obecnie w części parku urządzone jest boisko do piłki nożnej	
6	Godzieszowa nr 186/2	Park pałacowy Zagospodarowany jest jako teren sportowo- rekreacyjny	Opiekę nad parkiem sprawuje Sołectwo wsi Godzieszowa.
7	Januszkowice, ul. Brzozowa 12 nr 208/5	Dwór	Przeznaczony do sprzedaży
8	Januszkowice, ul. Brzozowa 10 nr 208/7	Dom mieszkalny	Stanowi własność Gminy i jest zamieszkały przez osoby prywatne
9	Kątna nr 36 nr 307/1	Obecnie w budynku mieści się świetlica.	
10	Kielczów ul. Szkolna 3 nr 250/5	W budynku mieści się Szkoła Podstawowa	Oddany w trwały zarząd Szkole Podstawowej w Kielczowie
11	Krakowiany nr 23, 10/1	Park dworski Zagospodarowany jest jako teren sportowo- rekreacyjny	Stanowi własność Gminy (dz. nr 10/1) i osoby prywatnej.
12	Łozina ul. Milicka 6 nr 78/5	Obecnie w budynku mieści się biblioteka, a pozostałe pomieszczenia są wynajmowane	
13	Siedlec nr 61/9, 391	Park pałacowy	
14	Stępin nr 26, nr 246/1	Obecnie w budynku mieści się świetlica i 3 lokale komunalne	
15	Stępin nr 75-76, nr 425/5	Obecnie w budynku mieszczą się mieszkania: 4 komunalne i 1 mieszkanie socjalne	
16	Stępin nr 13, nr 234/2	Obecnie w budynku mieści się 1 mieszkanie socjalne	
17	Szczodre, ul. Dębowa 4 nr 63	Obecnie w budynku mieści się sala gimnastyczna	Oddany w trwały zarząd Szkole Podstawowej w Szczodrem
18	Szczodre, ul. Trzebnicka 42 nr 178	Obecnie w budynku mieści się Szkoła Podstawowa	Oddany w trwały zarząd Szkole Podstawowej w Szczodrem
19	Szczodre nr 189/1, 190/2	Park pałacowy	Własność Skarbu Państwa, w użytkowaniu wieczystym Gminy
20	Węgrów nr 51, 52/12, 58, 145/4	Park dworski	Stanowi własność Gminy (dz. nr 51, 52/12), Skarbu Państwa oraz osoby prywatnej.
21	Wilczyce ul. Wrocławska 15 nr 173/9	Obecnie w budynku mieści się publiczne gimnazjum.	Oddany w trwały zarząd Publicznemu Gimnazjum w Wilczycach

Wyrazem świadomej polityki gminy Długołęka w zakresie ochrony zabytków są działania aktywizujące właścicieli obiektów zabytkowych. Cel ten jest realizowany w drodze przydzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru położonych na terenie gminy Długołęka.

W ostatnich czterech latach gmina wydała na dotacje dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków – **909 900,00 zł**. Szczegóły udzielonych dotacji zostały przedstawione poniżej w Tabeli nr 14.

Tabela nr 14. Dotacje udzielone z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru położonych na terenie gminy Długołęka w latach 2016-2019

2016 r.			
LP.	WNIOSKODAWCA	ZAKRES PRAC OBJĘTYCH DOFINANSOWANIEM	KWOTA DOTACJI
1	Parafia pw. MB Królowej Polski w Borowej	Wykonanie stabilizacji murów fundamentowych wokół kościoła od poziomu ław do wysokości gruntu. Odnowienie i uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych z zachowaniem (odtworzeniem) oryginalnej kolorystyki zewnętrznej kościoła, etap II - końcowy.	20 000,00
2	Parafia pw. Św. Michała Archaniola w Długołęce	Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej kartusza z inskrypcją oraz portalu w głównym wejściu kościoła, a także wykonanie renowacji i zabezpieczenie w/w kartusza i portalu.	20 000,00
3	Parafia pw. NMP Królowej Polski w Januszkowicach	Sporządzenie ekspertyz tech. i konserwatorskich. Zabezpieczenie, zachowanie i utwalenie substancji zabytku.	20 800,00
4	Parafia pw. NMP Królowej Polski w Januszkowicach (Kościół w Jaksonowicach)	Sporządzenie ekspertyz tech. i konserwatorskich. Wykonanie dokumentacji i sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wewnątrz. Przywrócenie kolorystyki wewnątrz kościoła. Przywrócenie i uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych. Wykonanie izolacji przeciwwilgociowych.	100 000,00
5	Parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Łozinie	Konserwacja XVII-wiecznego ołtarza manierystycznego w kościele Wniebowzięcia NMP w Łozinie.	20 000,00
6	Parafia pw. NMP z Góry Karmel w Dobrej	Stratygrafia malatur na powierzchni empor, konserwacja i rekonstrukcja nadwyróżzonych strukturalnie partii drewna, oczyszczanie zabrudzeń – II etap prac – kontynuacja	20 000,00
7	Parafia pw. NMP Różańcowej w Kielczowie	Remont tynków sklepienia kolebkowego i malowanie.	20 000,00
8	Parafia pw. Św. Józefa Oblubieńca NMP w Pasikowicach	Wykonanie projektu budowlanego (część I), wraz ze sporządzeniem ekspertyz technicznych i konserwatorskich, przeprowadzenia badań konserwatorskich elewacji nawy i wieży kościoła parafialnego pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Pasikowicach z uwzględnieniem projektowym remontu ścian zewnętrznych i kolorystyki obiektu.	20 000,00
9	Parafia pw. NMP Królowej Polski w Januszkowicach	Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej i projektu budowlanego. Wykonanie stabilizacji konstrukcyjnej części składowych kościoła lub ich odtworzenie, w zakresie niezbędnym do zachowania tego zabytku – konserwacja. Remont drewnianej konstrukcji budynku ze szczególnym uwzględnieniem więźby dachowej.	79 200,00
10	Parafia pw. Św. Mikołaja w Brzeziej Łące	W obszarze empor organowej oczyszczanie powierzchni z zabrudzeń i szlagmetalów ścian, miejscowe usunięcie odspojonych tynków, uzupełnienie ubytków tynkiem wapiennym, wyrównanie powierzchni szpachlówka na bazie wapna, wymalowanie powierzchni farbami mineralnym zgodnie z przyjętą kolorystyką przez DWKZ	20 000,00
Razem			340 000,00

2017 r.			
LP.	WNOSKODAWCA	ZAKRES PRAC OBJĘTYCH DOFINANSOWANIEM	KWOTA DOTACJI
1	Parafia pw. MB Królowej Polski w Borowej z siedzibą w Smardzowie	„Drenaż opaskowy wokół budynku, nowa opaska przeciwdeszczowa, renowacja ścian do wys. 2 m wewnątrz budynku, min. zbitcie tynków, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej metoda ciekło-kryształiczną, pomalowanie uzupełnionych zabytkowych tynków”.	23 300,00
2	Parafia pw. Św. Mikołaja w Brzeziej Łące	„Pełna konserwacja obrazów olejnych na płótnie: podobrazia, zapraw i warstw malarskich oraz pełna konserwacja ram zewnętrznych i rekonstrukcje brakującego detalu rzeźbiarskiego ze zwieńczeń, rekonstrukcja złoceń.”	20 000,00
3	Parafia pw. Św. Michała Archaniola w Długołęce	„I etap renowacji zabytkowych tynków na elewacji kościoła w Długołęce. Wykonanie między innymi usunięcia wtórnych nawarstwień w pasie cokołowym, wymiana zdegradowanych cegieł, wymiana zdegradowanej fugi oraz rekonstrukcja zapraw w ubytkach fug w technice oryginału.”	23 300,00
4	Parafia pw. NMP Królowej Polski w Januszkowicach (kościół w Jaksonowicach)	„Przywrócenie i uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych wewnątrz kościoła. Przywrócenie kolorystyki wnętrza kościoła.” Wykonanie izolacji przeciwwilgociowej.	70 000,00
5	Parafia pw. Św. Józefa Oblubieńca w Pasikowicach	„Wykonanie poziomej izolacji przeciwwilgociowej metodą iniekcji ciśnieniowej w murze z cegły o gr. pow. 90-95 cm, zakup materiałów budowlanych: krem iniekcyjny silikonowy Sika Murinjekto Cream – 100 paker o średnicy 12-123 mm, wiertła 12 mm, koszty najmu sprzętu: młot udarowo-obrotowy, sprężarka powietrza, pompa iniekcyjna.”	23 300,00
6	Parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Łozinie	„Konserwacja dolnej części ołtarza i odbudowa architektoniczna części centralnej, dwa uszaki, dwa aniołki, rama obrazu, polichromowe elementy gzymsu, elementy podstawy i mensa wraz z kolumnami. Zmontowanie w miejscu pierwotnym.”	20 000,00
7	Parafia pw. NMP Różańcowej w Kielczowie	„Usunięcie wtórnych przemalowań, specjalistyczne prace stolarskie, rekonstrukcja warstwy malarskiej, rekonstrukcja złoceń na profilowanych, dekoracyjnych listwach wokół płycin (złoto płatkowe).”	20 000,00
Razem			199 900,00
2018 r.			
LP.	WNOSKODAWCA	ZAKRES PRAC OBJĘTYCH DOFINANSOWANIEM	KWOTA DOTACJI
1	Parafia pw. MB Królowej Polski w Borowej z siedzibą w Smardzowie	„Prace przeciwwilgociowe (przepona ciekło – kryształiczna) zbitcie tynków do wys. 2 m, narzucenie nowych w obręb wieży i prezbiterium. Zakup i montaż instalacji odgromowej”.	23 700,00
2	Parafia pw. Św. Mikołaja w Brzeziej Łące	„Pełna konserwacja obrazów olejnych na płótnie: usunięcie wtórnych nawarstwień, uzupełnienie ubytków podobrazia zapraw i warstw malarskich. Pełna konserwacja ram zewnętrznych, rekonstrukcja, brakującego detalu rzeźbiarskiego, rekonstrukcja złoceń – złoto płatkowe – Stacje Nr 2 i Nr 13”.	20 000,00
3	Parafia pw. Św. Mikołaja w Brzeziej Łące	„Wstępne prace konserwatorskie przy rzeźbie Najświętszej Marii Panny z Dzieciątkiem XVIII w. ze zwieńczenia bramy wjazdowej na cmentarzu przylegającym do południowej strony	3 700,00

		kościół pw. Św. Mikołaja w Brzeziej Łące. W ramach zadania: 1) usunięcie chemiczne i mechaniczne wtórnych nawarstwień; 2) inwentaryzacja zniszczeń i ubytków detalu przewidzianego do rekonstrukcji; 3) impregnacja nadwyrężonej struktury piaskowca”.	
4	Parafia pw. Św. Michała Archaniola w Długołęce	„Renowacja zabytkowych tynków wieży kościoła do wysokości I kondygnacji. Usunięcie wtórnych nawarstwień tynków oraz tynków ze śladami zanieczyszczeń biologicznych. Podklejenie i utrwalenie zabytkowych tynków. Uzupełnienie ubytków tynków w technice wapiennej. Rekonstrukcja detalu architektonicznego i pierwotnego warstwy malarskiej”.	23 900,00
5	Parafia pw. NMP Królowej Polski w Januszkowicach (kościół w Jaksonowicach)	„Wykonanie izolacji przeciwwilgociowej ścian fundamentowych kościoła w formie ekranu glinowo – ilowego. Budowa kanalizacji deszczowej z odprowadzeniem wód opadowych do studni chłonnej”.	50 000,00
6	Parafia pw. NMP Królowej Polski w Januszkowicach (kościół w Januszkowicach)	„Odnowienie lub uzupełnienie tynków z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki ścian wewnątrz kościoła”.	50 000,00
7	Parafia pw. Św. Józefa Oblubieńca w Pasikurowicach	„Wykonanie izolacji przeciwwilgociowej poprzez usunięcie opaski betonowej i wykonanie opaski z otoczek, udrożnienie istniejącego drenażu”.	20 000,00
8	Parafia pw. NMP z Góry Karmel w Dobrej	1. Demontaż części składowych kamiennej chrzcielnicy; 2. Ustalenie stratygrafii warstw malarskich; 3. Usunięcie wtórnych nawarstwień – chemiczne i mechaniczne; 4. Uzupełnienie ubytków kamienia; 5. Rekonstrukcja, retusz polichromii i złoceń”.	20 000,00
9	Parafia pw. NMP Różańcowej w Kielczowie	„Pełna konserwacja balustrad empor z obszaru prezbiterium – druga kondygnacja: 1. Usunięcie (chemiczne i mechaniczne) przemaalowanie; 2. Impregnacja nadwyrężonych strukturalnie partii drewna (widoczne liczne obszary działania drewnojadów); 3. Uzupełnienie ubytków drewna oraz imitatorski retusz scalający; 4. Rekonstrukcja pierwotnego, wymalowanie tak od lica jak i odwrocie; 5. Konserwacja profilowanych i złożonych listew (drewno – impregnacje strukturalne) wraz z rekonstrukcją złoceń z użyciem złota płatkowego”.	23 700,00
Razem			235 000,00
2019 r.			
LP.	WNIOSKODAWCA	ZAKRES PRAC OBJĘTYCH DOFINANSOWANIEM	KWOTA DOTACJI
1	Parafia pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny z siedzibą w Łozinie	Odrobaczenia, impregnacja, uzupełnienie ubytków, malowanie, złocenie Ołtarza – Tabernakulum.	14 000,00
2	Parafia pw. MB Królowej Polski w Borowej z siedzibą w Smardzowie	Wymiana zużytych biologicznie elementów konstrukcyjnych, drewnianych wież i dachu. Wykonanie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza prezbiterium w kościele.	13 500,00
3	Parafia pw. NMP	Usuwanie (chemiczne/mechaniczne) przebarwień.	10 000,00

	Różańcowej w Kielczowie	Impregnacja nadwyreżonych strukturalnie partii drewna (widoczne, liczne obszary działania drewnojadów). Uzupełnienie ubytków drewna oraz imitatorski retusz scalający. Rekonstrukcja pierwotnego wymalowania tak od lica tak i odwrocia. Konserwacja profilowanych i złożonych listew (drewno impregnacje strukturalne) wraz z rekonstrukcją z użyciem złota płatkowego.	
4	Parafia pw. Św. Michała Archaniola w Długołęce	II etap renowacji zabytkowych tynków kościoła. Usunięcie wtórnych nawarstwień tynków. Podklejenie i utwalenie zabytkowych tynków. Uzupełnienie ubytków tynków w technice wapiennej. Rekonstrukcja pierwotnej warstwy malarskiej.	35 000,00
5	Parafia pw. Św. Mikołaja w Brzeziej Łące	W ramach zadania wykonane zostaną opracowania przygotowujące do remontu konserwatorskiego dachu, elewacji i wewnątrz kaplicy grobowej, ob. rzym.-kat. kaplicy pomocniczej pw. Matki Bożej Królowej Wszechświata (Różańcowej), obejmujące: 1. Ocenę stanu technicznego; 2. Wykonanie rozpoznania konserwatorskiego i architektonicznego; 3. Opracowanie programu prac konserwatorskich; 4. Opracowanie dokumentacji projektowej – projektu budowlanego wraz z uzyskaniem pozwolenia na budowę.	10 000,00
6	Parafia pw. Św. Mikołaja w Brzeziej Łące	Pełna konserwacja obrazów olejnych na płótnie: usunięcie wtórnych nawarstwień, uzupełnienie ubytków podobrazia, zapraw i warstw malarskich, konserwacja ram zewnętrznych; rekonstrukcja brakującego detalu rzeźbiarskiego, rekonstrukcja złocień – złoto płatkowe. Stacja nr 3 i 12 Drogi Krzyżowej.	11 000,00
7	Parafia pw. Św. Mikołaja w Brzeziej Łące	Wstępne prace konserwatorskie: demontaż rzeźby ze zwieńczenia muru; usunięcie chemiczne i mechaniczne wtórnych nawarstwień, inwentaryzacja zniszczeń i ubytków detali przewidzianych do rekonstrukcji, impregnacja nadwyreżonej struktury piaskowca.	3 500,00
8	Parafia pw. NMP Królowej Polski w Januszkowicach (kościół w Jaksonowicach)	Opracowanie programu prac konserwatorskich. Przeprowadzenie badań konserwatorskich. Sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej ołtarza głównego w kościele w Jaksonowicach.	7 000,00
9	Parafia pw. Św. Józefa Oblubieńca NMP w Pasikowicach	Odnowienie i uzupełnienie tynków, w dolnej części budynku całkowite odtworzenie tynków, wewnątrz budynku kościoła. Zakup materiałów konserwatorskich (tynków renowacyjnych) i zakup materiałów budowlanych niezbędnych do wykonania prac przy odtwarzaniu tynków.	16 000,00
10	Parafia pw. NMP z Góry Karmel w Dobrej (Kościół w Stępieniu)	Usunięcie powierzchni zabrudzeń tynków, podklejenie odspajających się płatków tynków, uzupełnienie ubytków kitami wapienno-piaskowymi. Wymalowanie powierzchni. Obszar działań: ściany nad emporą zachodnią (balustrada empory po konserwacji)	15 000,00
Razem			135 000,00

11. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
15. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Długołęce.
16. Materiały udostępnione przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu.
17. Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Długołęka na lata 2015-2019.
18. Wytyczne konserwatorskie do planu zagospodarowania przestrzennego gminy Długołęka, Wrocław 1992 r., zespół autorski: mgr Iwona Ceglecka - Rybka, mgr inż. Emilia Dymarska, mgr Grzegorz Grajewski, mgr Adam Łaciuk, mgr inż. Anna Ornatek, mgr Wiesława Staniszevska;
19. Gmina Długołęka. Monografia krajoznawcza. Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze, Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności, Wrocław 1989 r.;
20. www.powiatwroclawski.pl;
21. www.gmina.dlugoleka.pl;
22. www.gokdlugoleka.pl;
23. www.dobrawidawa.pl;
24. www.naszlaku.com;
25. www.stat.gov.pl/gus.
26. www.isap.sejm.gov.pl.

12. Spis tabel i zdjęć

1. Tabela nr 1. Lista obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Długołęka;
2. Tabela nr 2. Cmentarze na terenie gminy Długołęka;
3. Tabela nr 3. Parki na terenie gminy Długołęka;
4. Tabela nr 4. Wykazu obiektów tzw. małej architektury ujętych w ewidencji zabytków;
5. Tabela nr 5. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Długołęka;
6. Tabela nr 6. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych i ujęte w ewidencji w gminie Długołęka;
7. Tabela nr 7. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków w gminie Długołęka;
8. Tabela nr 8. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Długołęka;
9. Tabela nr 9. Obszary archeologiczne na terenie gminy Długołęka;
10. Tabela nr 10. Analiza SWOT;
11. Tabela nr 11. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I;
12. Tabela nr 12. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II;
13. Tabela nr 13. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Długołęka jest właścicielem lub współwłaścicielem;
14. Tabela nr 14. Wykaz dotacji udzielonych z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru położonych na terenie gminy Długołęka w latach 2016-2019;

15. Zdjęcie nr 1. Kościół parafialny MB Królowej Polski, Borowa, ul. Lipowa 24;
16. Zdjęcie nr 2. Kościół parafialny Św. Mikołaja, Brzezia Łąka, ul. Kościelna;
17. Zdjęcie nr 3. Plebania, Brzezia Łąka, ul. Kościelna 12;
18. Zdjęcie nr 4. Kościół filialny MB Różańcowej, Byków, ul. Wrocławska;
19. Zdjęcie nr 5. Kościół parafialny św. Michała Archanioła, Długołęka, ul. Wiejska;
20. Zdjęcie nr 6. Kościół filialny Podwyższenia Krzyża Świętego, Domaszczyn, ul. Wrocławska;
21. Zdjęcie nr 7. Kościół filialny Wniebowstąpienia Pana Jezusa, Jaksonowice;
22. Zdjęcie nr 8. Kościół parafialny NMP Królowej Polski, Januszkowice, ul. Klonowa;
23. Zdjęcie nr 9. Kościół parafialny MB Różańcowej, Kiełczów, ul. Wrocławska;
24. Zdjęcie nr 10. Kościół parafialny Wniebowzięcia NMP, Łozina, ul. Wrocławska 1;
25. Zdjęcie nr 11. Kościół pomocniczy MB Bolesnej, Łozina, ul. Milicka 2;
26. Zdjęcie nr 12. Kościół parafialny św. Józefa, Pasikowice, ul. Wrocławska 48;
27. Zdjęcie nr 13. Kościół filialny Narodzenia NMP, Stępin;
28. Zdjęcie nr 14. Pałac, szkoła, ob. Centrum hotelowo - konferencyjne, Borowa, ul. Lipowa 34;
29. Zdjęcie nr 15. Zameczek myśliwski (dom łowczego), ob. budynek mieszkalny, Domaszczyn, ul. Zamkowa 2;
30. Zdjęcie nr 16. Pałac, ob. budynek mieszkalny, Szczodre, ul. Stawowa 5;
31. Zdjęcie nr 17. Pałacyk, ob. Dom Opieki im. A. Chmielewskiego, Szczodre, ul. Trzebnicka 28;
32. Zdjęcie nr 18. Pałac, Śliwice, ul. Lipowa 30;
33. Zdjęcie nr 19. Pałac, ob. budynek mieszkalny, Zaprzęzyn nr 31;
34. Zdjęcia nr 20, 21, 22, 23. Park w Szczodrem po rewitalizacji (autor zdjęć: studio fotograficzne Pospieszni <http://www.pospieszni.pl/>).